

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Azijos ir transkultūrinių studijų institutas

Šiuolaikinių Azijos studijų programos studentas

NERIJUS DOMSKIS

Islamo ekonomika: šiandieninio vystymosi galimybės ir ribos

MAGISTRO DARBAS

Vadovas – Dr. Konstantinas Andrijauskas

Vilnius 2018

Bakalauro/magistro darbo vadovo/ės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Bakalauro/magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(gynimo komisijos sekretorės parašas)

Bakalauro/magistro darbo recenzentas:

.....
(v., pavardė)

Bakalauro/magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

201... m. mėn. d.
(gynimo data)

Gynimo komisijos pirmininkas:

.....
(v., pavardė) (parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Islamo ekonomika: šiandieninio vystymosi galimybės ir ribos: magistro darbas / Nerijus Domskis, šiuolaikinių Azijos studijų programos studentas; mokslinis vadovas Dr. Konstantinas Andrijauskas; Vilniaus universitetas. Orientalistikos centras. – Vilnius, 2018. – 91 lap. – Mašinr. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 59 (133 pavad.).

Reikšminiai žodžiai: *islamo ekonomika, vystymasis, islamo pasaulėžiūra, ekonominė mintis, Integruotas vystymosi indeksas.*

Magistro darbo objektas yra islamo ekonomine pasaulėžiūra paremta vystymosi samprata. Pagrindinis tikslas – remiantis šia samprata naujai apibrėžti skirtingų pasaulio valstybių išsivystymo lygį ir palyginti jį su šiandien dominuojančiais vakarietiškais vertinimais. Tai atliekama empirinėje dalyje, pasitelkiant kiekybinių duomenų analizę.

Prieita prie išvados, kad išsiskiria bendras pasaulio išsivystymo traktavimas. Žvelgiant iš islamo perspektyvos, pasaulis dar labai toli nuo išsivystymo reikšmių. Tyrimo metu paaiškėjo, kad remiantis islamo ekonomine pasaulėžiūra, tiriamųjų valstybių išsivystymo lygis ne tik žemas, bet ir skirtingai nuo vakarietiškų vertinimų, mažai svyruojantis.

TURINYS

IVADAS

Dar XXI a. pradžioje musulmonų autorių diskutuota, kiek islamo ekonomika reikšminga kaip politinė pokolonijinės tapatybės formavimo priemonė, o kiek tai unikali islamo pasaulėžiūros išraiška globaliame pasaulyje. Studijoje „Is It Necessary to Have Islamic Economics?“ M. U. Chapra (2000) iškelia klausimą, ar apskritai prasminga kalbėti apie islamo ekonominę mintį, kai konvencinė ekonomika pilnai susiformavusi bei funkcionuojanti (22 p.). Tuo tarpu vakarietiškame diskurse nagrinėjama, ar islamo pasaulėžiūra paremtos ekonominės idėjos gali pritaipyti šią šiuolaikinę modernioje, nuolat besikeičiančioje visuomenėje (Warde 2000; McDaniel 2003).

Vėlesniuose islamo tyrinėtojų darbuose pažymima, kad konvencinė ekonomika nepajėgi kovoti su šiuolaikinėmis visuomenės raidos problemomis, reikalinga nauja mąstymo kryptis, kurią galėtų pasiūlyti moralinėmis vertybėmis paremta islamo ekonominė samprata (Zaman 2005, 79). Tvirtesnę poziciją išsako S. Alatas (2005), knygoje „Islam and Modernization“ pabrėždamas vakarietiškos modernizacijos ir kapitalizmo dominavimą, paminantį musulmonų vertybių sistemą. Vakarų pasaulėžiūrai atstovaujantys mokslininkai taip pat neatmeta islamo ekonominės pozicijos, kaip alternatyvios vystymosi trajektorijos. Ch. Tripp (2006) knygoje „Islam and the Moral Economy: The Challenges of Capitalism“ kalba apie kapitalizmo iššūkį islamo moralios ekonomikos vertybėms. Svarstoma, kaip musulmonams išlaikyti savo pasaulėžiūrą, tuo pačiu sėkmingai atrandant santykį su likusiu

pasauliu. Apie musulmonų ekonominės minties santykį su moderniu kapitalizmu studijoje „Islamic Economics and Global Capitalism“ kalba ir R. W. Hefner (2006).

Pastaraisiais metais islamo ekonomikos idėjų įgyvendinimo galimybės vertinamos kritiškai. M.A. Khan (2013) studijoje „What Is Wrong with Islamic Economics?“ rašoma apie tai, kad islamo ekonomika – tik tam tikras konvencinės ekonomikos atspindys, dažnai sunkiai įgyvendinamas praktiškai. Islamo pasaulėžiūra paremta ekonomika apibūdinama, kaip pasiklydusi tarp moralinio idealizmo ir ekonominio pragmatizmo (Al-Jarhi 2013, 246), o taip pat, kaip viena iš šiandieninės arabų pasaulio vystymosi stagnacijos priežasčių (Sorman 2011, 4).

Taip jau ne vieną dešimtmetį skirtingų mokslininkų diskutuojama, kas yra islamo ekonomika ir kokią vietą ji užima šiandieniniame globaliame pasaulyje. Tačiau, galbūt svarbiau atsakyti į klausimą, koks yra pats pasaulis musulmono akimis. Juk žvelgiant iš vakarietiškos perspektyvos šiandieninis pasaulis nuolatos vystosi, gyvenimo kokybė gerėja, kita vertus, dalis jo populiacijos gyvena skurde ir suirutėje, o dėl klimato kaitos ir resursų stygiaus vis aktyviau ieškoma ateities galimybių už šios planetos ribų. Tad kyla klausimas, ar tai (vakarietiška vystymosi samprata) vienintelė šiandieninio vystymosi trajektorija, ir ar būtinai visa kas jai prieštarauja yra tik utopinės idėjos?

Tyrimo objektas. Islamo ekonomine pasaulėžiūra paremta žmogaus vystymosi samprata.

Temos aktualumas, teorinė ir praktinė reikšmė. Išsivystymo lygis – vienas iš nusistovėjusių žmogaus gerovės vertinimo kriterijų, apibūdinantis valstybes kaip išsivysčiusias, besivystančias, ar priskiriantis jas neišsivysčiusių kategorijai. Atsižvelgiant į tai, kad šiandien islamas paplitęs visame pasaulyje, o jaunu amžiumi pasižyminčios musulmonų bendruomenės vis sparčiau auga (2010–2030 m. tikėtinas 35 proc. pasaulinis musulmonų populiacijos augimas – nuo 1,6 mlrd. 2010 m. iki 2,2 mlrd. 2030 m.) (PRC 2011, 13), vertinant šiandieninę pasaulio išsivystymo padėtį būtina atsižvelgti ir į musulmonišką poziciją.

Darbo tikslas. Remiantis islamo vystymosi samprata, naujai įvertinti į tyrimą įtrauktų pasaulio valstybių išsivystymo lygį ir palyginti jį su šiandien egzistuojančiais vakarietiškais vertinimais.

Tikslui įgyvendinti keliami šie uždaviniai:

1) Apžvelgus skirtingų autorių pateikiamą mokslinę, islamo ekonominę mintį nagrinėjančią literatūrą, apibūdinti šiandieninę islamo ekonominę pasaulėžiūrą ir ja paremtą vystymosi sampratą.

2) Konkretiems vertinimams pritaikyti Integruoto vystymosi modelį (I-DEX).

3) Surinkus ir apdorojus reikiamus duomenis ir pasitelkus išplėtotą I-DEX modelį įvertinti pagal skirtingus kriterijus pasirinktų valstybių išsivystymo lygį ir palyginti jį su vakarietiško pobūdžio vertinimais.

Tyrimo metodai. Pirminių (tarptautinių organizacijų leidiniai, ataskaitos) ir antrinių (akademinė literatūra) šaltinių kokybinė analizė ir interpretacija bei kiekybinių duomenų aprašomoji statistinė analizė ir sintezė.

Darbo struktūra. Visų pirma magistro darbe apibūdinama islamo ekonominės minties kilmė ir raida. Antrame skyriuje apibūdinama islamo ekonominė pasaulėžiūra, trečiame – islamo ekonominės sistemos struktūra ir veikimo principai. Tuomet apibrėžiama islamiško vystymosi samprata. Tolimesnė darbo struktūra remiasi integruoto vystymosi modelio pristatymu, autonomiškai pasirinktos skaičiavimo metodikos parinkimu, duomenų ir tiriamųjų valstybių atrankos kriterijų apibūdinimu. Galiausiai, aptariami gauti rezultatai, pateikiamos išvados ir rekomendacijos tolimesniems tyrimams.

1. ISLAMO EKONOMIKOS KILMĖ IR RAIDĄ

Nors islamo ekonomikos apraiškos dažnai siejamos su praeito amžiaus aštuntojo dešimtmečio pradžia, tačiau tai labiau taikytina šiai Vakarų diskurse paplitusiai sąvokai, o ne pačiam reiškiniui, kuris visų pirma turėtų būti traktuojamas kaip dar VII a. pradžioje susiformavusios civilizacijos vystymosi pagrindas. Todėl prieš apibrėžiant šiandieninę islamo ekonomikos sąvoką, svarbu bent iš dalies pažvelgti į islamo ekonominės minties istorinę kilmę ir raidą.

1.1. ISLAMO EKONOMINĖS MINTIES PRIEŠISTORĖ

Prieš susikuriant islamo civilizacijai (632 m.) centrinė Arabijos pusiasalio dalis buvo menkai išsivystęs dykumų kraštas, kurio didesnioji dalis gyventojų vertėsi klajokline gyvulininkyste. Ir nors didžiuosiuose miestuose klestėjo prekyba, tačiau taip pat ir girtuoklystė, lošimai, regione nebuvo pastebima jokių ryškesnės ekonominės sistemos apraiškų (Sadiq 2014, 14). Kita vertus, specifinės gyvenimo sąlygos neabejotinai turėjo reikšmę tuometiniam pasaulėvaizdžiui. Sausringose žemėse klajoję beduinai pasižymėjo ištvėrme, svetingumu, buvo linkę į individualizmą, kaip ir suvokė neišvengiamą būtinybę jungtis tarpusavyje (El-Ashker, Wilson 2006, 5). Tad tuometinė politinė sistema įvardijama kaip gentinė santvarka, kurioje aukščiausia valdžia priklausė karo vadams. Regione

egzistavo šimtai genčių, o santykiai tarp jų retai buvo taikūs. Konkurencija dėl materialinio gerbūvio, tarpusavio ir vidiniai nesutarimai skatino nuolatinius neramumus (Sadiq 2014, 15).

Kitaip nei klestintys Arabijos pietūs, ar derlinga šiaurė, centrinė dalis nebuvo palanki tvarios visuomenės formavimuisi. Tačiau būtent šiame regione 610-aisiais Kristaus eros metais Muhammadas (573 – 632) pirmą kartą paskelbė islamo tiesas, tapdamas naujos religijos pranašu. Tiesa, tuo metu centrinei Arabijai buvo būdingas ne tik politeizmas, bet ir kitų, jau paplitusių monoteistinių religijų apraiškos, tarp skirtingų genčių susiformavusios savitos tradicijos ir papročiai. Islamo plėtra iniciavo radikalius politinio, socialinio ir ekonominio gyvenimo pokyčius, o tai savo ruožtu iššaukė šių genčių pasipriešinimą (El-Ashker, Wilson 2006, 30, 38). Nepaisant to, per daugiau nei 20 metų, pasitelkiant tikėjimo tiesas, karinę galią, ir socioekonominį pavyzdį, pranašo Muhammado suvienyta ne tik centrinė Arabijos dalis, bet ir visas pusiasalis (iki 632 m.) (ten pat, 31). Taip susiformavo musulmonų bendruomenė, kurios tolimesnė raida paremta islamo idėjomis ir jų sklaida.

1.2. ISLAMO EKONOMINĖS MINTIES RAIDOS ETAPAI

Pranašo Muhammado perteiktos vertybės bei normos laikui bėgant kito ir naujai formavosi drauge su musulmonų visuomene. Todėl šiandien teorijoje išskiriami pagrindiniai islamo ekonominės minties raidos etapai, apibūdinantys: ekonominės minties formavimosi, vertimo, idėjų perdavimo, sąstingio, atgimimo, ir modernios minties periodus (Islahi 2004, 2007, 2009; El-Ashker, Wilson 2006; Onapajo 2012; Ismail 2016).

Formavimosi laikotarpiu (632–718 m. / 11–100 m.¹) ekonominė mąstysena buvo grindžiama išskirtinai islamo vertybėmis bei principais, beveik neveikiama išorinių šaltinių (Islahi 2007, 348). Ekonominė mintis atsiskleidė per islamo teisę – šariatą (arab. *shariah*), apimančią musulmonų ekonominio, socialinio bei religinio gyvenimo taisykles ir normas (El-Ashker, Wilson 2006, 32). Pradėjusi formuotis dar Muhammado valdymo metais islamo teisė yra glaudžiai siejama su jo asmeniu, kuris, kaip teigiama, visą laiką buvo šalia savo bendruomenės, rodė kuklaus, teisingo gyvenimo pavyzdį (ten pat). Todėl Muhammado gyvenimas gali būti traktuojamas, kaip svarbi aplinkybė, leidžianti priskirti islamo teisę skirtingiems šaltiniams: tiems, kurie buvo įsteigti paties pranašo gyvenimo metu, ir tiems,

1 Laikotarpis pagal musulmonų kalendorių. Pagal Grigaliaus kalendorių musulmonų metų skaičiavimas prasideda nuo 622 m., kai pranašas Muhammadas pasitraukė į Mediną (El-Ashker, Wilson 2006, 30).

kurie atrasti musulmonų jau po jo mirties. Pirmieji apima Koraną ir Suną, tuo tarpu antrieji apibūdinami, kaip šiandieninės islamo jurisprudencijos (arab. *fiqh*) pagrindai (ten pat). Taip islamo ekonominė pasaulėžiūra jau pačiose savo ištakose rėmėsi ne vien Dievo siųstu žinojimu, bet ir visuomeninės raidos patirtimis.

Antrasis etapas – tai *vertimo periodas* (VIII a. – XI a. / II a. – V a.), kurio metu iš kitų kraštų atkeliavusios idėjos buvo verčiamos į arabų kalbą. Taip musulmonų mokslininkai galėjo remtis Vakarų intelektualų teorinėmis bei praktinėmis žiniomis (Islahi 2007, 349). Tyrinėtojų pastebima, kad būtent graikų filosofija turėjo didžiausią įtaką to meto musulmonų intelektualiniam ir kultūriniam gyvenimui. Ne veltui VIII a. – XI a. laikotarpis įvardijamas kaip graikų racionaliujų mokslų sklaida, o iš šio krašto atkeliavusi ekonomikos samprata (graik. *oikonomia*) islamo filosofų apibrėžta, kaip „*Ilm Tadbîr al-Manzil*“, arba namų ūkio valdymo mokslas (Ismail 2016, 23). Tačiau laikui bėgant musulmonų mokslininkai praplėtė „*Ilm Tadbîr al-Manzil*“ ribas, apibūdindami rinkos, kainų, monetarinius, pasiūlos ir paklausos dėsnius bei užsimindami ir apie Džono Meinardo Keinso² (John Maynard Keynes) tik XX a. pradžioje apibrėžtus šiuolaikinius makroekonominius santykius (ten pat, 33).

Kaip pastebi islamo ekonomikos tyrinėtojas A. Islahi, antikinių mokslų inkorporavimas į musulmonišką gyvenseną tapo Rytų ir Vakarų sąlyčio momentu bei efektyviu idėjų apsikeitimo kanalu (Islahi 2004, 14). Tai paskatino arabų – graikų ekonominės minties plėtrą Vakarų Europos valstybėse XII – XV a. (VI a. – IX a.) laikotarpiu, dar įvardijamu, kaip *idėjų perdavimo* (Islahi 2007, 349). Būtent tuo metu dalis žymiausių musulmonų mąstytojų darbų (Ibn Sina (980–1037), al-Farabi (870–950), Ibn Bajjah (1095–1138), Ibn Rushd (1126–1198), ir kt.) išversta į lotynų, ispanų, prancūzų, hebrajų, vokiečių kalbas (Ismail 2016, 24). Islamo ekonominės pasaulėžiūros idėjų vertimas buvo vienas iš būdų, kurio dėka musulmonų mokslininkų indėlis ekonominėje mintyje ir analizėje pasiekė Vakarų intelektualus ir tapo visuotinės ekonominės sampratos dalimi.

Savo zenitą pasiekusios islamo civilizacijos intelektualinė ir politinė galia nuo XVI a. pradžios pradėjo rodyti smukimo ženklus, kai tuo metu Vakaruose pagreitį įgavo Renesanso (XIV – XVII a.) idėjų sklaida (Islahi 2004, 6). Tad kol islamo kraštai konfrontacijoje su Vakarais rėmėsi karine galia, pastarųjų atsakas tapo ekonomika. Patiriant nesėkmes kryžiaus

² Vienas ryškiausių XX a. intelektualų, britų ekonomistas ir aktyvistas Džonas Meinardas Keinsas (1883-1946). Jo ekonominės teorijos tapo žinomos kaip „keinsizmas“, skatino ekonominių išteklių cirkuliaciją, investicijas, valdžios dalyvavimą ekonominiuose procesuose (Davidson 2009, 39, 40).

žygiuose Europos aktyvistai suvokė, kad musulmonų prekybinė veikla yra ir pagrindinis jų jėgos šaltinis (Islahi 2009, 87). Todėl Vakaruose nuo XVI a. išplitusios merkantilizmo³ idėjos apribojo musulmoniškų šalių komercinės veiklos galimybes bei prisidėjo prie šių kraštų ekonominio sąstingio, kuris atsispindi ir to meto islamo ekonominių idėjų sklaidoje. Kaip pažymi Islahi, tyrinėjant XVI a. islamo ekonominę mintį tenka vadovautis vakarietiškais darbais, juos lyginti su ankstesnėmis musulmonų mokslininkų išvalgomis, kadangi to meto tyrinėtojai rėmėsi tik ankstesnių darbų susisteminimu, naujų idėjų formavimasis buvo sustojęs (ten pat, 81). Musulmonų intelektualai plačiajam pasauliui perdavę papildytas ir išplėtotas graikų idėjas palaipsniui pasitraukė į užmarštį (Islahi 2004, 6). Todėl XVI–XVII a. (X a.–XI a.) įvardijamas, kaip islamo ekonominės minties *sąstingio laikotarpis*.

XVIII a. pasaulio sistemoje dominavęs Vakarų imperializmas ir kapitalizmas pasireiškė ne tik kaip tiesioginė grėsmė islamo kraštams. Auganti Europos valstybių įtaka pasaulio prekybos atžvilgiu turėjo neigiamą poveikį musulmonų imperijų ekonominiam produktyvumui, o dėl to atsiradę infliacijos svyravimai atvėrė kelią vidiniams politiniams neramumams (Lapidus 1997, 450). Kaip atsakas į politinius, ekonominius bei tuo metu musulmonų socialinėje sąmonėje išryškėjusius religinio traktavimo pokyčius⁴, kilo pasaulinis islamo reformų judėjimas (arab. *tajdid*), pasireiškęs, kaip siekis atstatyti tradicinio islamo principus, ekonominį ir socialinį stabilumą, o galiausiai tapęs musulmonų antikolonializmo pagrindu (ten pat, 452). Islamo visuomenių raidos istorijoje XVIII – XIX a. (XII a. – XIII a.) atlieka jungiamąjį vaidmenį tarp ankstyvosios bei moderniosios eros (Onapajo 2012, 199). Šis laikotarpis gali būti įvardijamas, kaip *atgimimo*.

Modernios islamo ekonominės minties periodas siejamas su XX a. antrąja puse (XIV a. pagal islamo kalendorių), kai dauguma musulmoniškų valstybių atgavo politinę nepriklausomybę, o socialiniai reformatoriai suvokė skubų poreikį atgaivinti ir atkurti islamiškas institucijas (ten pat). Pasak R. W. Hefner, pokyčius skatino, ir šiuolaikinės islamo ekonomikos sąvokos įsitvirtinimą iniciavo 1970-tųjų pradžioje ypač suaktyvėjęs musulmonų

³ Merkantilizmas - tai ekonominės politikos sistema bei ekonominių doktrinų, susiformavusių XVI a. – XVIII a. pagrindas. Pagrindinis uždavinys buvo didinti valstybės turtą ir galią, valdžios reguliavimo priemonėmis skatinant eksportą bei ribojant importą (Chaloupek 2014, 1).

⁴ Nuo XIII a. besiformavusios įvairios „alternatyvios“ islamo tikėjimo, garbinimo, bendruomenių formos šiame laikotarpyje galutinai įsitvirtino kaip sunizmo – šariato – sufizmo sintezė (Lapidus 1997, 449).

valstybių nacionalizmas, atgijęs islamo religinis aktyvumas, ir dėl to išryškėjęs mokslo ir žinių islamizacijos poreikis (Hefner 2006, 17).

Žvelgiant iš socioekonominės perspektyvos, islamas gali būti traktuojamas, kaip reiškiny, įvedęs tam tikras gyvensenos taisykles, suvienijęs, ideologiniu pagrindu apjungęs Arabijos pusiasalio gyventojus, tapęs musulmoniškos visuomenės formavimosi pamatu. Tuo tarpu ekonominė mintis, kuria ši visuomenė vadovavosi savo raidos procese yra tiek pat konvencionali, kiek ir paremta vidinėmis normomis, tik kažkuriuo istoriniu momentu nutrūkusi, todėl vėl atgaivinta jau praradusi savo buvusią tėkmę.

2. ISLAMO EKONOMINĖ PASAULĖŽIŪRA

Nepaisant to, kad islamo ekonominė mintis formavosi glaudžiame sąlytyje su Vakarų pasauliu, sudėtinga būtų apibrėžti islamo ekonomikos sampratą vadovaujantis vien konvenciniu suvokimu, juolab netikslinga manyti, kad tai tik juo paremtos, universalios ekonomikos atšaka. Musulmonų ekonominės idėjos vargu ar gali būti atsiejamos nuo bendros islamo pasaulėžiūros, o pastaroji – nuo kadaise užrašytų ir perduotų tikėjimo tiesų. Tad iš vienos pusės atrodytų, jog egzistuoja tiesioginis ryšys tarp islamo, kaip religijos, ir žmogaus ekonominės veiklos. Kita vertus, jei islamo ekonomika apibūdinama, kaip paremta religija, tokia, kokia egzistuoja vakarietiškos visuomenės sąmonėje, atsiranda prielaidos vienašališkai interpretuoti tai, kas yra islamas, koks jo vaidmuo musulmonų pasaulėžiūroje ir ekonominėje gyvensenoje. Todėl siekiant atskleisti pagrindinius musulmonų ekonominės mąstysenos bruožus, šiame skyriuje visų pirma apibūdinami pamatiniai islamo pasaulėžiūros principai, tuomet reikšmės, kurias jie įgauna socioekonominėje erdvėje, galiausiai – šiandieninėje islamo ekonomikos sampratoje.

2.1. ISLAMO PASAULĖŽIŪROS PRINCIPAI

Kildinama iš vokiško termino “Weltanschauung” (vok. *welt* – pasaulis; *anschauung* – vaizdas), pasaulėžiūra – šimtmetį skaičiuojanti sąvoka, pažodžiui reiškianti „pasaulio

perspektyvą“ (Naugle 2002, 2). Tai „prielaidų rinkinys, tarsi suteikiantis pasauliui veidą“ (Sire 2004, 19), „atskaitos taškas žmogiškajai patirčiai“ (Jenkins 2006), ir „tikėjimo sistema“ (Malden 2004, 3).⁵ Pasaulėžiūra apibūdina egzistencijos prasmę ir siekia atsakyti į klausimus, kaip susiformavo visata, kokia žmogaus gyvenimo prasmė ir tikslas, kam priklauso teisės į disponavimą ribotais ištekliais bei kokia pastarųjų paskirtis, galiausiai nurodo žmonių tarpusavio, ir juos supančios aplinkos santykį (Chapra 2009, 2).

Ieškant atsakymų į šiuos, žmogaus raidoje iškylančius klausimus, islamo teorijoje išskiriami skirtingi musulmoniškos pasaulėžiūros bruožai, tačiau dažniausiai – tai keturi pamatiniai principai, įvardijami, kaip „tawhid“ (vienybė), „khilafah“ (atskaitomybė), „amanah“ (pasitikėjimas), ir „din“ (tikėjimas) (Khan 1994; Haneef 1997; Asutay 2007; Chapra 2009).

Pagal tradicinį islamą, visata ir tai, kas joje egzistuoja, įskaitant žmoniją, buvo sukurta vieno ir vienintelio Dievo (Chapra 2009, 15). Tad esminis islamo pažinimo teorijos šaltinis ir pasaulėžiūros pagrindas įvardijamas arabišku terminu „tawhid“, nurodančiu vienybę su Dievu ir visame kame. „Tawhid“ apibūdina tai, iš ko kyla vienijantis tikslas, bendros žinios ir veiksmai, neatskiriant religinių ir sekuliarių reikšmių (Haneef 1997, 44). Pasak islamo pažinimo teorijos, „tawhid“ sąvoka gali būti traktuojama kaip žinių visuma, suskirstyta į šaltinius, metodiką, ir mokslą. Šis žinojimas atskleistas Dievo savo pranašui, įtvirtintas motyvų, suvokimo ir patyrimo (Ismail 2016, 28).

Remiantis antruoju, atskaitomybės prieš Dievą principu (arab. *khilafah*), Alachas sukūrė žmoniją kaip savo vietininkus (arab. *khalifah*) žemėje. Visatos kūrėjo patikėtinių statusas suteikia didžiulę garbę bei orumą, arba tai, prieš ką žmonės tampa lygūs. Tokiu atveju niekas neįgauna pranašumo, nepaisant lyties, tautybės, turtinės padėties, ar turimų galios svertų (Chapra 2009, 15). Tačiau „khilafah“ nurodo ne tik individo statusą visuomenėje. Jo (ar jos) vaidmuo, padėtis ir misija apibūdinama kaip „istikhlaf“ – įgyvendinti Dievo valią žemėje, skatinti tai kas gera, drausti tai kas bloga, vadovautis teisingumu (arab. *’adl*) ir geranoriškumu (arab. *ihsan*), taip siekiant aukšto individualaus ir bendruomeninio gyvenimo lygio. Taip buvimas vietininku žemėje apibrėžia vaidmenis, išskiria atsakomybes ir suteikia egzistencijos prasmę individui (Asutay 2007, 8).

⁵ Naugle 2002, 2; Sire 2004, 19; Jenkins 2006; Malden 2004, 3. Cit. iš Auda 2007, 229.

Kadangi šiame pasaulyje žmogus yra „khalifah“ (vietininkas), jam suteiktas „ammanah“ (pasitikėjimas) valdyti jį pagal Dievo valią. Iš kitos pusės, gamta (visata) žmogaus vystymosi procese negali būti traktuojama lyg tai, kas turi būti nurungta, ar užkariauta (Haneef 1997, 46). Dievas šios žemės išteklius suteikė žmogui, kurio atsakomybė tapo juos panaudoti, puoselėti, ir atsižvelgiant į esamus poreikius pritaikyti (Khan 1994, 3). Kadangi visa tai, kas sukurta, egzistuoja visos žmonijos labui, tam tikrų išteklių panauda turėtų atnešti gerovę kuo didesnei visuomenės daliai. Todėl tuo pačiu tai galima traktuoti, kaip pasitikėjimą, kad žmonės remdamiesi šiais ištekliais sugebės gyventi darnioje visuomenėje.

Islamo pasaulėžiūros principuose atsispindintis žmonijos santykis su Dievu galėtų būti apibūdinamas, kaip religija. Tačiau iš kitos pusės, „religija“ – tai daugialypė samprata, skirtingose pasaulėžiūrose įgaunanti vis kitas reikšmes.

Vakaruose „religijos“ sąvoka kildinama iš lotyniško termino „religio“, kurią Markas Tulijus Ciceronas (106–43 m. pr. Kr.) išvedė iš „relegere“ (pakartotinai skaityti), nurodančio, kad „tradicija“ yra tai, kas iš naujo perskaityta, todėl perduota. Taip pat „religio“ siejamas ir su Laktancijaus (250–330 m.) naudotu „religare“ (susaisyti), apibūdinusiu Romos žmonių tarpusavio ryšius bei santykį su dievais (Khatami 2012, 68).

Islamo pasaulėžiūroje „religijos“ sampratos atitikmuo įvardijamas, kaip „din“. Tai religinis pavyzdys arba unikali dieviškoji tikrovė, apimanti visas žinomas tiesas, įsikūnijusias apreikštųjų religijų formose (ten pat, 71). Tad jei Vakaruose religija gali būti traktuojama, kaip perduota, susaistanti tradicija, remiantis „din“ principu – visos dieviškosios religijos, tai tėra vienos ir tos pačios realybės atspindys.

Islamas ir yra ta vienintelė, nedaloma realybė, kurią sudėtinga apibrėžti ir apriboti vakarietiška „religijos“ sąvoka. „Din“ apima privatų ir viešą (visuomeninį) žmogaus gyvenimą, pilnai prasiskverbia į visuomenės audinį, todėl įtraukia ne tik teologines dogmas, garbinimo formas, bet ir politinę teoriją, detalų elgesio kodeksą, įskaitant net tai, kas vakariečių klasifikuojama kaip higienos normos, ar etiketas (Watt 1979, 3–4, cit. iš Haneef 1997, 40). Tai visapusiškoje gyvenimo sistemoje, su visais jos religiniais, intelektualiniais, moraliniais ir praktiniais aspektais pasireiškiantis žmogaus nuolankumas sekant ir garbinant jo kūrėją, įgalintoją (Khatami 2012, 71).

2.2. PASAULĖŽIŪROS REIKŠMĖS SOCIOEKONOMINĖJE ERDVĖJE

Pasaulėžiūra realias reikšmes įgauna socioekonominėje erdvėje, kaip vystymosi procese perduotų tradicijų ir įgytų patirčių rezultatas. Tačiau pats žmogaus pasaulėžiūros formavimasis, kaip pastebi B. J. Van der Walt (2008, 14), visų pirma paremtas jo tikėjimu, o tik tuomet materialaus pasaulio patirtimis. Tiesa, tikėjimas nebūtinai turi būti tapatinamas su religija, ar islamo atveju, tam tikra jos traktuote. Taip pat gali būti tikima mokslo pažanga, ar žmogaus valiai nepaklūstančiu likimu. Todėl tikėjimu paremta ne tik islamo, krikščioniška, bet ir sekuliari pasaulėžiūra. Šiuo atveju skiriasi tikėjimo formos, ir tai, kokią reikšmę žmogaus vystymosi procese jos turi individualaus ir visuomeninio gyvenimo sampratai.

1 lentelė. Pasaulėžiūrų skirtumai

	Sekuliarizmas	Krikščionybė	Islamas
<i>Dievas</i>	Dievo nėra. Viską apibrėžia mokslas.	Dievas kaip trejybė.	Vienas Dievas.
<i>Santykis su visuomene</i>	Individuali laisvė, nepriklausomybė.	Asmeninė atsakomybė.	Bendruomeninė atsakomybė.
<i>Aplinka</i>	Antropocentrinis požiūris: atskiriama nuo žmogaus, naudojama jo reikmėms.	Žmogus nuo aplinkos neatskiriamas, bet už ją neatsakingas.	Dievo dovana žmogui. Naudojama bendruomenės tikslams.
<i>Istorija</i>	Natūralus vystymasis.	Suteikta Dievo.	Dievas nurodo trajektoriją.
<i>Moralinės vertybės</i>	Žmogus apibrėžia normas.	Santykinė pozicija.	Aiškūs standartai: moralu arba ne.
<i>Gyvenimo tikslas</i>	Asmeninė gerovė.	Pasitikėjimas Dievu.	Visuomeninė gerovė.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus pagal Chapra, 2000, 2009; McDaniel 2003; Nabhani, Tahrir 2008.

Kaip matome 1 lentelėje, sekuliari pasaulėžiūra paremta nuostata, kad visata yra savaiminio proceso rezultatas, tad žmonės prieš nieką nėra atsakingi, laisvi gyventi pagal savo poreikius. Tokiu atveju žmogaus gyvenimo tikslas – siekti asmeninės gerovės, nepaisant to, kaip tai gali paveikti kitus individus, ar aplinką. Tarnavimas saviems interesams ir siekis išlikti natūralioje atrankoje tampa bene logiškiausia elgsenos norma

(Chapra 2009, 2). Remiantis šia pozicija, pagrindinis ekonomikos variklis tampa konkurencija, kuri nors ir skatina vystymosi progresą, tačiau neturi idėjinio pagrindo, yra inertiška. Tokioje, darvinizmo principais paremtoje socioekonominėje santvarkoje visada egzistuoja ir ta visuomenės dalis, kuri lieka už pažangos sampratos ribų, socialinės gerovės periferijoje.

Kita vertus, jei tikima, kad žmonės yra lyg pėstininkai istorijos šachmatų lentoje, o jų gyvenimas apibrėžtas nekontroliuojamų išorinių jėgų, tuomet jie jaučiasi neatsakingi už tai, kas vyksta aplinkui, nėra prasmės ir nuogaštai dėl egzistuojančio neteisingumo (ten pat). Pagal krikščionišką pasaulėžiūrą – egzistuoja aukštesnė jėga, galinti pakeisti ir nulemti. Vystymosi proceso metu ryškesnis tampa liudytojų, išganytųjų, o ne kūrėjų vaidmuo (žr. 1 lentelę.). Tokiu atveju ganėtinai sudėtinga apibrėžti individo egzistencijos prasmę, jo reikšmę visuomenėje, todėl atsiranda prielaidos vidinio (dvasinio) ir išorinio (materialaus) gyvenimo išsiskyrimui individo sąmonėje.

Jei vadovaujamasi tikėjimu, kad žmonija ir tai kuo ji disponuoja, sukurta aukštesnės jėgos, o santykis su ja paremtas atskaitomybės principu, nėra prielaidų asmeninės laisvės traktuoti lyg absoliučios ar neturinčios svirtų nulemti aplinkinių gerovę ir tolimesnę istorijos eigą (ten pat, 3). Pagal islamo pasaulėžiūra paremtą gyvensenos modelį, prioritetinė reikšmė suteikiama moralinėms vertybėms, žmonių brolybei ir socioekonominiui teisingumui. Tačiau, įgyvendinant šiuos siekius visų pirma pasikliaujama ne valstybės institucija ar natūraliais rinkos dėsniais, o integruotais vertybių, institucijų, rinkos, šeimos, visuomenės ir valstybės vaidmenimis, turinčiais užtikrinti visuotinės gerovės vizijos realizavimą (Chapra 2000, 29).

Būtent integralumas yra vienas iš kertinių islamo ekonominės pasaulėžiūros aspektų. Iliustruojant tai, gali būti išvedama paralelė tarp socioekonominės erdvės ir fizinio objekto – turgaus aikštės (arab. *sūq*), kuri, kaip nurodo Ch. McDaniel, turi kur kas didesnę reikšmę nei viso labo ekonominių mainų vieta. Visų pirma ši erdvė pasitarnauja įtvirtinant visuomenines vertybes ir tradicijas, o svarbiausia – išlaikant jas labai aiškioje hierarchijoje. Šiuo atveju atkreipiamas dėmesys, kad musulmonų gyvenvietėse turgavietės dažnai lokalizuojasi greta maldos namų (arab. *masjid*). Kritinė „erdvės“ ir „simbolių“ reikšmė islamo kultūroje leidžia manyti, kad fizinis santykis tarp mečetės ir turgaus aikštės nėra atsitiktinis, o pažymi komercinių sandorių vykdomą platesniame ir reikšmingesniame, Korano mokymais paremtos islamo tvarkos kontekste (McDaniel 2003, 512).

Jei materialistinė (sekuliari – aut. past.) pozicija pagrįsta žmogaus racionalumu, tai islamo atveju – motyvas tiek pat svarbus, kiek ir pašaukimas (Aydin 2013, 13). Žinių vienybės samprata paremtoje islamo pasaulėžiūroje tikėjimas nėra tik abstrakti projekcija, o realizuojamas ir kasdienėje žmogaus veikloje. Kita vertus, islamas nereikalauja atsisakyti logikos bei akiai sekti Dieviškąją žinią. Kaip pažymima, pirmasis Dievo nurodymas pranašui Muhammadui (ir žmonijai) buvo ne „tikėti“, ar „garbinti“, o „iqra“ (skaityti) (ten pat).

Vadovaujantis aktyvaus dalyvavimo principu formuluojama ir ekonominė problema, kuri, konvencionaliai įprasta manyti, apima žmonijos poreikius, jų patenkinimo priemones (ekonominiai ištekliai – aut. past.), ir šių priemonių panaudojimą (Nabhani, Tahrir 2008, 47). Tačiau remiantis islamo socioekonominė trajektorija, šios priemonės jau yra suteiktos, tad jų gamyba nėra esminė poreikių patenkinimo problemos priežastis, greičiau, patys poreikiai savaime skatina žmogų kurti. Atkreipiamas dėmesys, kad tikroji problema slypi žmonių santykiuose visuomenėje, kaip rezultatas suteikiamų teisių, ar skiriamų apribojimų šių priemonių panaudojime (ten pat). Kitaip tariant, islamo ekonominė problema pasireiškia ne ekonominių išteklių kiekyje (gamyboje), bet jų naudojime, disponavime, ir paskirstyme.

2.3. ŠIUOLAIKINĖ ISLAMO EKONOMIKOS SAMPRATA

Islamo ekonominėje teorijoje pastebima, kad ekonominė samprata paremta islamo vertybėmis gali būti aktuali tik tam tikrose teritorijose, tam tikroms visuomenės grupėms. Šiuo atveju islamo ekonomika apibūdinama, kaip islamo teisės (šariato) žinojimas ir taikymas, siekiant apsisaugoti nuo neteisėto materialinių išteklių įgijimo ir disponavimo, taip užtikrinant žmonių gerovę bei įgalinant juos vykdyti savo įsipareigojimus Dievui ir musulmonų bendruomenei (Hasanuzzaman 1984, 52, cit. iš Aydin 2013, 27). Pozicijai pritaria ir M. Arif (1985, 87), islamo ekonomiką apibūdinamas, kaip tyrinėjančia musulmonų elgseną valdant patikėtuosius išteklius ir siekiant „falah“ (visuotinės gerovės – aut. past.).

Vadovaujantis bendruomeniškumo idėja, pamatinė ekonominė problema traktuojama, kaip neišvengiamai egzistuojanti žmogaus gyvenime, o ne egzogeninis scenarijus priskiriamas individui (ten pat, 83). Kitaip tariant, ji glaudžiai siejama su tam tikra pasaulėžiūra ir jai atstovaujančia bendruomene – šiuo atveju musulmonų. Todėl, kaip pažymima, islamo ekonomika apibūdina tam tikrą žinojimą, kaip tinkamai pasirinkti,

padedantį suvokti žmogaus gerovę per ribotą, islamo pasaulėžiūrą atitinkančių išteklių paskirstymą (Chapra 1996, 33).

Iš kitos pusės, atkreipiamas dėmesys, kad nors islamo ekonomikos šaknys glūdi šventuosiuose islamo tekstuose, nurodančiuose ekonominės elgsenos gaires, tačiau didžioji dalis ekonominės literatūros – visapusiškoje islamo pasaulėžiūroje pasireiškiančių ekonominių problemų analizės ir sprendimų paieškų rezultatas (Khan 1994, 30). Todėl, kaip pastebi M. A. Zarka (2008, 30), musulmonų moksliniame diskurse egzistuoja požiūris, kuriuo remiantis, islamo ekonomika nėra apribota musulmonų visuomenės. Tai perspektyva paremta šariato normomis, galinti apimti plačiosios visuomenės (musulmonų ir ne) ekonomiką, jos politiką, institucinę veiklą, nepaisant to, ar nagrinėjamos elgsenos kursas yra suderinamas su šariato tikslais.

Religiniu bendruomenišku paremtą poziciją kvestionuoja ir M. Kahf, islamo ekonomiką apibūdinantis, kaip mokslą, kalbantį apie visuotinę elgsenos reiškinį, kurio musulmonams nevertėtų apriboti tik islamo visuomenė. „Kodėl mes, islamo ekonomistai, taip pat negalime galvoti apie ekonomiką, kaip apie universalų reiškinį?“ (Kahf 2003, 26), retoriškai klausia autorius. Kahf neatskiria islamo ekonomikos nuo konvencinės jos sampratos. Kaip pažymima, tai ta pati ekonomika, tik iš islamo perspektyvos individualiai ir bendruomeniniu atžvilgiu nagrinėjanti vyrų ir moterų elgseną, siekiant suprasti jos tipus ir modelius, motyvus ir iniciatyvas, taip pat, kaip tikslus ir reakcijas, esant (ir ne) suvaržytiems tam tikros situacijos, normų, moralinių vertybių, teisės, politikos, ar religijos (ten pat, 27). Autorių papildo M. A. Khan, pagal kurį islamo ekonomika atsižvelgia į žmogaus ekonominę elgseną bendros elgsenos kontekste (Khan 1994, 53). Todėl taip pat ši sąvoka gali būti apibrėžiama, kaip sistemingos pastangos iš islamo perspektyvos suprasti ekonominę problemą ir žmogaus elgseną santykyje su ja (Ahmad 1992, 19).

Remiantis islamo pasaulėžiūra, tai, kas konvencionaliai galėtų būti suvokiama, kaip religija (arba paremta jos) yra daugialypės, bet neskaidomos islamo realybės dalis. Vadovaujantis šia pozicija, materialusis ir dvasinis pasauliai nėra atskiriami, todėl islamo ekonomika apibūdinama, kaip neatsiejama islamo pasaulėžiūros dalis. Taip formuojama unikali realybė, paremta islamo principais, realizuojamais žmogaus kasdieniniame gyvenime. Toks gyvenimo modelis sudarytas iš integruotų, socioekonominėje erdvėje reikšmes įgaunančių, šeimos, vertybių, visuomenės, institucijų, valstybės, rinkos vaidmenų.

Kita vertus, pats islamo ekonomikos traktavimas išsiskiria. Remiantis konservatyviuoju požiūriu, islamo ekonomika apima išskirtinai musulmonų visuomenių ekonominės gyvensenos tyrinėjimą. Tačiau pagal poziciją, artimesnę pasaulietinei bei labiau atitinkančią šiandieninio, globalaus pasaulio realijas – tai religinio bendruomeniškumo poziciją kvestionuojanti, islamo pasaulėžiūra grindžiama ekonominė perspektyva, galinti vertinti ne tik musulmonų bendruomenėje, bet ir plačiojoje visuomenėje vykstančius procesus. Bet kuriuo atveju, islamo ekonomika vargu ar galėtų būti įvardyta kaip mokslas (arab. *ilm*), greičiau – tai doktrina (arab. *madhab*). Kitais žodžiais tariant, ji negali (nesiekia) iš naujo paaiškinti mums žinomų ekonominių dėsnių, o suteikia perspektyvą, leidžiančią juos kitaip įvertinti, atrasti konvencinės sampratos neižvelgtas reikšmes.

3. ISLAMO EKONOMINĖ SISTEMA

Be pasaulėžiūros, tam tikros vizijos, neegzistuočių ir analizė, kadangi nebūtų ką analizuoti. Nebūtų „pasaulio“, jo „problemų“, „tendencijų“, ar „galimybių“ (Heilbroner 1998, 198). Savita vizija remiasi ne tik laisvosios rinkos dėsnius atspindinti kapitalistinė, ar marksizmui atstovaujanti socialistinė, bet ir savitą žmogaus socioekonominio vystymosi sampratą apibūdinanti islamo ekonominė sistema. Atsižvelgiant į santykį su kitomis sistemomis, šiame skyriuje išryškinami esminiai jos bruožai, tuomet apibrėžiama struktūra, apibūdinami funkcionavimo principai.

3.1. EKONOMINĖ SISTEMA

Tradiciškai ekonominė sistema įvardijama, kaip institucijų visuma skirta gamybos, pajamų valdymo, vartojimo sprendimų priėmimui ir įtvirtinimui tam tikroje geografinėje teritorijoje (Gregory, Stuart 2014, 25). Vienas iš pamatinių bet kurios ekonominės sistemos funkcijų yra mainai, todėl taip pat ji orientuota į pagrindinių žmogaus poreikių patenkinimą ir gali būti apibrėžiama, kaip principai ir metodai, kuriais vadovaujantis visuomenėje skirstomi ekonominiai ištekliai, asignavimai ir paslaugos (Onwe 2015, 189).

Platesnį ekonominės sistemos sąvokos apibrėžimą pateikia Zarka (2008, 24), pažymėdamas, kad ekonominė sistema yra tikslų, taisyklių ir mechanizmų visuma, kuria tam tikra visuomenė linkusi vadovautis esamomis gyvenimo sąlygomis. Ekonominė sistema – tai pamatinė, daugialypė samprata, įtraukianti organizacinę struktūrą, įstatymus, taisykles,

tradicijas, įsitikinimus, nuostatas, vertybes, tabu, ir tuo paremtus elgsenos modelius tiesiogiai arba netiesiogiai sąlygojančius ekonominę gyvenseną ir jos padarinius (Eckstein 1971, 32, cit. iš Gregory, Stuart 2014, 25).

Remiantis P. Davidson (2009, 102), ateities veiksmai ir pokyčiai jau yra nulemti pamatinių šios sistemos kriterijų, kurie ilguoju laikotarpiu negali būti pakeisti žmogaus veiksmų. Ekonominė sistema neturėtų būti tiesiogiai siejama su ekonomikos disciplina, kaip pažymima, ji nėra veikiamą turto vertės svyravimų, o šie nenulemia tokios sistemos formos visuomenėje (Nabhani, Tahrir 2008, 46). Visų pirma ekonominė sistema galėtų būti traktuojama, kaip mąstysenos būdas, paremtas tam tikra vizija, ir suteikiantis pamatus mus supančių reiškinų vertinimams. Tai ne tik ekonominiai sprendimai, bet ir tam tikra, intuityvi elgsena kasdienėse situacijose, nulemianti individo santykį su savimi ir visuomene.

3.1.1. Kapitalistinė sistema

Vienas ekonominės sistemos pavyzdžių – kapitalizmas. Tai socialinė sistema paremta teisėmis į privačią gamybos priemonių nuosavybę, laisve siekti materialios asmeninės gerovės. Kapitalizmą apibūdina santaupos ir kapitalo kaupimas, mainai ir pinigai, finansinis interesas ir pelno motyvas, laisva ekonominė konkurencija ir nelygybė, kainų sistema, ekonominis progresas, ir šioje sistemoje dalyvaujančių individų materialiujų interesų harmonijos siekis (Reisman 1998, 19).

Kapitalistinės sistemos užuomazgos siejamos su moralės filosofo A. Smito (1723 – 1790) darbais, įkvėptais Apšvietos epochos (XVII a. pab. – XVIII a. pab) idėjų, akcentavusių žmogaus refleksinio mąstymo ir motyvo esminį vaidmenį kovoje su nepagrįstumu, despotizmu, autoritarizmu, religiniu dogmatizmu ir prietaringumu (Mirakhor, Askari 2017, 50). Tačiau Vakarų moksliniame diskurse sąvoka plačiau pradėta vartoti tik XIX a. viduryje, išplėtotą to laikmečio socialistų, naudojusią šį terminą apibūdinant tai, kas kritikuotina liberalių rinkų veikime (Scott 2011, 29).

Kita vertus, šiandien kvestionuojama tai, ar kapitalistinė struktūra yra viso labo tam tikros filosofinės minties rezultatas, tarytum pasikliauta šia mintimi tiek, kad būtų sukurta efektyvi realybė. Išsakoma pozicija, kad ši sprendimų sistema yra neintencionalus, eilės skirtingų socialinių praktikų padarinys. Todėl kapitalizmas struktūriškai neturi išorės – visuomenė, įskaitant kasdienes socializacijos procesus, tampa produktyvia kapitalo dalimi

(Srniczek 2009, 173). Kapitalizmas gali būti traktuojamas, kaip tam tikras mąstymo pagrindas, nebūtinai sietinas su materialiomis reikšmėmis. Tai gali būti mokslas, suvokiamas, kaip investicija, finansinę išraišką įgaunantis laikas, ar socialiniai mainai. Kaip pastebima, kapitalizmas jau nebėra viso labo ekonominė sistema – tai visapusiška gyvenamosios trajektorija (Mirakhor, Askari 2017, 33).

3.1.2. Socialistinė sistema

Socialistinė sistema apibūdina santykį tarp individo, visuomenės ir valstybės. Pasak socialistų, gerai funkcionuojanti visuomenė negali egzistuoti be valstybės aparato, nes valstybė traktuojama, kaip efektyviausia visuotinių poreikių koordinavimo ir administravimo vykdytoja (Esenwein 2004, 2227). Todėl ši sistema paremta bendruomeninėmis nuosavybės teisėmis ir planiniu ekonomikos reguliavimu, idealiu atveju įgalinančiu sąmoningai suplanuotą, racionaliai pagrįstą vystymąsi (Chavance 2000, 1).

Tačiau socialistinės sistemos reikšmių kaita laike neišvengiama. Kaip pastebima, socializmas dvidešimt pirmame amžiuje negali priklausyti tam pačiam ideologiniam žemėlapiui, kaip ir revoliucinė teorija (reakcija į industrializaciją, individualizmą – aut. past.), apėmusi devynioliktą ir didžiąją dalį dvidešimtojo amžiaus (Esenwein 2004, 2234).

Šiandieninis socializmo traktavimas išsiskiria į esencialistinį ir istorinį. Remiantis esencialistais, socializmas yra tam tikras idealus pavyzdys, empiriškai įrodytas veikla ar idėjomis tų, kurie įprastai laikomi jo atstovais. Pasireiškus naujoms idėjoms, revizionistinei interpretacijai, viskas ko reikalaujama – tai perkelti šį archetipą ant „operacinio stalo“, ištrinti (jei būtina) nebeaktualią informaciją, ir įdiegti naują (Sassoon 2003, 1). Taip ant praeities socialistinių idėjų pamatų formuojamas naujas konceptas – pavyzdys. Kita vertus, esencializmu paremtas socialistinės sistemos legitimumo perkėlimas iš vienos epochos į kitą viso labo sudaro prielaidas jos tolimesnei egzistencijai. Todėl akcentuojama, kad tiksliau vadovautis istorine socializmo traktuote, kuria remiantis, socializmo apibrėžimas nėra reikalingas – socializmas tampa tuo, kas tuo metu yra socialistai (ten pat, 2).

3.1.3. Islamo ekonominės sistema

Islamą paremtas įsitikinimais, apibrėžiančiais santykių tarp individo ir kūrėjo, asmens bei jį supančios bendruomenės, jo ir visatos, galiausiai – santykių su pačiu savimi (Ghazi 2013, 3). Šia prasme islamą reglamentuoja žmogaus elgseną, tuo pačiu ir ekonominę. Todėl net jei islamo ekonominė sistema gali būti traktuotina, kaip XX a. aštuntojo dešimtmečio pradžioje pasireiškusio islamizacijos proceso apibrėžta samprata, jos reikšmės aktualumą įgavusios nepalyginamai anksčiau. Šiuo atveju galima pastebėti, kad savo prigimtimi islamo ekonominė sistema tapati konvencionaliai pripažįstamoms, tai yra, tiek pat palaiptai susiformavusi (tebesiformuojanti) vystymosi procese, kiek ir socialiai sukonstruota.

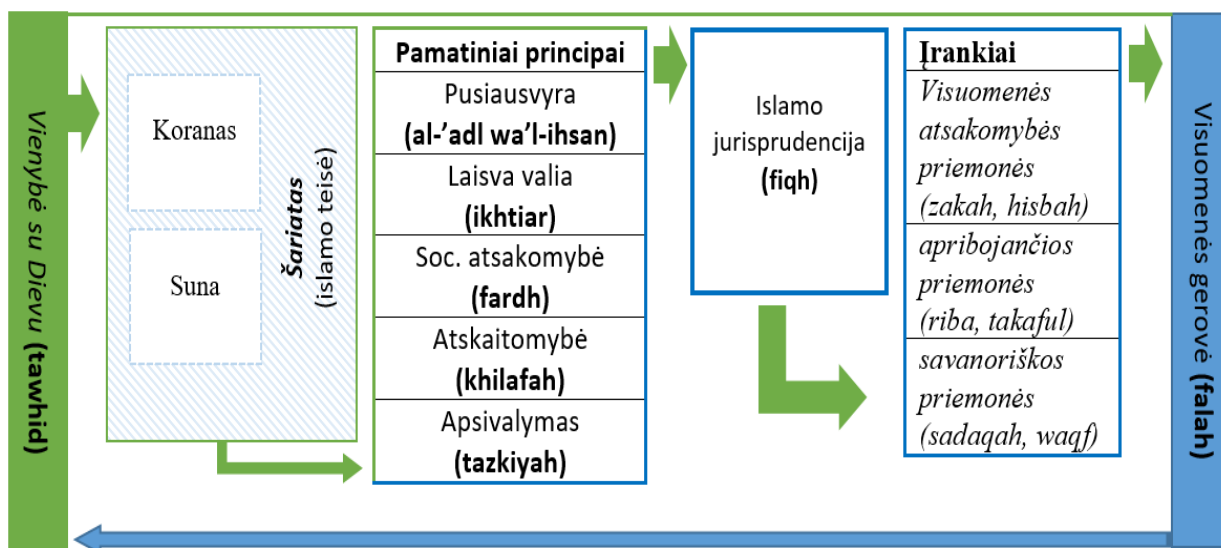
Etinis islamo ekonominės sistemos pamatas suteikia vertybinę struktūrą, kuria paremtos visos ekonominės sąveikos formos visuomenėje. Todėl jei konvencinės ekonominės sistemos individą apibūdina, kaip į etikos kriterijus neatsižvelgiantį naudos maksimizatorių, islamo ekonominė sistema apibrėžiama harmonijoje su islamo „maqasid“ (arab. *maqasid al-Shariah*, šariato tikslai – aut. past.) (Zia 2016, 44). Kita vertus, islamo ekonominė sistema nekvestionuoja asmeninio intereso svarbos, traktuodama jį, kaip inicijuojantį žmogaus veiksmus. Remiantis, islamo ekonomikos traktuote, išpildomas turi būti ne tik asmeninis, bet ir visuomeninis interesas (žr. 2.3. poskyrį). Todėl kitaip nei konvencinė jos samprata, islamo ekonominė sistema apima skirtingus visuomenės gerovės kriterijus ir yra orientuota į dvasinę, moralinę, intelektualinę, socialinę, materialinę individų gerovę šiame bei ateinančiame gyvenime (Aydin 2013, 29).

Iš vienos pusės, islamo ekonominė sistema savyje apjungia skirtingus tradicinių sistemų bruožus ir gali būti įvardijama, kaip mišri. Kita vertus, toks požiūris praleidžia svarbų momentą. Laisvosios rinkos ir kontrolės elementus apjungianti mišri ekonominė sistema visiškai priklauso nuo žmogiškojo samprotavimo, visų pirma paremta emocijomis ir jutimais (Islahi 2015, 49). Tuo tarpu apibūdinant islamo ekonominę sistemą svarbu pažymėti, kad nubrėžiamos ribos tarp to, kas yra leistina (arab. *halal*) ir to, kas pagal šariatą apibūdinama kaip neteisėta (arab. *haram*) (Asutay 2007, 10).

3.2. ISLAMO EKONOMINĖS SISTEMOS STRUKTŪRA

Manoma, kad ekonominę sistemą sudaro trys pagrindiniai komponentai – tai filosofija arba ideologija; pamatiniai principai; bendrosios veiklos taisyklės, kurios taikomos žmogui bei materialiesiems ištekliams, formuoja gamybos, paskirstymo ir vartojimo santykius, skatina visuomenės pažangą (Kahf 2003, 26). Todėl islamo ekonominė sistema gali būti išskaidoma į: ideologinį pagrindą, paradigmą, islamo žmogaus sampratą (žr. 1 pav.).

1 pav. Islamo ekonominės sistemos struktūra

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Naqvi 1997; Kahf 2003; Ahmad 2003; Kamali 2008.

3.2.1. Ideologinis pagrindas

Islamo ekonominės sistemos struktūra remiasi pamatine vienybės (arab. *tawhid*) aksioma, pagal kurią individo ekonominė veikla neatsiejama nuo etinės vizijos, apjungiančios visus žmogaus gyvenimo aspektus į nedalomą visumą (žr. 2.1. poskyrį). Šia samprata pagrįsta islamo ekonomikos pažinimo teorija savo ruožtu nurodo žinių šaltinius, pirmiausia kildinamus iš apreikšto, ir tik tuomet racionalaus pažinimo (Ismail 2016, 19). Apreikštą pažinimą apibūdina Koranas (arab. *al-Qur'ān*) ir Suna (arab. *Sunnah*) –

pirminiai dieviškojo žinojimo šaltiniai, nurodantys žmogaus elgsenos gaires, atspindintys ekonominės sistemos principus (Ghazi 2013, 4).

Koranas – tai Dievo žodis, siųstas pranašui Muhammadui per angelą Gabrielių, skirtas visiems laikams ir visoms vietoms (Haleem 2004, 9). Musulmonų šventoji knyga sudaryta iš 114 surų (skyrių). Dalis jų pranašo atskleistos dar Mekoje (iki 622 m.), žinomos kaip „al-ayah Makkah“, ir nagrinėja religinius klausimus. Likusios, musulmonų visuomenei atskleistos Muhammadui pasitraukus į Mediną (arab. *al-ayat al Madayinah*) – jose aprašyti teisiniai draudimai bei nuostatos, apimančios asmeninius ir šeimos santykius, musulmonų bendruomenės (arab. *ummah*) valdymo, ekonominės gyvenimo principus (Panda 2005, 16). Pagal Koraną, žmogus yra bene pagrindinis „Dievo projektas“, o juo paremta ir islamo pasaulėžiūra. Tad šiuo atveju Koranas suteikia detalią informaciją apie „projekto“ vykdymą ir tikėtinus rezultatus (Aydin 2013, 21).

Suna įtraukia tai, ką pranašas Muhammadas savo gyvenimo metu yra pasakęs, nuveikęs, su kuo sutiko, o kam prieštaravo (El-Ashker, Wilson 2006, 33). Tai islamo teisės šaltinis, apibūdinamas, kaip elgsenos pavyzdys, taikomas fiziniams veiksams bei vidinėms intencijoms, pažymintis ne tik atskirus aktus, tačiau ir kiek jie yra faktiškai pakartoti, ar potencialiai pakartotini. Taip Suna nurodo realias, skirtingų kartų įtvirtintas, todėl normatyvinį statusą įgavusias praktikas (Rahman 1995, 2).

3.2.2. Paradigma

Koranas ir Suna, suteikia reikalingas gaires, pavyzdį, kuris gali būti įvardijamas, kaip islamo teisė – šariatas (arab. *shariah*), verčiant pažodžiui – „kelias link vandenvietės“, arba „link palaimos ir išsigelbėjimo“ (Kamali 2008, 2).

Kaip sudėtinė apreiškimo dalis, šariatas yra žmogaus elgsenos orientyras, apimantis visus gyvenimo aspektus – dvasinius, asmeninius, socialinius, politinius, kultūrinius, taip pat ekonominius (Ghazi 2013, 4). Kita vertus, šariatas nepripažįsta skirtingų žmogaus gyvenimo sričių padalijimo. Religija neatskiriama nuo politikos, socialinių normų, ar ekonomikos taip, kaip ir žmogaus asmenybė negali būti suskaldyta į religinius, politinius, ekonominius segmentus (Kamali 2008, 18). Taip šariatas suteikia taisykles, reglamentuojančias žmogaus gyvenimą visose jo sferose, nuo vidinės būsenos ir asmeninių reikalų iki socialinių, politinių,

ar globalių klausimų (Zaman 2008, 5). Kitaip tariant, tai visuomenės pamatai ir ramstis, arba – islamo ekonominės sistemos paradigma.

Islamo teisės tyrinėtojų išskiriami šariato tikslai (arab. *maqasid al-shari'ah*), orientuoti į žmonių interesų, gerovės (arab. *maslahah*) atstovavimą ir žalos (arab. *mafsadah*) prevenciją (Kamali 2008, Amin 2015). Tradicinė „maqasid al-shari'ah“ klasifikacija išskiria tris „maslahah“ lygmenis, kurie nurodo augimo trajektoriją ir vystymosi stadijas. Pirmas lygmuo – tai pamatinės žmogaus reikmės (arab. *daruriyat*), apibūdinančios minimalų kiekvieno individo, institucijos, ar šalies raidos lygį, kurį būtina pasiekti. Šis lygmuo saugo penkias pamatines vertybes, įvardijamas, kaip vidinis (dvasinis) pasaulis (arab. *al-Din*), žmogaus gyvenimas (arab. *al-Nafs*), intelektas (arab. *al-Aql*), šeima (ateities kartos) (arab. *al-Nasl*), materialinė gerovė (arab. *al-Mal*). Antrasis lygmuo (arab. *hajiyat*) šias vertybes įtvirtina, o trečiasis (arab. *tahsiniyat*) – nurodo jų tvarumo stadiją (Amin 2015, 177). Tad jei „maslahah“ sergi „maqasid al-shari'ah“, tai nesėkmė tą įgyvendinant gali sukelti žalą (visuomenei – aut. past.), arba kitaip – „mafsadah“ (Hasan, Asutay 2008, 6).

Gyvensenos trajektorija, kadaise leidusi išlikti sausringose Arabijos žemėse, šiandien atsispindi pamatiniuose ekonominės sistemos principuose. Vienas iš jų – tai pusiausvyra visuomenėje, arba kitaip – socioekonominis teisingumas (arab. *al-'adl wa'l-ihsan*)⁶. Remiantis juo, svarbu ne tik inicijuoti ir kurti, bet ir dalintis. Todėl, kaip pažymima, turtas turi būti nuolat naudojamas, cirkuliuoti visuomenėje, taip vengiant jo koncentracijos vienoje rankose (Chaudhry 1999, 58). Šis principas apibūdinama idealiausia vartojimo, gamybos ir platinimo santykių forma, tiesa, nebūtinai atitinkančią neoklasikinio suvokimo poziciją (Naqvi 1997, 8). Kaip pavyzdį galima pasitelkti įmonę, kuri naudojasi patikėtaisiais (arab. *ammanah*) ištekliais, kuria tam tikrą produktą ar paslaugą, tačiau turi užtikrinti ne tik pelną savininkui, bet ir naudą visuomenės interesams. Esant šiai sąlygai, kai sukuriama gerovė nėra paremta kitų visuomenės narių praradimais, įmonė gali būti traktuojama, kaip sėkminga, tai yra – islamo ekonominės sistemos dalis.

Kita vertus, islamas pripažįsta teisę siekti asmeninės gerovės. Kiekvienas individas asmeniškai atsakingas už savo veiksmus šiame pasaulyje, o atėjus laikui jis bus apdovanotas už tai, ką nuveikė gero, ir nubaustas už blogį (Chaudhry 1999, 62). Remiantis laisvos valios principu (arab. *ikhtiar*), individas gali laisvai įgyti turtą, valdyti jį, džiaugtis juo bei naudoti

⁶ teisingumas (arab. *adl*) ir geranoriškumas (arab. *ihsan*)

savo nuožiūra, tokiu būdu suteikiama maksimali erdvė ekonominei ir socialinei veiklai, iškelianti žmoniją aukščiau visų kitų Dievo kūrinį (Naqvi 1997, 4).

Laisvės potencialas negali būti realizuojamas, jei nesiremiama teisingumu, kuris šiuo atveju grindžiamas socialine atsakomybe (arab. *fardh*). Individai ir visuomenė privalo pripažinti abipusius išipareigojimus siekiant visuotinės gerovės, skatinamos esminio, žmonijos šioje žemėje atstovaujamo „tawhid“ (vienybės – aut. past.) principo (Asutay 2007, 8). Visuomenę apjungia ne tik bendras tikėjimas, bet ir buvimas Dievo vietininkais (arab. *khilafah*) jiems jo skirtoje aplinkoje. Vienybė su Dievu – tai vienybė su jo kūriniais (arab. *rububiyyah*), apibūdinanti dievišką modelį, paremtą teisingu išteklių panaudojimu, tarpusavio pagalba ir dalijimusi (Sardan 1997, 48). Šiuo atveju svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad šiandienos gerovės išsaugojimas taip pat yra atsakomybė prieš ateities kartas – naujai ateinančius vietininkus, tačiau tą patį Dievą.

Visuomenė – tai lyg „medis“, o joje vykstantys procesai (moksliniai, technologiniai, ekonominiai, edukaciniai, valdymo, organizaciniai) yra jo „šakos“, kurios augdamos užmezga „vaisius“. Tačiau kaip šios „šakos“ negali neribotai augti, taip ir šie procesai peržengti tam tikrų ribų, sutrikdyti vykstančius paraleliai (Munck 1999, 57). Remiantis šia interpretacija, visuomenės raidoje visos jos „šakos“ (kategorijos) turi „augti“ (vystytis) tolygiai. Dėl šios priežasties kartais būtinas jų „apkarpymas“, kuri islamo ekonominėje sistemoje apibūdina apsisvalymo principas (arab. *tazkiyah*). Teorijoje jis apibūdinamas, kaip augimo modelis, nukreipiantis individą visapusiško savęs ugdymo kryptimi, kuriuo grindžiamas harmoningas ekonominis ir socialinis vystymasis. Ši harmonija pasiekama, kai individas kurdamas savo asmeninę gerovę tam tikrą jos dalį atiduoda ir likusiai visuomenei (Asutay 2007, 8). Kita vertus, ši sąvoka nebūtinai turi būti apribojama tik finansine „apsivalymo“ (aukojimo) išraiška. Juk aukoti galima ekonominę pažangą vardan aplinkos gerovės, kaip ir laisvę dėl visuomenės stabilumo, ar jos saugumo.

3.2.3. Islamo žmogus

Islamo visuomenių tiesioginis indėlis į tolimesnį vystymąsi paremtas racionaliuoju pažinimu – islamo jurisprudencija (arab. *fiqh*), kuri apibūdinama, kaip teisės mokslas, filosofija, taip pat gali būti interpretuojama, kaip teisinės sistemos pagrindas (Okon 2013, 139). Kitaip nei šariatas, savo orbitoje apimantis visus žmogaus veiksmus, „fiqh“ diapazonas

daug siauresnis, apibūdina praktines taisykles. Ir jei šariatas yra trajektorija, nurodoma Dievo ir jo pranašo, tai islamo jurisprudencija grindžiama žmogaus pastangomis (Kamali 2008, 16). Kita vertus, „fiqh“ greičiau yra teisinės sistemos šaltinis, o ne pati teisinė sistema. Todėl žvelgiant iš žmogaus raidos perspektyvos, „fiqh“ galima vertinti, kaip tam tikrą laidininką, ekonominėje sistemoje esančią terpę, etines vertybes susiejančia su žmogiškąja prigimtimi ir patirtimi. Būtent taip formuojasi islamo žmogus, kuris, viena vertus, yra tas pats Dievo vietininkas, kaip ir buvę prieš jį, tačiau iš kitos pusės – priklauso savam laikmečiui.

Būtent vystymosi procese įgyti musulmoniškos gyvenmenos „įrankiai“ (priemonės) leidžia islamo žmogui nenutolti nuo jam nurodytos trajektorijos. Kaip pavyzdys, visuomenės atskaitomybės priemonės (arab. *hisbah*), apeliuojančios į žmonių atsakomybę elgtis tinkamai, kai tai pradedama pamiršti bei atgrasančios nuo blogio, kai žmonės siekia į jį įsitraukti (Saleh 2009, 2). „Hisbah“ funkcija apima ne tik viešosios teisės ir tvarkos palaikymą, tačiau ir rinkos mechanizmo reguliavimą. Kiekvienas musulmonas, kurio turtas viršija nustatytą lygį (arab. *nisab*) yra įpareigotas dalintis šiuo turtu su skurstančiaisiais religinio mokesčio forma, įvardijama kaip zakatas (arab. *zakah*). Pažodžiui zakatas reiškia „apsivalymą“, techniškai – tam tikros dalies turto perleidimas skurstančiųjų reikmėms, pasitarnaujantis, kaip likusios jo dalies „išgryninimas“ (Metwally 1997, 943).

Taip pat tai apribojančios priemonės, saugančios visuomenės harmoniją. Islamo ekonominė samprata paremta pelno ir nuostolio pasidalijimu bei bendru rizikos prisiėmimu, o ne turtėjimu iš kapitalo prieaugio, todėl neleistinos iš anksto nustatomos palūkanų normos (arab. *riba*) (Asutay 2007, 14). Remiantis šia pozicija, vertę kuria tai, kas realiai prisideda prie visuomenės gerovės, o finansiniai ištekliai – tai nėra turtas savaime, o tik mainų priemonė. Individai motyvuojami aktyviai įsitraukti į ekonominę veiklą, kurti gerovę kartu su visuomene, o ne atitrūkti nuo jos.

Islamams nekvestionuoja asmeninio turto sąvokos, todėl individas, nepažeisdamas kitų gerovės gali juo disponuoti savo nuožiūra. Tačiau, remiantis islamo ekonomine pasaulėžiūra, viena iš tokios laisvės išraiškų – tai galimybė savanoriškai prisidėti prie visuomenės gerovės. Vienas iš būdų – tai labdaringa veikla (arab. *sadaqah*), orientuota į tiesioginę paramą, padedančia įgyvendinti individo (ar jų grupės) neatidėliotinus poreikius. Tokią galimybę suteikia ir pamaldumo fondas (arab. *waqf*), tiekiantis materialias gėrybes ir paslaugas, kurios

numatytos ne visiems, ar negali būti efektyviai paskirstomos dėl valdžios, ar rinkos mechanizmo nesėkmių (ten pat, 15).

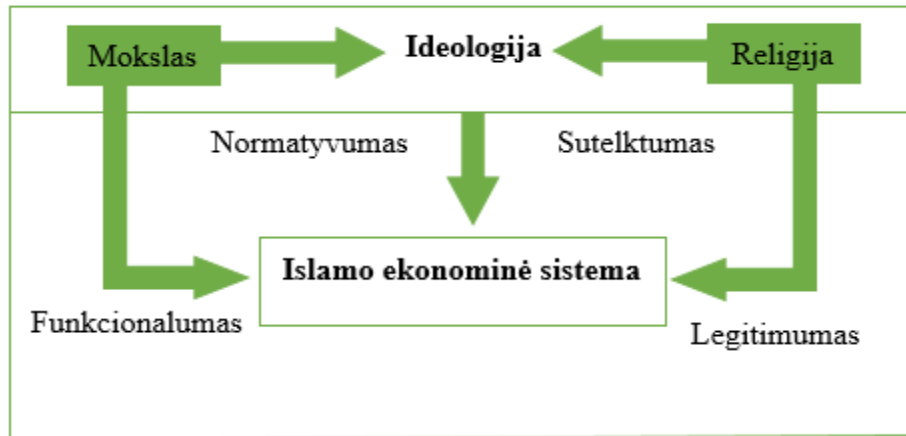
Šiomis priemonėmis įgyvendinant šariato tikslus kiekvienas islamo visuomenės narys prisideda prie visuotinės žmogaus gerovės – „falah“. Tai sąvoka kildinama iš arabiškos šaknies „flh“, o jos veiksmažodinė forma „aflah“ reiškia: klestėti, būti laimingu, būti sėkmingu (Khan 1994, 34). Mikro lygiu, „falah“ – tai padėtis, kai individui adekvačiai užtikrinami būtinausi poreikiai, suteikiama laisvė siekti dvasinės ir materialinės pažangos. Makro lygiu, orientuojamasi į beklasę ir laimingą visuomenę su švaria aplinka, laisve nuo skurdo, suteiktomis galimybėmis progresuoti socioekonominėje ir tikėjimo srityje (Zia, Nasir 2016, 45). Tad „falah“ yra islamo ekonominės sistemos trajektorija, pabrėžianti vienybę ir socioekonominių teisingumą, taip pat kaip ir pusiausvyrą tarp materialių ir dvasinių žmogijos poreikių. Pasiekus „falah“, pasiekama vienybė ir su Dievo kūriniais bei su juo pačiu, taip įprasminamas ideologinis pagrindas – „tawhid“ (žr. 1 pav.).

3.3. ISLAMO EKONOMINĖS SISTEMOS FUNKCIONAVIMO PRINCIPAI

Kaip galima pastebėti, islamo etinės normos yra integruotos į ekonominius motyvus – tai dalis apreikštojo žinojimo. Atsižvelgiant į dogmatinę prigimtį, šie motyvai gali būti traktuojami, kaip ekonominės sąmonės dalis. Taip islamo ekonominė sistema apima tam tikrą moralios ekonomikos sampratą, kuri, pasitelkiant šios sistemos nustatytus principus, taisykles ir įstatymus reglamentuoja ekonominius santykius visuomenėje.

Pati „homo-islamicus“ (islamo žmogus – aut. past.) koncepcija siūlo normatyvine pasaulio sampratą, apibūdinančia tai „ko žmonės turėtų siekti“, o ne „kaip žmonės linkę elgtis“ („turėtų“ oponuoja „yra“) (Asutay 2007, 14). Tačiau, vadovaujantis jau aptartu „din“ (tikėjimo) konceptu (žr. 2.1. poskyrį), islamas nėra kažkas apibrėžto, o visa tai, kas yra aplinkui – absoliuti ir nedaloma realybė. Žvelgiant iš šios pozicijos, šiandieninė, reali ir kintanti aplinka turi tokią pat svarbą, kaip ir moralinių normų laikymasis. Tokiu atveju islamo ekonominė sistema, skirtingai nuo konvencinės jos sampratos, apima tiek pozityvines (objektyvias, faktines), tiek ir normatyvines (subjektyvias, paremtas individualia verte) reikšmes.

2 pav. Islamo ekonominės sistemos funkcionavimo modelis

Šaltinis: Sudaryta remiantis Nienhaus 2010

Panašios pozicijos laikosi ir vokiečių ekonomistas V. Nienhaus (2010, 83), teigdamas, kad islamo ekonominė sistema paremta dviem struktūriniais poliais: religija ir mokslu. Kaip matome 2 pav., religija atlieka visuomenės sutelkimo funkciją, tuo pačiu legitimuoja islamo ideologija grindžiamus ekonominės sistemos principus. Iš kitos pusės, ekonominė sistema turi neprarasti ryšio su realiu gyvenimu, todėl mokslas apibrėžia visuomenėje potencialiai įgyvendinamas ir tam tikram laikmečiui tinkamas normas, taip užtikrinant ekonominės sistemos funkcionalumą.

Islamo ekonominė sistema, nors ir skiriasi savo struktūra ir veikimo principais, prigimtimi tapati konvencionaliai pripažįstamoms (kapitalistinei ir socialistinei). Tai yra, palaipsniui susiformavusi (tebesiformuojanti) vystymosi procese, tačiau tuo pačiu paremta tam tikra idėja, socialiai sukonstruota. Šioje sistemoje pirminių šaltinių nurodoma trajektorija tiek pat svarbi, kiek ir žmogaus dalyvavimas šios trajektorijos tolimesnėje raidoje. Islamo ekonominė sistema funkcionuoja dvipolėje religijos (tikėjimo) ir mokslo struktūroje, todėl etinės vertybės neprieštarauja racionaliajam pažinimui, kuris neišvengiamas žmogaus vystymosi procese.

4. ISLAMIŠKO VYSTYMOSI SAMPRATA

4.1. VYSTYMOSI SĄVOKA

Klasikiniai ekonomistai vystymąsi traktavo kaip fizinę žemės, darbo, kapitalo transformaciją į aukštesnio ekonominio produktyvumo formas (Meier, Baldwin 1957, 148). Taip ilgą laiką žmogaus raida buvo išskirtinai siejama su ekonomine pažanga. Tačiau, nors ekonominis augimas gali atnešti materialinę naudą, nebūtinai nusako visapusišką visuomenės narių gyvenimo kokybės gerėjimą. Tą pastebi ir D. Seers (1969, 5), išsakydamas pozicija, kad vystymasis – tai kartu su augančia ekonomika pasireiškiantis nedarbo, skurdo, nelygybės sumažinimas, ar likvidavimas.

Šiandien Vakaruose visuotinai pripažįstama daugialypė vystymosi prigimtis, o tai atsispindi šiuolaikinėse raidos studijose, vis dažniau apimančiose politinių, ekonominių, socialinių, aplinkos problemų nagrinėjimą lokaliu, tarptautiniu, ar globaliu mastu (Ante 2010, 64). Vakarų diskurse dažnai aptinkama darnaus vystymosi samprata, apibūdinanti vystymosi politiką, kuria siekiama patenkinti visuomenės ekonominius, socialinius ir aplinkos gerovės poreikius artimiausiu, vidutinės trukmės, ir svarbiausia, ilguoju laikotarpiu. Ši sąvoka paremta prielaida, kad vystymasis turi tenkinti šiandienos poreikius, tačiau nekelti pavojaus ateities kartų gerovei (Štreimikienė 2014, 8).

Islamiškojo vystymosi filosofija remiasi trimis pagrindiniais principais: tai individuali saviugda (arab. *rushd*), fizinis vystymasis (arab. *isti'mar*), ir pastaruosius aspektus apimanti žmonių kolektyvinė raida. Saviugdos procesas reikalauja savęs

išgryninimo, kuris apibūdinamas, kaip suvokimas, kad asmuo negali egzistuoti atskirai nuo kūrėjo ir jo kūrinių. Fizinis vystymasis – tai natūraliųjų išteklių panauda, patenkinant materialiuosius individų ir visos žmonijos poreikius. Kolektyvinis vystymasis akcentuoja visuotiną žmonijos progresą per visišką integraciją ir vienybę. Kiekvieno žmogaus egzistencija šiame pasaulyje ir už jo ribų priklauso nuo kantrybės ir tolerancijos sąveikaujant, bendradarbiaujant su kitais žmonėmis (Askari 2014, 8-9). Kaip ir konvencinė, taip ir islamo vystymosi filosofija kalba apie visapusišką žmogaus gerovę, tačiau galima pastebėti, kad Vakarų pasaulėžiūra labiau remiasi žmogaus išorinio pasaulio raida, o islamo pozicija akcentuoja **ir vidinį jo pasaulį**, moralines, dvasines vertybes.

4.2. ISLAMO VISUOMENĖ

Nagrinėjant vystymosi problematiką, įprasta išskirti tam tikrais bruožais pasižyminčią visuomenę, kita vertus, pati visuomenės sąvoka gali būti traktuojama skirtingai.

Vakarietiškoje teorijoje įprasta manyti, kad visuomenė yra ne kas kita, kaip žmogaus kūrinys, grįžtamuoju ryšiu nuolat veikiantis kūrėją, tad neturintis jokios kitos būties prasmės, kaip tik suteiktos žmogaus veiklos ir sąmoningumo. Kitaip tariant, socialinė tikrovė negali egzistuoti atskirai nuo žmogaus (Berger 1967, 3). Todėl visuomenė gali būti apibūdinama, kaip apibrėžtoje teritorijoje tarpusavyje sąveikaujančių bei bendra kultūra besidalinančių individų grupė (Saleh 2012, 113).

Islamo bendruomenės sąvoka (arab. *ummah*) neturi atitikmens Vakarų pasaulėžiūroje, ar istorinėje patirtyje. Islamas nėra vien tikėjimas ir jo praktinė išraiška, tai taip pat tapatybė ir lojalumas, kuris daugeliui aukščiau viso kito (Lewis 2003, 17). Todėl konceptas „ummah“ suvokiamas visuotiname kontekste, ir nėra apribotas teritorinių, lingvistinių, rasinių, nacionalistinių reikšmių (Pelton, Oslund 2014, 310). Islamo bendruomenė gali būti apibūdinama, kaip bet kurioje vietoje ir neapibrėžtu laikmečiu apjungianti žmones, kuriuos vienija islamo tikėjimas ir Dieviškoji teisė, apibrėžianti jų tarpusavio santykius, veiklą ir jos tęstinumą, galiausiai – visuomeninę pažangą (Saleh 2012, 114). Tačiau, kyla klausimas, kaip pagal šią pasaulėžiūrą traktuojama žmonijos dalis, nepriskirianti savęs musulmonams.

Manoma, kad „ummah“ tikslas yra dvejetainis: atspindėti Dievo vienybę, nedalumą (arab. *tawhid*), ir realizuoti Dievo valią žemėje (Berggren 2007, 73). Remiantis šia, vienybės

ir vietininkavimo pozicija, bendruomenė įgauna platesnę reikšmę – tai lyg nedaloma visuma. Tokiu atveju „ummah“ gali būti vertinama ir kaip bendruomenė plačiąja prasme, lyg tai, kas įvardijama, kaip „visuomenė“, nebūtinai šią sąvoką siejant su konkrečia teritorija, ar grupei žmonių, o remiantis jos atliekama funkcija.

4.3. POŽIŪRIS Į VISUOMENĖS RAIDĄ

Siekiant iliustruoti islamo požiūrį į visuomenės raidą, S. Tahir išveda paralelę tarp islamiško vystymosi koncepto ir elementarios fizinės konstrukcijos – kėdės. Šią konstrukciją sudaro atrama nugarai, sėdimoji dalis ir keturios atraminės „kojos“, palaikančios ją tam tikroje plokštumoje. Apibūdinama situacija, kai ši kėdė perkeliama į aukštesnio lygmens plokštumą. Tokiu atveju: pirma, visi konstrukcijos komponentai juda ta pačia trajektorija. Antra, konstrukciją sudarančių komponentų santykinė padėtis išlieka ta pati. Trečia, išlaikomas jų tarpusavio sukibimas. Ketvirta, pirminė kėdės paskirtis nepakinta (Tahir 1995, 848). Šiuo atveju kėdės „kojas“ galima traktuoti kaip islamo ideologinį pagrindą, kuriuo paremta visa vystymosi konstrukcija. Atrama nugarai yra islamo teisė – tai, į ką kiekvienas visuomenės narys gali remtis ir kuo vadovautis. Tuo tarpu šios konstrukcijos funkcija – žmogaus gerovė.

Remiantis autoriumi, pirmasis punktas nurodo, kad materialinės sąlygos turi gerėti kiekvienam visuomenės mikrovienetui. Pagal antrąjį – visuomenei vystantis nekinta ir jos narių santykinės pozicijos. Trečiasis – visuomenės socialinė struktūra neturėtų silpnėti. Ketvirtas nurodo, kad raidos proceso metu visuomenė neturėtų nukrypti nuo prigimtinio tikslo („falah“ – aut. past.) (ten pat, 849). Šiuo atveju, nors ir siekiama materialinės gerovės, labiau akcentuojamas pats raidos procesas. Atsižvelgiama į tai, ar augant materialinei gerovei formuojasi (nutrūksta) ryšiai tarp visuomenės narių, ar (kaip) tai paveikia visuotinos ir visapusiškos raidos įgyvendinimo galimybes. Toliau praplečiant S. Tahir teoriją – visuomenė negali vystytis tik materialiai, kaip ir kėdės konstrukcija pakilti į aukštesnę plokštumą be trūkstamų komponentų. Nes kaip ši kėdė be atraminės „kojos“ neatitinka savo

paskirties, taip ir visuomenė neįgyvendinanti skirtingų vystymosi kriterijų negali tinkamai funkcionuoti.

Šioje vietoje ir iškyla pagrindinė problema, kuri gali būti apibūdinama kaip skirtingas suvokimas to, kas yra vystymasis. Vakarų pasaulyje vystymąsi galima apibūdinti, kaip tam tikrą trajektoriją, judėjimą pirmyn, aiškiai išmatuojamą ekonominės gerovės matais. Tiesa, ši trajektorija (kelias) neturi galutinio taško, ir vargu ar gali kas nors atsakyti, koks yra šio vystymosi tikslas, ir kur jis veda.

Žvelgiant iš islamo perspektyvos, vystymosi samprata gali būti apibūdinama ne kaip judėjimas link hipotetinio tikslo, o kaip nuolatinis pusiausvyros ieškojimas, visų pirma pačioje visuomenėje. Remiantis šia pozicija, vystymasis negali būti grindžiamas konkurencijos principais, tai negali būti lyg nuolatinis bėgimas (juk finišo nėra). Tokiu atveju, jei viena visuomenės dalis juda į priekį, kita jos dalis „traukia“ šią atgal, o išsivystymo lygis priklauso nuo šių dviejų jėgų pusiausvyros taško padėties.

Tad jei progresas nebūtinai apima vien materialinę gerovę, nedidelis kaimelis gali būti traktuojamas, kaip labiau išsivystęs už modernų didmiestį, o iš pažiūros skurdi jo bendruomenė – tokia tik materialaus vertinimo matais. Tad islamo ekonomika paremta vystymosi samprata pasufleruoja prielaidą, kad galbūt valstybės vertinamos kaip neišsivysčiusios, arba besivystančios, iš tiesų gali būti daug arčiau išsivystymo sampratos, nei galėtume pagalvoti žvelgdami iš vakarietiškos perspektyvos.

5. TYRIMAS: POŽIŪRIS Į PASAULIO VYSTYMĄSI IŠ ISLAMO PASAULĖŽIŪROS PERSPEKTYVOS

Atlikus literatūros analizę paaiškėjo, kad islamo vystymosi samprata orientuota ne tik į musulmonų bendruomenes, bet į visuotinę vystymąsi. Tad šiuo tyrimu siekiama naujai pažvelgti į bendrą pasaulio išsivystymo žemėlapi.

5.1. ANKSTESNI TYRIMAI

Šiame poskyryje aprašomi ankstesni tyrimai visų pirma gali būti traktuojami, kaip atsakas vakarietiško vystymosi sampratai atstovaujančiam žmogaus socialinės raidos indeksui (angl. *Human Development Index*, toliau ŽSRI). Ši indeksavimo sistema 1990 m. pristatyta kaip alternatyva iki tol universaliam ekonominio vystymosi vertinimui, apibūdinusiam pajamas vienam gyventojui bei ekonominio augimo tempus. Šiuo atveju pastebėta, kad aukštos pajamos vienam gyventojui nebūtinai užtikrina žmogaus gerovę, todėl vien ekonominiai rodikliai neapibūdina vienos ar kitos šalies išsivystymo lygio (UNDP 2015, 4). Todėl struktūriškai ŽSRI yra sudėtinis indeksas, įvertinantis valstybės galimybes užtikrinti žmogaus gerovę pagal tris vystymosi kriterijus: sveikatą, išsilavinimą ir priimtinius gyvenimo standartus. Pastarieji suskirstyti į 4 kategorijas – tai gyvenimo trukmė, vaikų mokymosi metai, bendras išsilavinimo lygis, bendrosios nacionalinės pajamos tenkančios vienam gyventojui (ten pat). Ir nors šie rodikliai atspindi žmogaus gerovę, tačiau kaip pažymi indekso sudarytojai, ŽSRI neapima daugelio svarbių žmogaus gyvenimo aspektų, tarp kurių ekonominiai rodikliai, socialinė ir politinė laisvė, visuomenės saugumas, diskriminacija ir kiti (ten pat).

Atsižvelgiant į tai, kad ŽSRI nepajėgus pilnai aprėpti plačios žmogaus raidos sampratos, H. A. Dar studijoje „On making human development more humane“ (2004) pasiūlė moralinėmis normomis papildytą žmogaus socialinės raidos indeksą (angl. *Ethics-*

Augmented Human Development Index, E-HDI). E-HDI sudaro islamo pasaulėžiūra paremti, tikėjimo, aplinkos, šeimos institucijos gerovę apibūdinantys kintamieji. Į juos atsižvelgiant reitinguojamos 127 pasaulio valstybės, papildomą dėmesį skiriant Islamo bendradarbiavimo organizacijos (angl. *Organisation of Islamic Cooperation*, toliau IBO) šalims narėms (52) (Dar 2004, 1072).

Nors islamo etikos ir moralės elementus įtraukiantis indeksas pateikė naują požiūrį į vystymosi sampratą, o gauti rezultatai parodė išsivystymo lygio pakitimus (lyginant su ŽSRI), visgi apimamas ganėtinai nedidelis indikatorių skaičius, siauras jų spektras, tad kiekvienas iš jų turi sąlyginai didelį svorį. Tokiu atveju pagrindinė ŽSRI problema (ribotas kriterijų skaičius ir apimtis) išsprendžiama tik dalinai.

Nagrinėjant šiandieninę islamo vystymosi sampratą, taip pat reikšmingas ir M. B. Hendrie Antó darbas „Introducing an Islamic Human Development Index (I-HDI) to Measure Development in OIC Countries“ (2009). Jame pažymima, kad islamo vystymosi pozicija daugeliu atžvilgių skiriasi nuo konvencinio požiūrio, todėl universaliai naudojamas ŽSRI nėra pakankamas vertinant musulmoniškų visuomenių vystymąsi. Autoriaus pristatomas islamo žmogaus socialinės raidos indeksas (angl. *Islamic Human Development Index*, I-HDI) apima eilę indikatorių, kildinamų iš „*Maqasid al-Shari'ah*“ (šariato tikslai), apibūdinančių kompleksinę islamo vystymosi sampratą (Anto 2009, 70).

Šio tyrimo objektu pasirinktos IBO valstybės, ir kaip rezultatai parodė, jų pozicijos I-HDI reitinge ne itin skiriasi nuo turėtų pagal ŽSRI vertinimus. Tai paaiškinama tuo, kad I-HDI pagrindą sudaro materialinės gerovės rodikliai, kuriais remiantis, aukštesnes pozicijas užima ekonomiškai pajėgesnės šalys (ten pat, 87). Taip pat galima atkreipti dėmesį, kad įvertintos tik IBO narės, todėl į islamo vystymosi sampratą žvelgiama kaip į tam tikrą alternatyvą, turinčią reikšmę tik islamiškuose regionuose.

Naujų būdų pažvelgti į šiandieninį išsivystymo lygio žemėlapių ieškojo ir S. S. Rahman bei H. Askari. Autoriai studijoje „An Economic Islamicity Index (EI²)“ (2010) pristato Ekonominį islamiškumo indeksą (angl. *Economic Islamicity Index*, EI²), kuris paremtas siekiu atsakyti į klausimą, ar islamą galima traktuoti kaip žmogaus vystymąsi lemiantį veiksnį. Įvertinus vadovavimąsi islamo ekonominiais principais, esamą teisinę ir politinę aplinką bei santykius su globalia bendruomene, nustatytas „islamiškumo“ laipsnis islamiškose (ir ne) valstybėse (iš viso 208 valstybės) (Rehman, Askari 2010, 5).

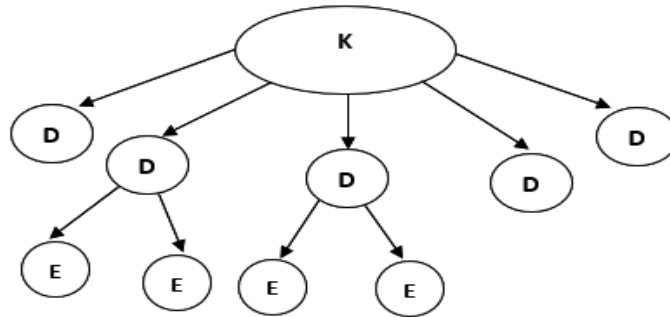
Kaip atskleidė tyrimas, pagal universalius vertinimus pažangiausios valstybės pirmauja ir EI² reitingavimo sistemoje. Remiantis šiuo indeksu labiausiai „islamiškomis“ galima įvardyti vakarietiškas Europos valstybes: Airiją, Daniją, Liuksemburgą, Švediją, Jungtinę Karalystę, atitinkamai užimančias pirmąsias penkias pozicijas. Tuo tarpu iš IBO narių aukščiausiai esanti musulmoniška Malaizija – tik 33-oje šio sąrašo vietoje (ten pat, 17). Kita vertus, šiuo atveju problema slypi ne rezultatuose, o jų traktavime – indeksavimo sistema labiau paremta „islamiškumo“ paieškomis, nei islamiška vystymosi perspektyva.

5.2. INTEGRUOTAS VYSTYMOŠI MODELIS

Atsižvelgiant į pasiūlytų vystymosi indeksų sudarymo metodikos trūkumus, islamo ekonomikos srityje žinomi tyrinėtojai (R. M. Amin, S. A. Yusof, M. A. Haneef ir kt.) bendrame projekte „The Integrated Development Index (I-DEX): A New Comprehensive Approach to Measuring Human Development“ (2015) pasiūlė integruotą islamo vystymosi struktūrą bei pristatė integruotą vystymosi indeksą (angl. *Integrated Development Index*, I-DEX).

I-DEX struktūra grindžiama penkiais pamatiniais šariato tikslais (arab. *Maqasid al-Shariah*), įvardijamais kaip vidinio (dvasinio) pasaulio harmonija (arab. *al-Dīn*), asmeninio žmogaus gyvenimo kokybė (arab. *al-Nafs*), intelekto vystymasis (arab. *al-Aql*), materialinė (arab. *al-Mal*), šeimos (ateities kartų) gerovė (arab. *al-Nasl*) bei trimis jų įgyvendinimo lygmenimis: pamatiniu (arab. *daruriyat*) – apibūdinančiu Maqasid komponentų išsaugojimą, papildomuoju (arab. *hajiyyat*) – nurodančiu į augimą (vystymąsi), praturtinančiuoju (arab. *tahsiniyat*) – apibūdinančiu tvarumo būseną (Amin 2015, 162). Siekiant integruoti šariato tikslus į vystymosi vertinimo struktūrą pasitelkiamas Sekarano elgsenos operacionalizacijos modelis (Sekaran 2000). Kaip matome 3 pav., šis modelis abstrakčias sąvokas, ar konceptus (K) išskiria į apibūdinamas elgesio charakteristikas, įvardijamas kaip dimensijos (matmenys) (D). Galiausiai, pastarosios yra suskirstomos į išmatuojamą elgseną – elementus (E).

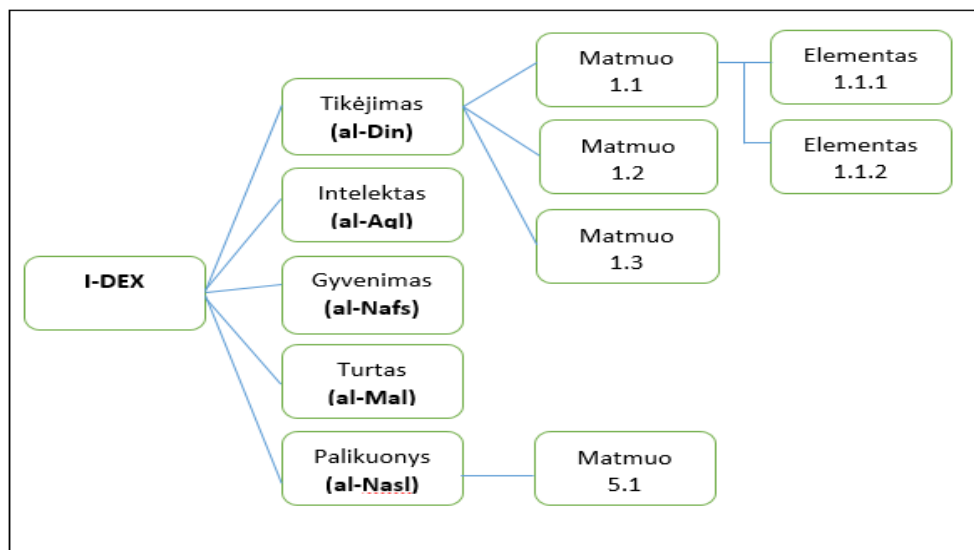
3 pav. Sekarano operacionalizacijos modelis

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Amin, 2015, p.162

Remiantis Sekarano modeliu, kiekvienas iš penkių šariato tikslų įvardijamas kaip konceptas (K), kuris išskaidomas į tris įgyvendinimo lygmenis (pamatinis – I, papildomasis – II, praturtinamasis – III) apimančius matmenis (D), o šie gali būti suskaidomi į elementus (E) (žr. 4 pav.).

4 pav. I-DEX modelio struktūra

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Amin, 2015, p.163

Skirtingai nuo ankstesnių Dar (2004), Antó (2009), Rahman ir Askari (2010) studijose apibrėžtų islamiško vystymosi koncepcijų, integruoto vystymosi modelis ne tik atsižvelgia į skirtingus žmogaus vystymosi kriterijus, bet ir pateikia holistinį požiūrį į pačius gyvenimo standartų ir gerovės vertinimus. Nepaisant to, tyrimas Integruoto vystymosi

indekso (I-DEX) struktūros sudarymu ir apsiriboja. Tolimesnė I-DEX vertinimo sistema ir jos panaudojimo perspektyvos neapėmė šios studijos uždavinių.

5.3. INTEGRUOTO VYSTYMO SI INDEKSO SISTEMA

Modelio autorių pateikiami vystymosi komponentai (K), jų matmenys (D) bei pastaruosius apibūdinantys galimi elementai (E). Tačiau, nors šios sudedamosios dalys leidžia apibrėžti indekso sandarą, tolimesniam jo plėtojimui vis dar trūksta sisteminio pagrindo. Kitaip tariant, jei negalime identifikuoti matmenų (ir jų elementų) tarpusavio sąveikos, sudėtinga pagrįsti į indekso sandarą įtraukiamų rodiklių pasirinkimą, jų reikšmę. Taip indeksas formuojamas remiantis subjektyviai pasirenkamais rodikliais, o ne šių rodiklių pasirinkimą apibūdinančia sistema.

Esamai I-DEX struktūrai trūksta komponento apjungiančio sudėtinės indekso dalis – tai pateiktame modelyje apibrėžti, tačiau į sistemą neįtraukti vystymosi lygmenys (žr. 5.2. poskyrį). Siekiant indeksui suteikti tvirtesnį struktūrinį pagrindą, šiame darbe matmenys (D), atsižvelgiant į jų paskirtį (tai kas įvertinama) vystymosi kategorijoje (K) ir sudėtį (elementai), priskiriami išsaugojimą (I), augimą (II), tvarumą (III) apibūdinantiems lygmenims. Tuomet, remiantis šiais lygmenimis išdėstomi eiliškumo tvarka (žr. 1 priedą).

Tokiu būdu vidinio (dvasinio) pasaulio kategorija išskaidoma į žmogaus tikėjimo išsaugojimą, jo palaikymą per asmeninį dvasinį tobulėjimą (I), vadovavimąsi moraliniais standartais (II), visuomeninių religinių praktikų atlikimą (III). Intelektinis vystymasis apibūdina minčių ir proto apsaugą nuo neigiamos įtakos (I), fizinę intelekto aplinką ir jo vystymąsi (II), panaudojimą (III). Asmeninio žmogaus gyvenimo gerovė siejama su apsauga nuo žmogaus (ir ne) keliamų grėsmių (I), būtinausių fizinių ir dvasinių poreikių užtikrinimu (II), socialinių ir moralinių poreikių realizacija (III). Materiali gerovė grindžiama turto nuosavybės apsauga (I), jo prieinamumu (II), cirkuliacija ir vertės išsaugojimu (III). Šeimos, ateities kartų gerovė – tai ateities kartų apsauga (I), jų vystymasis (II), šeimos gerovės užtikrinimas (III).

Galimiems šių matmenų elementams priskiriami juos apibūdinantys rodikliai. Kaip matome pateiktoje suvestinėje (žr. 2 priedą), vidinio (dvasinio) pasaulio (K) turtingumą (D) parodantis tikėjimo tvarumas (E) iliustruojamas Religinės įvairovės rodikliu (angl. *religious diversity index*), įvertinančiu visuomenės religinės įvairovės lygmenį. Kuo šis lygmuo

žemesnis, tuo visuomenė vieningesnė (vientisesnė) tikėjimo atžvilgiu. Žinoma, žvelgiant iš vakarietiškos perspektyvos religinė įvairovė gali būti suvokiama ir kaip laisvės išraiška, siejama su gerovės samprata. Tačiau šiuo atveju remiamasi pozicija, kad mažesnė tikėjimo įvairovė yra darnesnės, vieningesnės, mažiau tarpusavio įtampos „taškų“ turinčios visuomenės bruožas. Kita vertus, net ir išsaugojus tikėjimą, vidinio pasaulio vystymasis nėra galimas, jei nesilaikoma jo padiktuotų moralinių standartų (D). I-DEX sandaroje esantis korupcijos elementas (E) priskiriamas korupcijos suvokimo indeksui (angl. *corruption perceptions index*), įvertinančiam, ar (kiek) korupcija vienoje ar kitoje visuomenėje suvokiama, kaip grėsmė jos gerovei. Visuomenės abejingumą (arba jos geranoriškumą) atskleidžia polinkis aukoti, socialinis solidarumas, savanoriškas darbas (E). Šiuos elementus apjungia pasaulinis aukojimo indeksas (angl. *world giving index*).

Intelektinė gerovė (K) neatsiejama nuo jos potencialo išsaugojimo. Todėl apsaugos nuo negatyvios įtakos dimensijoje (D) esančiam svaigiųjų medžiagų vartojimo elementui (E) apibūdinti pasirinkti alkoholio suvartojimo (angl. *alcohol consumption*) ir su narkotinių medžiagų vartojimų siejamų mirčių (angl. *drug related deaths*) rodikliai. Tolimesnis intelekto vystymasis (D) priklauso nuo aplinkos sąlygų. Aplinkos gerovės indeksas (angl. *environmental performance index*) apibūdina žmogaus aplinkos, maisto, geriamo vandens kokybės situaciją, jos įtaką žmogaus sveikatai. Jei visuomenėje egzistuoja minėtos išorinės (fizinės) vystymosi sąlygos, intelektas gali būti plėtojamas ir aukštesniame lygmenyje – jį apibūdina išsilavinimo lygio rodiklis (angl. *level of education*). Vystymosi procese intelektą svarbu tinkamai išnaudoti (D). Kaip tyrimui aktualiausi, šioje dimensijoje pasirenkami įsidarbinimo, žodžio ir minčių raiškos laisvės elementai (E), o jiems priskiriami rodikliai – atitinkamai nedarbo lygis (angl. *unemployment rate*) bei žodžio, religijos, saviraiškos, susirinkimo laisvės ir teisės apibūdinantis pilietinės laisvės rodiklis (angl. *civil liberties index*).

Žmogaus asmeninio gyvenimo gerovės (K) pamatai formuojami užtikrinant jos apsaugą nuo žmogiškųjų (ir kitų) grėsmių (D). Šio matmens elementus apibūdina visuomenės saugumo rodiklis (žr. šeimos, ateities kartų komponentą) bei išlaidos sveikatos apsaugai (angl. *expenditure on health*). Jei žmogus visuomenėje jaučiasi saugus jis turi galimybę įgyvendinti būtiniausius fizinius ir dvasinius poreikius (D). Fizinius, įvardijamus, kaip maistas, vanduo, elektra, apgyvendinimas, galimybės užsidirbti pragyvenimui (E) – ganėtinai sudėtinga įvertinti statistiškai, tačiau orientaciniu lygmeniu tai apibūdina

populiacijos esančios žemiau skurdo ribos rodiklis (angl. *population below poverty line*). Dvasiniams poreikiams apibrėžti siūlomas edukacijos elementas (E) (žr. išsilavinimo lygio rodiklį). Asmeninės žmogaus raidos tvarumas neatsiejamas nuo socialinių ir moralinių jo poreikių (D). Socialinius poreikius šiuo atveju iliustruoja jau aptarti pasaulinio aukojimo ir pilietinės laisvės rodikliai. Moralinių žmogaus poreikių dimensijai priskiriamas politinių teisių indeksas (angl. *political rights index*), apibūdinantis visuomenės narių galimybę visapusiškai dalyvauti politiniame gyvenime.

Remiantis islamiška gyvensenos samprata, reikšminga ir materialinė žmogaus gerovė (K). Kita vertus, jos traktavimas ganėtinai skiriasi nuo konvencionalaus – vakarietiškojo. Nepaisant to, kad islamo ekonominė perspektyva paremta teisėmis į asmeninę nuosavybę (angl. *property rights index*) ir laisvu disponavimu ja (juridinių teisių rodiklis – angl. *strength of legal rights*), materialinė gerovė suvokiama ne kaip turto kaupimas, o jo sukuriama vertė, taip pat ir visuomenei (žr. 3.2.3. poskyrį). Todėl materialinės gerovės raida (D) priklauso nuo turto prieinamumo (E), kuris šiuo atveju apibrėžiamas turto cirkuliacija (D) apibūdinančiu pajamų pasiskirstymo rodikliu (angl. *income distribution*), jo įgijimo ir vertės išlaikymo sąlygas (kainų stabilumą) (D) įvertinančiu vidutiniu infliacijos lygio (angl. *inflation rate*) pokyčiu.

Turto prieinamumą atspindi ir šeimos (ateities kartų) komponentui (K) priskiriamas ekonominio tvarumo rodiklis (angl. *economic sustainability*), kuris iliustruoja islamo pasaulėžiūroje esančią nuostatą, kad žmogus atsakingas ne tik už dabartį, bet ir už ateities kartas (žr. 3.2.2. poskyrį). Dėl šios priežasties ateities kartų saugumas (D) siejamas ir su šiandieninės aplinkos tvarumu (E) (žr. aplinkos gerovės indeksą) bei jos dalimi esančių palikuonių gerove (D) (vaikų mirtingumo lygis – angl. *child mortality rate*). Vadovaujantis šiuo principu, šiandieninių kartų išsilavinimas, moksliniai pasiekimai yra tiek pat svarbūs ateičiai kaip ir dabarčiai, todėl ateities kartų vystymasis (D) – tai šiandieninė mokslo pažanga (E) (žr. išsilavinimo lygį). Galiausiai, ateities visuomenių tvarumas grindžiamas šiandienine šeimos gerove (D), kurią galima apibūdinti šeimos institucijos tvirtumu (E) (skyrybų lygio rodiklis – angl. *divorce rate*) bei vidines ir išorines grėsmes (E) įvertinančiu visuomenės saugumo rodikliu (angl. *societal safety and security*).

5.4. TYRIMO METODOLOGIJA

5.4.1. Rodiklių atrankos kriterijai

Kadangi pateikiamas modelis tik teorinio pobūdžio, nėra apibrėžtas optimalus rodiklių skaičius, jų atrankos, įvertinimo mechanizmas. Todėl vadovaujantis islamo pasaulėžiūra paremta indeksavimo metodika egzistuoja rizika sukurti prielaidas specifinių valstybių ar jų grupių pranašumui bendruose vertinimuose. Atsižvelgiant į tai, indekso sandaros formavimo procese siekta ne tik atsižvelgti į teorinę islamiško vystymosi sampratą, I-DEX modelio autorių rekomendacijas, bet ir į rodiklių pritaikomumą (kiek tai yra įmanoma nenukrypstant nuo modelio struktūros). Vienas pavyzdžių, rodiklis apibūdinantis suvartojamo alkoholio kiekį tenkantį vienam gyventojui (litrais). Iš vienos pusės, remiantis islamo pasaulėžiūra, alkoholio vartojimas daugeliui musulmonų nepriimtinas, todėl natūralu, kad šių šalių visuomenės jo suvartoja nepalyginamai mažiau. Iš kitos pusės, kas galėtų paneigti, kad mažas alkoholio suvartojimo kiekis – tai universali visuomenės gerovės samprata, esanti visuomenės socialinės gerovės grandinėje. Kitas pavyzdys – tai žmonių turinčių antsvorį paplitimas (angl. *obesity prevalence*). Remiantis šiuo rodikliu, Afrika yra vienas rečiausiai su nutukimo problema susiduriančių regionų (WOF 2018). Kita vertus, nesunku daryti prielaidą, kad ši tendencija pasireiškia ne dėl sveikos gyvensenos propagavimo, tinkamų mitybos įpročių, o dėl šiame žemyne vis dar egzistuojančios bado problemos. Tad nors šis rodiklis į indeksą galėtų būti įtraukiamas dėl savo idėjinio aktualumo (islamo pasaulėžiūroje nesaikingumas (besotystė) yra nepriimtinas (Iftikhar 2016)), tačiau atmetamas, kaip iškreipiantis rezultatų tikslumą, dirbtinai iškeliantis (neatspindi gerovės principo) tam tikrą regioną, šiuo atveju Afrikos žemyno šalis.

Apibūdinant I-DEX rodiklių pasirinkimo ir vertinimo principus svarbu pažymėti tai, kad kai kurie iš jų viešojoje erdvėje gali būti pateikiami tik kas kelerius metus, kiti – neatnaujinami dešimtmečiais. Informacijos prieinamumas yra vienas iš indeksavimo metodika paremtų tyrimų ribotumų, todėl atsižvelgiant į mokslinę praktiką (UNDP 2016, SDSN 2017), tam tikri reiškiniai įvertinami naudojantis skirtingų laikotarpių duomenimis (naujausiais prieinamais), o jei reikalinga – keliais jų šaltiniais. Žinoma, jei pasirinktos organizacijos duomenis pateikia indekso forma (skiriami balai), sudėtinga juos įtraukti į bendrą sistemą (gali skirtis apskaičiavimo metodika), tačiau jei reiškinys vertinamas

tiesiogiai, pagal tam tikrą formulę (suvartojamo alkoholio kiekis vienam gyventojui), tokia strategija nepakenkia tyrimo tikslumui.

Tačiau taip pat gali iškilti problema, kad kai kurie tiriamųjų valstybių rodikliai nėra pateikiami visuotinai pripažįstamuose, viešai prieinamuose šaltiniuose. Jei tokio rodiklio neįmanoma apskaičiuoti pasitelkus tarpinius duomenis (arba esant jų trūkumui), jis neįtraukiamas į bendrą vertinimą⁷. Siekiant atlikti kuo tikslesnius skaičiavimus šiame tyrime remiamasi pozicija, kad kiekviena pasirinkta valstybė maksimaliai gali turėti tik vieną nepriskirtą rodiklį, tad šiuo atveju minimalus vertinimo galimumas – 19 kriterijų. Kitaip tariant, jei tiriamoji valstybė gali būti apibūdinama tik pagal 18 kriterijų, į tyrimą ji nėra įtraukiama.

5.4.2. Tiriamųjų valstybių atrankos kriterijai

Tiriamuoju objektu pasirinktos 125 pasaulio valstybės, išsidėsčiusios įvairiuose pasaulio regionuose, atstovaujančios skirtingoms kultūroms ir pasaulėžiūroms, esančios (arba priskiriamos) skirtingoms vystymosi stadijoms.

Kadangi šiame tyrime remiamasi islamiška vystymosi pozicija, visų pirma išskiriama 1969 m. įkurta ir 57 valstybes vienijanti Islamo bendradarbiavimo organizacija (angl. *Organisation of Islamic Cooperation*, IBO), kurios siekis yra saugoti ir ginti musulmonų interesus, tuo pačiu skatinant visuotinę taiką ir harmoniją tarp skirtingų pasaulio visuomenių (IBO 2016). Kitaip tariant, organizacija apjungia islamo bendruomenę (arab. *ummah*) į vientisą struktūrinį organą ir reprezentuoja musulmonus, atstovaudama jų poziciją pasaulio bendruomenėje. Prioritetinės IBO sritys apima taikos ir saugumo, skurdo mažinimo, klimato kaitos ir tvarumo, kultūrų ir tikėjimo harmonijos, žmogaus teisių, investicijų ir finansų, mokslo ir technologijų, politinio susitarimo, humanitarinės pagalbos ir kitus klausimus (ten pat).

Tyrimui pasirenkamos 38 IBO valstybės. Tai Pietų Azijos regionui atstovaujančios – Pakistanas, Bangladešas; Pietryčių Azijai – Malaizija ir Indonezija. Vidurio Rytams atstovauja – Iranas, Irakas, Sirija, Jordanija, Kuveitas, Libanas, Omanas, Kataras, Jemenas, Saudo Arabija, Jungtiniai Arabų Emyratai. Iš Centrinės Azijos regiono atrinktos – Tadžikistanas, Kirgizija, Uzbekistanas, Kazachstanas. Taip pat, tai Afrikos regionui

⁷ Atsižvelgiama į UNDP, SDSN vertinimuose naudojamą metodiką

priklausančios šalys: Alžyras, Beninas, Kamerūnas, Egiptas, Gabonas, Dramblio Kaulo Krantas, Libija, Malis, Mauritanija, Marokas, Nigerija, Senegalas, Siera Leonė, Tunisas, Uganda, Sudanas. Galiausiai, tyrimui pasirinktos ir Europos regionui priskiriamos Turkija, Albanija, Azerbaidžanas. Dėl patikimų duomenų stokos tyrimo proceso metu atmetamos 19 valstybių: Afganistanas, Bahreinas, Brunėjus, Turkmėnistanas, Maldyvai, Palestinos teritorija. Taip pat Afrikos valstybės: Burkina Fosas, Čadas, Komorų salos, Džibutis, Gambija, Gvinėja, Bisau Gvinėja, Mozambikas, Nigeris, Somalis, Togas. Nepakankamai duomenų aptikta ir išsamesniems Pietų Amerikos Surinamo ir Gajanos tyrimams.

Iš į vertinimus įtraukų, bet IBO nepriklausančių Europos regiono valstybių būtų galima išskirti ne tik didžiausia musulmonų populiacija pasižyminčias Europos Sąjungos (ES) nares – Prancūziją (4 mln. 710 tūkst., 7,5 proc.), Vokietiją (4 mln. 760 tūkst., 5,8 proc.), Jungtinę Karalystę (2 mln. 960 tūkst., 4,8 proc.), bet ir pastebimą musulmonų gyventojų dalį turinčias – Kiprą (25,3 proc.), Bulgariją (13,7 proc.), taip pat Belgiją (5,9 proc.), Austriją (5,4 proc.), Graikiją (5,3 proc.), Švediją (4,6 proc.). Šiuo atveju taip pat reikėtų akcentuoti ES nepriklausančias, tačiau gausiomis musulmonų mažumomis pasižyminčias šalis – Juodkalniją (18,5 proc.), Makedoniją (34,9 proc.), Bosniją ir Hercegoviną (41,6 proc.) (PRC 2011, 156). Ir nors šiandien bendrai Europoje fiksuojama tik 5,9 proc. musulmonų populiacijos dalis (2010 m. – 44.1 mln. gyv.), iki 2050 m. prognozuojamas 63 proc. augimas (PRC 2015). Europos regiono tolimesnis vystymasis tampa neatsiejamas nuo islamo pasaulėžiūros, todėl atliekamame tyrime įtraukiama didžioji dalis šio žemyno valstybių.

Kadangi tyrimas neapsiriboja musulmoniškų valstybių vertinimu, įtraukiamos valstybės turinčios minimalų musulmonų gyventojų skaičių, kaip ir visai jų neturinčios. Tuo pasižymi Pietų Amerikos regionas, kuriam priklausančios bei į I-DEX reitingavimo sistemą įtrauktos Brazilija (0,1 proc.), Čilė (<0,1 proc.), Kolumbija (<0,1 proc.), Dominikos Respublika (<0,1 proc.) ir kitos šalys vargiai gali būti siejamos su musulmoniška gyvensena (PRC 2011, 156).

Vienas iš valstybių atrankos kriterijų – tai pozicija vakarietiško vystymosi samprata paremtoje Žmogaus socialinės raidos indeksavimo sistemoje (ŽSRI). Įtrauktos labiausiai išsivysčiusių valstybių kategorijai priskiriamos (angl. *very high human development*; koef. ≥ 0.800) šio reitingo valstybės narės. Taip pat, siekiant atsakyti į klausimą, ar vakarietiškais vertinimais menkai išsivysčiusios šalys iš tiesų gali būti taip apibūdinamos, į I-DEX

reitingavimo sistemą įtraukiamos ir žemiausias pozicijas ŽSRI užimančios valstybės⁸. Tai Siera Leonė (179 pozicija), Liberija (177), Malis (175) ir kitos šalys, kurių koeficientas $\leq 0,550$ (UNDP 2016, 198).

5.4.3. Integruoto vystymosi indekso apskaičiavimo metodika

Siekiant apjungti skirtingo pobūdžio rodiklius į bendrą indeksą, reikalinga tam tikra metodika, leidžianti palyginti juos tarpusavyje. Pavyzdžiui, žemas nedarbo lygis ir aukštas išsilavinimo rodiklis negali būti sugretinami, todėl esamus duomenis reikia normalizuoti, suvienodinant jų skalę. Todėl įvedamas tarpinis indeksas, šiame tyrime įvardijamas, kaip tarpinis balas ($0 < X \leq 1$). Šios balinės sistemos sudarymas paremtas tiesioginiu ir atvirkštiniu proporcingumu.

Tiesioginiu proporcingumu vadiname funkciją, kurią galime išreikšti formule:

$$, \tag{1}$$

kur: k – nelygus nuliui skaičius, x – nepriklausomas kintamasis (Teišerskis 1988, 55). Tad norint apskaičiuoti tarpinį balą išvedama formulė:

$$, \tag{2}$$

kur: y – tarpinis balas, a – didžiausio rodiklio reikšmė, x – kitos rodiklio reikšmės.

Jeigu kaip pavyzdį nauduosime išsilavinimo lygį, didžiausia jo reikšmė prilyginama maksimaliam balui – 1 (žr. 2 lentelę), tuomet tolimesni balai gaunami pasinaudojus (2) formule ir atitinkamai lygūs ; (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Tarpinio I-DEX balo apskaičiavimas esant tiesioginiam proporcingumui

Rodiklio reikšmė	Tarpinis balas
10	1

⁸ Dėl patikimų duomenų stokos į tyrimą neįtrauktos pačias žemiausias pozicijas ŽSRI reitinge užimančios Centrinė Afrikos Respublika, Nigeris, Čadas, Burkina Fosas, Burundis.

6	
3	

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

Atvirkštiniu proporcingumu vadiname funkciją, kurią galime išreikšti formule:

$$y = \frac{k}{x} \quad (3)$$

kur: k – nelygus nuliui skaičius, x – nepriklausomas kintamasis (ten pat, 58).

Atvirkštinis proporcingumas naudojamas, kai norime balais įvertinti nedarbo lygį, tokiu atveju mažiausias jo procentas prilyginamas didžiausiam balui.

Tad apskaičiuojant tarpinį balą išvedama formulė:

$$y = a + \frac{x - a}{o} \quad (4)$$

čia: y – tarpinis balas, a – mažiausio rodiklio reikšmė, x – kitos rodiklio reikšmės.

Pasinaudojus šia formule ; o (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Tarpinio I-DEX balo apskaičiavimas esant atvirkštiniam proporcingumui

Rodiklio reikšmė	Tarpinis balas
5	1
8	
20	

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Remiantis matematine logika visos rodiklių reikšmės turi būti ($0 < X \leq 1$). Tačiau, pastebimi atvejai, kai pateikiamos nulinės vienu ar kitu rodiklių reikšmės⁹. Kadangi esant nulinei reikšmei formulės Nr. 2 ir Nr. 4 negali funkcionuoti, prieš skaičiuojant tarpinį balą reikalinga įvesti koreguotą rodiklį. Korekcija atliekama dviem būdais. Jei nulinė reikšmė yra maksimali, kitaip tariant, atspindi geriausią situaciją, tuomet ji prilyginama artimiausiai

⁹ Svarbu pastebėti, kad nulinė reikšmė negali būti siejama su vieno ar kito reiškinių neegzistavimu tiriamojoje valstybėje. Greičiau, tai nurodo, kad pagal naudojamą indeksavimo metodiką surenkami minimalūs balai. Pavyzdžiui, Maroke musulmonų populiacija siekia 99,9 proc., tokiu atveju religinės įvairovės indeksas tyrėjų įvardijamas, kaip 0 (PRC 2014). Jei tai duomenys, nulinę reikšmę gali nulemti ir apvalinimo metodika.

esamai reikšmei (pvz., antram geriausiam rezultatui). Jei nulinės reikšmės žymi žemiausią rodiklį, turimi duomenys suskirstomi į kategorijas (pagal pasirinktą intervalą).

Atlikus šiuos veiksmus, galima apskaičiuoti ir Integruoto vystymosi indekso reikšmę, kuri randama pasitelkus metodą naudojamą apskaičiuojant ir žmogaus socialinės raidos indeksą – geometrinio vidurkį (UNDP 2015, 13) (žr. 8 priedą).

Geometrinis vidurkis – tai vidurkis, kuris skaičiuojamas sudauginant visas reikšmes ir ištraukiant n-tojo laipsnio šaknį (Pekarskas 1984, 81):

Geometrinis vidurkis: , (5)

čia n – reikšmių skaičius, šiuo atveju – tarpinio balo reikšmės

Tokiu atveju I-DEX = (6)

5.5. TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ

5.5.1. *Reprezentuojantys atvejai: Japonija, Senegalas*

Apskaičiavus tiriamųjų valstybių I-DEX bei remiantis gautais rezultatais jas suskirsčius pagal reitingavimo sistemą paaiškėjo, kad labiausiai islamiško vystymosi sampratą atitinka Japonija (0.332), I-DEX reitinge užimanti lyderės poziciją (žr. 3 priedą). Ne pernelyg atsilieka antroje vietoje esanti Naujoji Zelandija (0.323), o nuo jos – Singapūras (0.317). Ketvirtą ir penktą pozicijas atitinkamai užima Kataras (0.312) ir Senegalas (0.304). Pirmajame dešimtuke taip pat yra Malta (0.298), Šveicarija (0.297), Pietų Korėja (0.297), o jį užbaigia Islandija (0.293) ir Norvegija (0.292).

Žinoma, norint įvertinti kiekvienos iš šių valstybių sąlyginai aukštų rezultatų priežastis reikalingas išsamus, visapusiškas jų padėties įvertinimas, atsižvelgiant į skirtingas raidos sąlygas ir aplinkybes. Nors šioje analizėje labiau orientuojamasi į bendrą tendencijų, vystymosi sampratos ir jos trajektorijos išryškkinimą, tam tikri pavieniai atvejai gali pasitarnauti, kaip indeksavimo sistemos specifiką iliustruojantys pavyzdžiai.

Vienas jų – tai vertinamų valstybių rikiuotėje pirmaujanti ir daugialypio vertinimo sistemos ypatumus atspindinti Japonija. Ši Rytų Azijos regiono atstovė itin aukštais vertinimais (įskaitiniais balais) pasižymi aplinkos gerovės srityje (0.8544), pilietinėmis ir politinėmis laisvėmis (abiem atvejais maksimalūs įvertinimai – 1 balas), socialiniu ir

visuomeniniu saugumu (0,8902), išskirtiniu dėmesiu išsilavinimui (0.8966), sveikatos apsaugai (0.8458), aukštu korupcijos apraiškų atpažinimo lygmeniu (0.8202), itin menku mirtimi pasibaigiančių sveikatos sutrikimų dėl narkotinių medžiagų vartojimo, ar jų perdozavimo skaičiumi (1 balas) (žr. 8 priedą).

Remiantis daugiapole, islamiška vystymosi samprata, net ir pažangiausių kategorijai priskiriamoms valstybėms sudėtinga išvengti žemų rezultatų tam tikrose kategorijose. Japonijos atveju – tai sąlyginai aukštas (lyginant su kriterijų labiausiai atitinkančiomis valstybėmis) alkoholio vartojimo lygis (0,0128), skyrybų problema (0.0059). Reikėtų išskirti moralinio vystymosi kategoriją. Remiantis aukojimo indekso rodmenimis, japonai nepasižymi polinkiu savanoriškai prisidėti prie kitų visuomenės narių gerovės (aukojimas, savanorystė, pagalba nepažįstamiems), tad šioje kategorijoje taip pat atsilieka (0,3692). Pagal islamiško vystymosi sampratą, moralės pagrindas – tikėjimas. Kaip žinia, japonų visuomenėje religija (tikėjimas) neatlieka esminės funkcijos, yra fragmentuota, todėl ir šiuo atveju renkami žemi balai (0,0161).

Tad nors pagal I-DEX Japonija įvardijama, kaip labiausiai pažengusi valstybė, tačiau akivaizdu, susidurianti su savomis problemomis, o skirtingų rodiklių reikšmės linkusios gana ryškiai svyruoti. Galima pastebėti, kad panaši tendencija pastebima ir kitų aukštai vertinamų valstybių rezultatuose. Šią situaciją paaiškina tai, kad į sistemą įtrauktų rodiklių skaičius ganėtinai didelis (20), o spektras platus, todėl daugelis valstybių tam tikrose kategorijose (silpnose vystymosi grandyse) linkusios prarasti pozicijas.

Kitas akcentuotinas atvejis – tai Vakarų Afrikos regionui priklausantis musulmoniškas Senegalas. Ši valstybė pagal I-DEX indeksą patenka tarp 5 pažangiausių, o jei lyginsime su žmogaus socialinės raidos indekso (toliau ŽSRI) identiškų valstybių rikiuote – pakyla net 110 pozicijų. Viena vertus, netikslu būtų teigti, kad Senegalas labiau išsivystęs už greta esančią Malta, ar pažangumu garsėjančias Šveicariją, Pietų Korėją, Norvegiją. Iš kitos pusės, nors I-DEX reitingavimo sistema palankesnė Afrikos žemyno valstybėms, ir pastebimas tam tikras tendencingumas (lyginant su ŽSRI, 64 proc. (17) žemynui priskiriamų valstybių užėmė aukštesnę vietą, 36 proc. (9) prarado savo pozicijas.), Senegalas yra vienintelė Afrikos žemyno IBO valstybė reitinge pakilusi taip ryškiai, ir esanti pirmajame sąrašo 25-tuke.

Šią situaciją iš dalies galima paaiškinti pačiu I-DEX reitingavimo sistemos veikimo principu, kuris pagrindžia islamišką vystymosi trajektorijos sampratą, akcentuojančią cirkuliaciją skirtingų vystymosi elementų sąveiką, o ne žūtūbūtinį judėjimą pirmyn (progreso, kaip „tiesės“ traktuotė) (žr. 4.3. poskyrį).

Tarkime, kad kiekvienas iš 20 indekso elementų pažymimas A. Jei bent vienas iš elementų (A1, A2, A3) nėra išvystytas (žemi rodikliai), tai atsiliepia bendrai šių elementų sistemai (5 pav.). Tad net jei tam tikri analizuojamos valstybės rodikliai itin aukšti, silpnosios šios grandinės dalys turi svarią įtaką bendriems rezultatams. Remiantis pasirinkta apskaičiavimo metodika (5.4.3. sk.), šios silpnosios grandys atsispindi ir tarpiniuose baluose (reikšmės $<0,1$).

5 pav. I-DEX reitingavimo sistemos veikimo principas

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Senegalo atvejis išsiskiria tuo, kad nors skirtingi rodikliai nepasižymi pačiais aukščiausiais rezultatais, tačiau pastebimas sąlyginai menkas jų svyravimas. Šiuo atveju galima daryti prielaidą, kad nedidelis „trūkio taškų“ ($<0,1$), arba kitaip – silpnų grandžių skaičius atskleidžia ne tiek šiandieninį išsivystymo lygmenį, bet visuomenės vystymosi potencialą. Kitaip tariant, jei tam tikro rodiklio reikšmė $\geq 0,1$, valstybė pernelyg neatsilieka nuo vedančiųjų. Tokiu atveju, nors ir reikalingas šių sričių tolimesnis vystymas, palaiapsniui tai gali būti išspręsta pasitelkus vienokias ar kitokias priemones (pvz., vykdoma politika). Tačiau jei rodikliai itin žemi ($<0,1$) – problemos ištakos gali slypėti jau ne tik vidaus politikoje, ar ekonominių resursų trūkume, o pačios visuomenės raidos procese.

5.5.2. I-DEX ir ŽSRI rezultatų palyginamoji analizė

Lyginant I-DEX ir ŽSRI indeksavimo sistemų rezultatus ir jais pagrįstus valstybių pozicinius pokyčius, bene ryškiausiai šių charakteristikos atsiskleidžia tarp aukščiausias ir žemiausias vietas išsivystymo lygio reitinguose užimančių tiriamųjų.

Pažvelgus į I-DEX reitingavimo sistemos pirmąjį penkioliktuką galima pastebėti, kad aštuonios jame esančios valstybės, nors ir pasikeičia pozicijomis tarpusavyje, taip pat priskiriamos ir ŽSRI pažangiausioms (žr. 4 lentelę). Tai parodo šių valstybių įvairiapusiškumą, atsparumą skirtingiems vertinimams, kitais žodžiais tariant –vystymosi tvarumą. Kaip atskleidžia tyrimo rezultatai, būtent ši sąlyga ir tampa viena esminių vystymosi sampratoje. Kaip pavyzdys, didžiosios valstybės orientuotos į progresą, kaip į tam tikrą galios išraišką (ekonominę, karinę, ūtakos), šiame indekse pastebimai praranda ŽSRI turėtas pozicijas. Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV) iš 11-tos vietos pagal ŽSRI krenta į 62-tąją pagal I-DEX, Kinija – iš 74-tos į 102-tą, Rusija iš 44-tos net į 120-tą. Tuo tarpu progreso, kaip visuotinės gerovės siekiančios šalys, nepriklausomai nuo skirtingų indeksavimo sistemų, išlaiko savo pozicijas. Jos gali būti vertinamos, kaip labiausiai išsivysčiusios.

4 lentelė. I-DEX reitingo valstybės patenkančios į ŽSRI pirmąjį penkioliktuką

Eil. Nr.	Valstybė	I-DEX	Pozicinis pokytis lyginant su ŽSRI
1	Japonija	0.332	+14
2	Naujoji Zelandija	0.323	+10
3	Singapūras	0.317	+3
4	Kataras	0.312	+26
5	Senegalas	0.304	+110
6	Malta	0.298	+25
7	Šveicarija	0.297	-4
8	Pietų Korėja	0.297	+8
9	Islandija	0.293	0
10	Norvegija	0.292	-9
11	Vokietija	0.292	-7
12	Nyderlandai	0.288	-5
13	Nepalas	0.288	+90
14	Indonezija	0.288	+72
15	Rumunija	0.287	+30

Šaltinis: autoriaus analizė

Septynios tarp I-DEX pažangiausiųjų esančios valstybės į pirmąjį ŽSRI vertinimo sistemos penkioliktuką nepatenka. Be jau minėto Senegalo (+110), ŽSRI atžvilgiu pakyla Kataras (+26 pozicijos), Malta (+25), Pietų Korėja (+8), akivaizdūs Nepalo (+90) ir musulmoniškos Indonezijos poziciniai pokyčiai (+72). Tarp aukščiausių rezultatų turinčių Europos valstybių I-DEX reitinge atsiduria ir Rumunija (+30). Šios šalys gali būti priskiriamos jau apibūdintai „potencialo kategorijai“. Viena vertus, jų vystymosi trajektorija

artima vedančiosioms valstybėms – būdingas skirtingų visuomenės gerovės kategorijų vystymas. Iš kitos pusės, šių kategorijų išvystymas vis dar per menkas, kad valstybės išlaikytų konkurencingumą vertinant pagal skirtingas indeksavimo metodikas.

5. lentelė. I-DEX reitingo valstybės patenkančios į ŽSRI paskutinį penkioliktąją

Eil. Nr.	Valstybė	I-DEX	Pozicinis pokytis lyginant su ŽSRI
111	Egiptas	0.184	-26
112	Liberija	0.183	+12
113	Uzbekistanas	0.181	-33
114	Nigerija	0.181	-5
115	Botsvana	0.178	-33
116	Kazachstanas	0.174	-66
117	Ukraina	0.167	-48
118	Libija	0.166	-39
119	Haitis	0.165	-3
120	Rusija	0.153	-76
121	Angola	0.150	-13
122	Jemenas	0.140	-2
123	Sudanas	0.131	-5
124	Sirija	0.120	-17
125	Venesuela	0.118	-67

Šaltinis: autoriaus analizė

Kiek kitokia situacija atsispindi I-DEX rikiuotės paskutiniame penkioliktuke. Kaip matyti 5 lentelėje, vos 4 valstybės jam priklauso ir ŽSRI vertinimais, likusios (11) – vakarietiška perspektyva paremtame reitinge užima kur kas aukštesnes pozicijas. Šiuo atveju svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad pagal I-DEX vertinimus itin žemas pozicijas užima tos valstybės, kurios pastaraisiais metais patiria vienokio ar kitokio pobūdžio išbandymus. Indekse atsispindi pilietinio karo nuniokotos Sirijos situacija, Venesuelos humanitarinė krizė, itin sudėtinga Ukrainos socioekonominė padėtis. Tai leidžia daryti prielaidą, kad lyginant su ŽSRI, I-DEX sistema tam tikrais atžvilgiais yra jautresnė galimiems tiriamųjų valstybių situacijos pokyčiams.

Įtraukiant skirtingas žmogaus raidą apimančias kategorijas ir pakankamą skaičių jas atstovaujančių rodiklių, pokyčiai pastebimi ne tik tarp pirmąsias, bet ir tarp paskutines pozicijas užimančių valstybių. Tokiu būdu atsiranda galimybė naujai pažvelgti į kai kurių vakarietiškais vertinimais aukščiausią išsivystymo lygį turinčių valstybių problemas, o taip pat kitaip traktuoti universaliosios vystymosi sistemos marginalizuotas valstybes.

IBO šalys narės

Atsižvelgiant į I-DEX sandarą nesunku būtų daryti prielaidą, kad reitingavimo sistema kur kas palankesnė į tiriamųjų valstybių sąrašą įtrauktoms Islamo bendradarbiavimo organizacijos (toliau IBO) valstybėms. Tačiau, kaip matome I-DEX ir ŽSRI rodiklius palyginančioje grafiniėje pateiktyje (žr. 5 priedą), iš 38 į tyrimą įtrauktų, islamo valstybes apjungiančios organizacijos narių, 19-ika atsiduria aukščiau nei buvo vertinamos pagal ŽSRI, tačiau savo vietas rikiuotėje užleidžia 18-ika valstybių (Alžyro vieta šalių rikiuotėje nepakinta). Šie rezultatai parodo, kad nors nemažas skaičius IBO narių šioje reitingavimo sistemoje pakilo, tačiau labai panaši dalis jų pozicijas prarado.

Detaliau pažvelgus į tiriamųjų IBO narių pozicinio kitimo tendencijas (žr. 3 priedą), galima pastebėti, kad nors pozicinis kilimas svyruojantis (nuo +7 iki +110), tačiau pasiskirsto ganėtinai tolygiai, nepastebimi koncentravimosi tam tikrame intervale požymiai. Tarkime, jei I-DEX valstybių rikiuotę suskirstysime į 5 kategorijas (po 25 valstybes), tai žvelgiant iš ŽSRI perspektyvos – į pirmąją (1–25) pakyla 4 valstybės, į antrąją (25–50) – 4, į trečiąją (50–75) – 4, į ketvirtąją (75–100) – 2. Likusios (5) savo pozicijas gerina šių intervalų ribose. Tai gali reikšti, kad I-DEX vertinimo sistema pakankamai subalansuota, geba individualiai įvertinti tiriamųjų valstybių, o ne bendrus požymius turinčių jų grupių raidos tendencijas.

6 lentelė. IBO narių pasiskirstymas tarp I-DEX ir ŽSRI reitingavimo sistemų

Kategorija	I-DEX	ŽSRI
1-25	4	0
25-50	7	6
50-75	7	8
75-100	7	11
100-125	13	13

Šaltinis: autoriaus analizė

Šiuo atveju taip pat svarbu atkreipti dėmesį ir į bendrą IBO valstybių skaičiaus pasiskirstymą I-DEX ir ŽSRI reitingavimo sistemose. Kaip matome 6 lentelėje, ryškesnis skirtumas pastebimas aukščiausius išsivystymo rodiklius atspindinčioje pirmoje kategorijoje (1–25), kur I-DEX reitingas turi 4 IBO nares, o pagal ŽSRI vertinimus šiai kategorijai nepriklauso nei viena iš IBO šalių. Taip pat labiau akcentuotina ketvirtoji kategorija (75–100), kuriai daugiau IBO valstybių priskiriama pagal ŽSRI (+4). Nors pagal I-DEX pirmajame penkiasdešimtuose padaugėja IBO narių (santykis 11:6), tačiau šiuo atveju ganėtinai sudėtinga išvelgti ryškesnį tendencingumą, tiriamųjų šalių pasiskirstymas išlieka ganėtinai tolygus remiantis abejomis vertinimo sistemomis.

5.5.3. IBO vystymosi bruožai

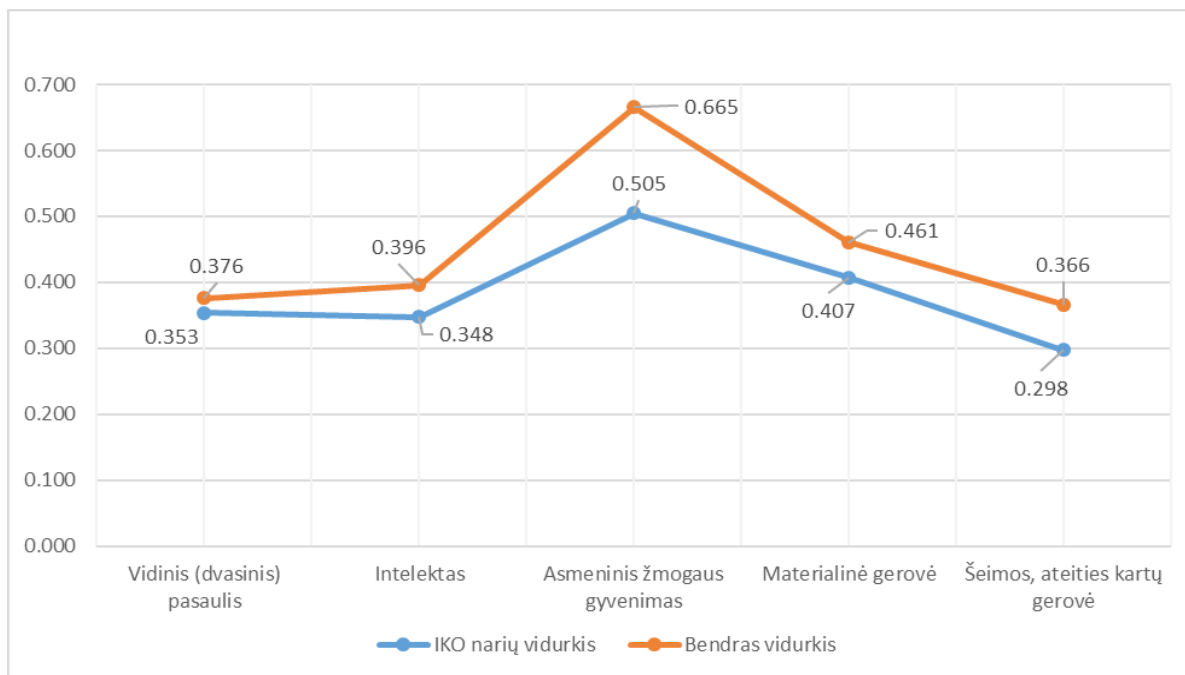
Kaip minėta ankstesniuose skyriuose (žr. 3.2.2. poskyrį), islamiška vystymosi samprata paremta penkių polių sistema, apjungiančia vidinį (dvasinį) pasaulį, intelektualinę vystymąsi, asmeninį žmogaus gyvenimą, materialinę, šeimos (ateities kartų) gerovę. Atsižvelgiant į tai, grafinėje pateiktyje įvertinama tyrime dalyvaujančių IBO narių padėtis kiekvienos iš šių penkių vystymosi kategorijų atžvilgiu (žr. 6 priedą).

Vidinio (dvasinio) pasaulio kategorijoje pirmauja Iranas (0.676) – ši valstybė geriausiai rezultatus parodė įvertinus aukojimą ir bendruomeniškumą, korupcijos mastą ir pasišventimą religijai apibūdinančių rodiklių vidurkį. Tokiu pačiu principu žemiausias balas kategorijoje skiriamas Bangladešui (0.213). Intelektinės gerovės rodikliu iš kitų IBO narių išsiskiria Kataras (0.584), o žemiausiu vidurkiu šioje srityje pasižymi Sudanas (0.212). Remiantis pateiktais vertinimais, asmeninės žmogaus gerovės sritis itin išvystyta Tunise (0.864), šiuo atžvilgiu labiausiai atsilieka Sirija (0.124). Kaip pirmaujanti materialinės gerovės kategorijoje išsiskiria Albanija (0.738), sudėtingiausia padėtis – Libijoje (0.203). Šeimos, ateities kartų gerovę apibūdinantys rodikliai aukščiausi Ugandoje (0.511), labiausiai ši sritis neišvystyta Mauritanijoje (0.146).

Kiekvienos iš paminėtų, taip pat visų likusių valstybių padėtis šiose penkiose kategorijose perteikia tam tikrą informaciją apie šių valstybių vystymosi trajektoriją, tačiau

šioje analizėje svarbesnis yra kitas aspektas. Kaip galima atkreipti dėmesį, nei viena iš IBO valstybių neužima aukščiausios, ar žemiausios pozicijos daugiau nei vienoje kategorijoje.

6 pav. IBO narių vidurkiai pagal vystymosi kategorijas

Šaltinis: autoriaus analizė

Siekiant atidžiau pažvelgti į vystymosi tendencijas, pateiktame grafike (6 pav.) palyginami penkias vystymosi kategorijas atspindintys IBO narių ir bendri tyrimui atrinktų valstybių rodiklių vidurkiai.

Kaip matome, kiekvienoje iš šių kategorijų IBO šalys daugiau ar mažiau atsilieka nuo bendrų vertinimų. Nors ir minimalūs, skirtumai tarp visų valstybių ir IBO narių pastebimi vidinio (dvasinio) pasaulio kategorijoje (0.376 prieš 0.353), žymesni – šeimos (ateities kartų) gerovės (0.366 prieš 0.298) srityje. Taip pat vidutiniai rodikliai žemesni žmogaus intelektualinio vystymosi (0.396 prieš 0.348) ir materialinės gerovės (0.461 prieš 0.407) vertinimuose. Nesunku pastebėti, kad didžiausias skirtumas yra tarp asmeninio žmogaus gyvenimo kategorijos rodiklių – šiuo atveju bendras tyrime dalyvaujančių valstybių vidurkis yra pastebimai aukštesnis nei IBO narių (atitinkamai 0.655 ir 0.505). Kita vertus, abiem atvejais tai aukščiausius rezultatus atspindinčios vystymosi kategorijos, tad galima

daryti išvadą, kad nepaisant skirtingų pasaulėžiūrų, šiandieninis vystymasis visgi paremtas (vertinamas) individų asmenine gerove.

Remiantis skirtingais I-DEX analizės pjūviais sudėtinga nustatyti aiškias islamiškų valstybių raidos tendencijas, skiriamuosius bruožus, tad Vakarų diskurse paplitusi „islamo pasaulio“ samprata šiuo atveju tai pat praranda aktualumą. I-DEX reitinge sąlyginai aukštos IBO narių pozicijos vargu ar gali būti vertinamos, kaip dėsningumas (kaip ir atsitiktinumas). Greičiau, kita perspektyva paremtas, platesnis išsivystymo, gerovės sampratos vertinimas leidžia kiek kitaip apibūdinti šiandieninę žmogaus raidos padėtį, praplėsti jos traktavimo ribas, atverti naujas galimybes.

5.5.4. Vystymosi trajektorija

Kaip matome grafinėje pateiktyje (žr. 5 priedą), net žemiausiose ŽSRI pozicijose esančios valstybės peržengia 0.400 ribą (intervale $0 < \text{ŽSRI} \leq 1$), o reitinge pirmaujančios artėja prie aukščiausių įvertinimo balų, arba kitaip, maksimalaus išsivystymo reikšmių.

Pati vystymosi trajektorija pasižymi aiškia kilimo tendencija, kita vertus, egzistuoja gana ryškūs skirtumai ne tik tarp pirmaujančių bei pagal šiuos vertinimus labiausiai atsiliekančių valstybių, bet ir tarp susiformavusių jų grupių. Tą iliustruoja grafinėje pateiktyje pažymėti ŽSRI vystymosi trajektorijos trūkiai. Pirmasis iš jų atskiria mažiausiai ŽSRI pažangumo kriterijus atitinkančias valstybes (≤ 450), antrasis – išskiria grupę pažangesnių valstybių, tačiau gerokai atsiliekančių nuo bendros trajektorijos ($0.450 \leq X \leq 0.600$), trečiasis – apibūdina pačiais aukščiausiais rezultatais pasižyminčių ir jas besivejančių „antrojo ešelono“ ($0.600 \leq X \leq 0.800$) valstybių atotrūkį. Nors šiuo atveju matomi trys pagrindiniai vystymosi trajektorijos trūkiai, pateiktame grafike jų užuomazgų galime pastebėti ir kur kas daugiau. Tai reiškia, kad ateityje galima tikėtis naujai susiformuosiančių „skirtingų greičių“ vystymąsi atspindinčių grupių.

ŽSRI rezultatai atspindi teorinėje dalyje (žr. 4.3. poskyrį) aptartą vakarietišką vystymosi poziciją, kai raida traktuojama lyg spartus, nuolatinis progresas, judėjimas pirmyn tiesia trajektorija. Nepaisant to, kad progresas yra neatsiejama žmogaus egzistencijos dalis, tačiau tokia jo samprata turi ir trūkumų: pirma, ji remiasi tuo, kas progresuoja sparčiausiai, todėl dažnai apsiriboja technologine pažanga, ar ekonominių rodiklių augimu. Antra, labiausiai išsivysčiusiomis traktuojamos tos valstybės, kuriose šis progresas sparčiausias, o

nesuspėjančios (atitikti tam tikrų standartų) su šiuo tempu vystymosi trajektorija juda tik inercinės jėgos pagalba. Kitaip tariant, universalių idėjų sklaida ir pagalba jas įgyvendinant (paramos priemonės, institucijų steigimas ir pan.) sukuria prielaidas bendram rodiklių (gerovės sampratos) augimui, tačiau tai nebūtinai reiškia, kad vienoje ir kitoje visuomenėje auga ir pati (faktinė) gerovė.

Remiantis I-DEX reitingavimo sistema, į tyrimą įtrauktų valstybių rezultatai neviršija 0.350 balo ($0.100 \leq X \leq 0.350$). Jei remtumėmės ŽSRI, visos I-DEX įvertintos valstybės priklausytų žemiausiai išsivystymo kategorijai. Kitaip tariant, pagal islamiško vystymosi sampratą pasaulis šiandien dar vargiai gali būti apibūdinamas, kaip išsivystęs, prie tokių reikšmių net neartėjama.

Tokia teorinė prielaida prieštarauja esamai padėčiai tiek pat, kiek ir turi savyje logikos. Iš vienos pusės, žmogaus raidos procesas vis spartesnis, o kartais net ir priartėjama (santykiškai) prie tam tikrų jo ribų (pvz.: masinio naikinimo ginklai, dirbtinis intelektas, atsinaujinančių išteklių atsargos). Kita vertus, pati vystymosi trajektorija nėra žinoma, o gali būti tiktai numanoma. Šiandien vis dar susiduriama su rimtais žmogaus raidos iššūkiais net tik lokaliai, bet ir globaliu mastu (humanitarinės krizės, karinių konfliktų grėsmė), o dažnai neišpildomas ir vienas pamatinių vystymosi kriterijų – darnus santykis visuomenėje.

Remiantis islamo ekonomine pasaulėžiūra grindžiama I-DEX reitingavimo sistema, matomas ganėtinai tolygus vystymosi lygmens pasiskirstymas, ir kitaip nei ŽSRI atveju, nepastebimi trajektorijos trūkio taškai. Tai paaiškina islamiška gyvensenos pozicija – žmogus nėra vien savo likimo kalvis, visų pirma jis vietininkas, kurio gerovė neatsiejama nuo jo visuomenės (žr. 2.1. poskyrį). Taip pat ir valstybių raida neapsiriboja lokaliomis visuomenėmis, o yra neatsiejama nuo kitų šalių padėties, tai bendros sistemos dalis. Tokiu būdu tam tikra padėtis (rodikliai) visada vertinama santykyje su kitomis visuomenėmis, kitaip tariant, vystymasis nėra inertiškas, o labiau veikiamas traukos jėgos.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

- Islamo vystymosi samprata, skirtingai nuo vakarietiškos, gali būti vertinama *ne kaip judėjimas tam tikra trajektorija (tiese) pirmyn, bet kaip pusiausvyros taško ieškojimas*. Šis teiginys gali būti pagrįstas tuo, kad aukščiausias pozicijas užima valstybės pasižyminčios stabilumu skirtingose vystymosi kategorijose (vystymosi

tvarumo principas). Tuo tarpu į galią orientuotos šalys (JAV, Kinija, Rusija) šioje indeksavimo sistemoje pasirodo sąlyginai silpnai (lyginant su ŽSRI). Šiuo atveju progresas – tai gebėjimas palaikyti skirtingų gerovės kriterijų raidą. Tokiu būdu iš dalies atmetamas nuolatinis materialinės gerovės vaikymosi principas. Šiuo atveju svarbiau ne kurti, bet pasidalinti. Žinoma, skurdas ir nepriteklis (dvasinis ir materialus) neleidžia visuomenei tinkamai funkcionuoti, tačiau jei progresuoja tik dalis visuomenės, pakitęs svorio centras gali iškraipyti jos struktūrą, vystosi tik šios visuomenės „reprezentacinė“ dalis. Todėl realus progresas nebūtinai atsispindi tradiciniais ekonominiais matais įvertinamuose rodikliuose.

- Nors ir paremtas islamo pasaulėžiūros principais, *tyrime panaudotas indeksavimo modelis dirbtinai neiškelia islamiškų valstybių, todėl gali būti vertinamas, kaip tinkamas sudarinėjant naują pasaulio vystymosi žemėlapij*. Paaiškėjo, kad 19 Islamo bendradarbiavimo organizacijos (IBO) valstybių, lyginant su ŽSRI vertinimais, naujai sudarytame reitinge užėmė aukštesnes pozicijas, tačiau likusios 18 palankiau vertinamos vakarietiškos ŽSRI indeksavimo sistemos. Tą pagrindžia ir kiti rezultatai: I-DEX pirmojo 15-tuko 8 valstybės į jį patenka ir pagal ŽSRI vertinimus. Taip pat indeksas atspindi šiandien raidos išbandymus išgyvenančių Venesuelos, Sirijos, Ukrainos valstybių situaciją (kas ne taip ryškiai pastebima pagal ŽSRI).
- Jei vakarietiška vystymosi samprata – inertiškas judėjimas pirmyn, tai islamo vystymosi filosofija suteikia galimybę sustoti, tačiau nepateikia būdų, kaip vėliau pajudėti. Apskaičiavus I-DEX paaiškėjo, kad skirtingai nuo vakarietiško vertinimo, tiriamųjų valstybių išsivystymo lygis mažai svyruojantis. Jei vystymosi proceso metu nei viena valstybė ar jų grupė stipriai neišsiskiria, neegzistuoja ir konkurencijos principas, *pati raidos, kaip progreso sąvoka praranda savo aktualumą*. Tad pasiekus tam tikrą vystymosi pusiausvyros tašką gali būti sudėtinga priimti naujus sprendimus, atsiranda prielaidos neveiksmo, stagnacijos grėsmėi.
- Galima pastebėti, kad *išsiskiria bendras pasaulio išsivystymo traktavimas. Remiantis islamo vystymosi samprata, pasaulis dar labai toli nuo išsivystymo reikšmių*. Apskaičiavus I-DEX paaiškėja, kad visos valstybės pasižymi itin žemais išsivystymo lygio rodikliais. Tuo tarpu pagal vakarietišką ŽSRI indeksą, dalis pirmaujančių valstybių artėja prie maksimalių išsivystymo reikšmių. Remiantis šiais vertinimais,

aukščiausius rezultatus fiksuojančios valstybės traktuojamos kaip pasiekusios galutinę stadiją – išsivysčiusios. Nepaisant to, greičiausiai niekas negalėtų pasakyti, kur iš tikrųjų yra šios hipotetinės vystymosi ribos, nors tam tikra prasme prie jų vis prisiliečiama (masinio naikinimo ginklai, dirbtinis intelektas, gamtinių išteklių). Jei žvelgsime iš islamo perspektyvos, žmonijos laukia dar ilgas kelias. Ši, aukštą vystymosi kartelę iškelianti, taip jo reikšmes ribojanti pozicija lyg parodo egzistuojančias galimybes. Tad nors vystymosi galimybės ir ribos – tai filosofinė problema, klausimas į kurį nėra ir greičiausiai negali būti tikslaus atsakymo, šiuo atveju – vystymosi galimybės slypi jo ribose, o ribos galimybėse.

Tolimesnės tyrimų kryptys. Atsižvelgiant į tai, kad integruoto vystymosi modelis šiame tyrime vertinamas, kaip pateikiantis aktualius, kartais netikėtus, tačiau ekonomine logika pagrindžiamus rezultatus bei pakitusį pasaulio išsivystymo žemėlapi, siūloma toliau tęsti šiuo indeksu paremtus vertinimus. Visų pirma, šiame tyrime įtraukta vos 125 valstybė, ir tai yra pagrindinis tyrimo ribotumas, neleidžiantis visapusiškai apibūdinti šio žmogaus išsivystymo vertinimo metodikos aktualumo, kita vertus, neabejotinai atskleidžiantis jo potencialą ir tikėtinas tendencijas. Ypač svarbu įtraukti didesnę skaičių valstybių pagal dabartinius vertinimus esančių toli nuo išsivystymo sampratos standartų, ypač atkreipiant dėmesį į Afrikos regioną.

Taip pat rekomenduotina išsami atskira rodiklių analizė, kuri nebuvo šio darbo tikslas. Juk natūraliai kyla klausimas, kodėl visoms pasirinktoms valstybėms sunkiai sekėsi nuosekliai rinkti balus skirtingų rodiklių kategorijose. Nors šių rodiklių yra net 20, tačiau ir valstybės atrinktos iš skirtingų regionų, atstovaujančios skirtingoms pasaulėžiūroms, skirtingai vertinamoms pagal universalius, vakarietiškus vystymosi standartus. Galima daryti prielaidą, kad išsami ir visapusiška skirtingų valstybių rodiklių analizė leistų priartėti, o galbūt ir kitaip pažvelgti į esmines šiandieninio vystymosi problemas.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

- Ahmad, Khursid 1992. „Nature and Significance of Islamic Economics“, iš *Lectures on Islamic Economics*, ed. A. Ahmad, K.R. Awan, Jeddah: Islamic Development Bank.

- Alatas, Syed Farid 2005. „Islam and Modernization“, iš *Southeast Asia: Political, Social and Strategic Challenges for the 21st Century*, ed. K.S. Nathan, Mohammad Hashim Kamali, Singapore: ISEAS, 209-230.
- Al-Jahri, Mabid Ali 2013. „Gaps in the Theory and Practice of Islamic Economics“, *JKAU: Islamic Economics*, 26, 1: 243-254.
- Amin, R.M. 2015. „The Integrated Development Index (I-Dex): A new comprehensive approach to measuring human development“, iš *Islamic Economics: Theory, Policy and Social Justice*, El-Karanshawy Hatem A., et. al., Doha: Bloomsbury Qatar Foundation, 160-170.
- Ante, Arta 2010. *State Building and Development*, Two sides of the same coin? Exploring the Case of Kosovo, Hamburg: Diplomica Verlag.
- Anto, M.H. 2009. „Introducing an Islamic human development index (I-HDI) to measure development in OIC countries“, *Islamic Economic Studies*, 19, 2: 69-95.
- Arif, Muhammad 1985. „Toward a Definition of Islamic Economics: Some Scientific Considerations“, *Journal of Research in Islamic Economics*, 2, 2: 79-93.
- Askari, Hossein, Zamir Iqbal, Nouredine Krichene, Abbas Mirakhor 2014. „Understanding Development in an Islamic Framework“, *Islamic Economic Studies*, 22, 1: 1-36.
- Asutay, Mehmet 2007. „A Political Economy Approach to Islamic Economics: Systemic Understanding for an Alternative Economic System“, *Kyoto Bulletin of Islamic Area Studies*, 2, 1: 3-18.
- Auda, Jasser 2007. *Maqasid al-Shariah as Philosophy of Islamic Law*, Systems Approach, London: The International Institute Of Islamic Thought.
- Aydin, Necati 2013. „Redefining Islamic Economics as a New Economic Paradigm“, *Islamic Economic Studies*, 21, 1: 1-34.
- Berger, Peter L. 1967. *The Sacred Canopy*, Elements of a Sociological Theory of Religion, New York: Doubleday & Company.
- Berggren, D. J. 2007. „More Than the Ummah: Religious and National Identity in the Muslim World“, *The American Journal of Islamic Social Sciences*, 24, 2: 71-93.
- Chaloupek, Gunther 2014. *Encyclopedia of Law and Economics*, New York: Springer.

- Chapra, Muhamed Umer 2000. „Is It Necessary to Have Islamic Economics?“, *Journal of Socio-Economics*, 29, 1: 21-37.
- Chapra, Muhamed Umer 2009. „Ethics And Economics: An Islamic Perspective“, *Islamic Economic Studies*, 16, 1: 1-24.
- Chapra, Umar Mohammad 1996. *What Is Islamic Economics?*, Jeddah: Islamic Research And Training Institute.
- Chaudhry, M. S. 1999. *Fundamentals of Islamic Economic System*, Punjabi: Burhan Education and Welfare Trust.
- Chavance, Bernard 2000. *The Historical Conflict of Socialism and Capitalism, and the Post-Socialist Transformation*, Paris: UNCTAD.
- Dar, H.A. 2004. „On making human development more humane“, *International Journal of Social Economics*, 31, 12: 1071-1088.
- Davidson, Paul 2009. *John Maynard Keynes*, Houndmills: Palgrave Macmillan.
- El-Ashker A.F. Ahmed, Rodney Wilson 2006. *Islamic economics, a short history*, Leiden: Koninklijke Brill NV.
- Esenwein, George 2004. „Socialism“, iš *New Dictionary of the History of Ideas*, ed. Jonathan Berkey, Davidson College, Los Angeles: University of California, 2227-2235.
- Ghazi, Mahmood A. 2013. *Economic System of Islam*, Islamabad: Dawah Academy.
- Gregory, Paul R., R. C. Stuart 2014. *The Global Economy and Its Economic Systems*, Boston: Cengage.
- Haleem, M. A. S. Abdel 2004. *An English interpretation of the Holy Quran*, Oxford: Oxford University Press.
- Haneef, Mohamed A. M. 1997. „Islam, The Islamic Worldview, And Islamic Economics“, *IIUM Journal of Economics & Management*, 5, 1: 39-65.
- Hasan, Zulkifli, Mehmet Asutay 2008. *Maslahah in Stakeholder Management for Islamic Financial Institutions*, Durham: University, United Kingdom.
- Hefner, Robert William 2006. „Islamic Economics and Global Capitalism“, *Transaction Social Science and Modern Society*, 44, 1: 16-22.
- Heilbroner, Robert L. 1998. *Behind the Veil of Economics, Essays in the Worldly Philosophy*, New York: Norton & Company.

- Iftikhar, R., M. Albar, M. Qadi 2016. „Obesity and Lifestyle Recommendations in the Light of Islam“, *Journal of Family Medicine and Disease Prevention*, 2, 2: 1-6.
- Islahi, Abdul Azim 2004. *Contributions of muslim scholars to economic thought and analysis (11-905 A.H./632-1500 A.D.)*, Jeddah: Scientific Publising Centre, King Abdulaziz University.
- Islahi, Abdul Azim 2007. „Thirty years of research in the history of Islamic economic thought:Assessment and future directions“, pranešimas konferencijoje „The 7th International Conference in Islamic Economics“, King Abdul Aziz University, Jeddah: balandžio 3 d.
- Islahi, Abdul Azim 2009. *Muslim economic thinking and institutions in the 10th AH/ 16th CE century*, Jeddah: Scientific Publising Centre, King Abdulaziz University.
- Islahi, Abdul Azim 2015. *Muhammad Hamidullah and His Pioneering Works on Islamic Economics*, Jeddah: King Abdulaziz University.
- Ismail, Nurizal 2016. „Scrutinizing The Epistemology of Islamic Economics: A Historical Analysis“, *TSAQAFAH Jurnal Peradaban Islam*, 12, 1: 19:46.
- Kahf, Monzer 2003. „Islamic Economics: Notes On Definition and Methodology“, *Review of Islamic Economics*, 13, 23-47.
- Kamali, Mohammad Hashim 2008. *Shari‘ah Law: An Introduction*, Oxford: Oneworld Publications.
- Khan, Muhammad Akram 1994. *An introduction to Islamic Economics*, Islamabad: International Institute of Islamic Thought and Institute of Policy Studies.
- Khan, Muhammad Akram 2013. *What Is Wrong With Islamic Economics?*, Analysing the Present State and Future Agenda, Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Khatami, Mahmoud 2012. „The Religion of Islam: The Qur’an’s Essential Notion of Din“, *Religious Inquiries*, 1, 1: 67-80.
- Lapidus, Ira M. 1997. „Islamic revival and modernity: the contemporary movements and the historical paradigms“, *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 40, 4: 444-460.
- Lewis, Bernard 2003. *The Crisis of Islam, Holy War and Unholy Terror*, New York: The Modern Library.

- McDaniel, Charles 2003. „Islam and the Global Society: A Religious Approach to Modernity“, *Academic Journal*, 2003, 2: 507-540.
- Meier, Gerald Marvin, Robert Edward Baldwin 1957. *Economic Development: Theory, History, Policy*, New York: John Wiley & Sons.
- Metwally, M.M. 1997. „Economic Consequences of Applying Islamic Principles in Muslim Societies“, *International Journal of Social Economics*, 24, 7: 941-957.
- Mirakhor, A., H. Askari 2017. *Ideal Islamic Economy, An Introduction*, New York: Palgrave Macmillan.
- Munck, Ronaldo, Denis O'Hearn 1999. *Critical Development Theory*, contributions to a new paradigm, London: Zed Books.
- Nabhani, Taqiuddin, Hizb Tahrir 2008. *The Economic System of Islam*, New Delhi: Milli Publications.
- Naqvi, Syed Nawab Haider 1997. „The Dimensions Of An Islamic Economic Model“, *Islamic Economic Studies*, 4, 2: 1-23.
- Nienhaus, Volker 2010. „Fundamentals of an Islamic Economic System compared to the Social Market Economy – A Systematic Overview“ iš *Kas International Reports*, ed. Gerhard Wahlers, Berlin: Konrad-Adenauer-Stiftung, 75-96.
- Okon, Etim E. 2013. „Islamic Jurisprudence And The Primacy Of Shariah“, *International Journal of Asian Social Science*, 3, 1: 138-149.
- Onapajo, Hakeem 2012. „Islamic Revivalism and Social Change in Muslim Societies: A Rethink of Marxist Historical Materialism“, *World Journal of Islamic History and Civilization*, 2, 4: 196-205.
- Onwe, S. O. 2015. „Theoretical Analysis of Dominant Economic Systems: A Conceptual Rejoinder“, *Journal of Economics and Sustainable Development*, 6, 10: 189-195.
- Panda, B. Ali 2005. *Islamic Economy: Its Relevance to the Globalization of Economy in the Muslim Filipino Areas*, Makati: Philippine Institute for Development Studies.
- Pekarskas, V., L. Narkevičius, Z. Antanaitis 1984. *Matematika*, Kaunas: Šviesa.
- Pelton, N. Joseph, Robert J. Oslund 2014. *Communications Sattelites, Global Change Agents*, 2, New York: Routledge.

- Rahman, Fazlur 1995. *Islamic Methodology in History*, Pakistan: Islamic Research Institute.
- Rehman, S.S., H. Askari 2010. „How Islamic are Islamic countries?“, *Global Economy Journal*, 10, 2: 1-29.
- Reisman, George 1998. *Capitalism, A Treatise on Economics*, Laguna Hills: TJS Books.
- Sadiq, Ebtisam 2014. „Islam and Human Life: Beyond Ancient Needs“, *The Journal of Business Inquiry*, 13, 1: 12-26.
- Saleh, Fauzan 2009. „The Institution of Hisbah: its Roles in Nurturing Fair and Just Economic System in Islam“, pranešimas seminare „Seminar Ekonomi Islam Peringkat Kebangsaan 2009“, Academy of Islamic Study, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 10-11 February.
- Saleh, Sumaya Mohamed 2012. „What is the Islamic Society?“, *International Review of Social Sciences and Humanities*, 2, 2: 113-119.
- Sardan, Ziauddin 1997. „Beyond Development: An Islamic Perspective“, iš *Cultural Perspectives on Development*, ed. Tucker Vincent, London: Frank Cass, 36-56.
- Sassoon, Donald 2003. „Socialism in the Twentieth Century: a historical reflection“, pranešimas konferencijoje „East Asia-Europe- USA Progressive Scholars’ Forum“, University of London, 11-15 October, 2003.
- Scott, Bruce R. 2011. *Capitalism, Its Origins and Evolution as a System of Governance*, New York: Springer.
- Seers, Dudley 1969. *The Meaning of Development*, Brighton: Institute of Development Studies.
- Sorman, Guy 2011. „Is Islam Compatible with Capitalism“, *City Journal*, 21, 3: 1-5.
- Srnicek, N. 2009. „Capitalism and the Non-Philosophical Subject“, iš *The Speculative Turn: Continental Materialism and Realism*, ed. Levi Bryant, Nick Srnicek, Graham Harman, Melbourne: Re.press, 164-181.
- Štreimikienė, Dalia et. al (eds) 2014. *Darnus Vystymasis: Teorija ir Praktika*, Vilnius: Vilnius University.
- Tahir, Sayyid 1995. *Islamic Perspective on Economic Development*, *The Pakistan Development Review*, 34, 4: 845-856.

- Teišerskis, J., 1988. *Mokymo metodika*, Vilnius: Mokslas.
- Tripp, Charles 2006. *Islam and the Moral Economy, The Challenges of Capitalism*, Cambridge: Cambridge University Press.
- United Nations Development Programme (UNDP) 2015. „Training Material for Producing National Human Development Reports“, New York: UNDP.
- Van der Walt, Johannes B. 2008. *The Eye is the Lamp of the Body: Worldviews and Their Impact*, South Africa: Potchefstroom.
- Warde, I. 2000. *Islamic Finance in the Global Economy*, Edinburgh: Edinburg University Press.
- Zalman, Asad 2008. *Islamic Economics: A Survey of the Literature*, Islamabad: IIUI.
- Zaman, Asad 2005. „Towards a new paradigm for economics“, *Journal of King AbdulAziz University: Islamic Economics*, 18, 2: 49-59.
- Zaman, Asad 2008. *Islamic Economics: A Survey of the Literature*, Islamabad: International Islamic University.
- Zarka, Muhammad Anas 2008. „Duality of Sources in Islamic Economics, and its Methodological Consequences“, pranešimas konferencijoje „The 7th International Conference in Islamic Economics“, Jeddah: King Abdulaziz University, balandžio 1-3 d.
- Zia, Mehwish Darakhshan, Nida Nasir-Ud-Din 2016. „Islamic Economic Rationalism and Distribution of Wealth: A Comparative View“, *IOSR Journal of Business and Management*, 18, 4: 43-52.

DUOMENYS

- Bangladesh Bureau of Statistics 2017. „Report on Bangladesh Sample Vital Statistics 2016“, Dhaka: BBS.
- Britanica 2012. „Britanica: Book of the Year 2012“, London: Brtitanica inc.
- Czech Statistical Office 2016. „Czech Demographic Handbook 2016“, Praha: CSO.
- Ekonomikos ir taikos institutas 2017. „Global Peace Index 2016“, Niujorkas: ETI.

- Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras 2016. „Drug-related deaths in Ireland, 2004–2013“, Liuksemburgas: EMCDDA.
- Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras 2017. „Norway, Country Drug Report 2017“, Liuksemburgas: EMCDDA.
- GCBA 2016. „Los divorcios en la Ciudad de Buenos Aires en 2016“, Buenos Aires: GCBA.
- Government of India Ministry of Statistics and Programme Implementation Central Statistics Office 2016. „BRICS Joint Statistical Publication 2016“, New Delhi: MSPI.
- Gulf Cooperation Council 2016. „Marriage and Divorce Statistics in the GCC Countries 2010 - 2015“, Riyadh: GCC.
- Institute of Marriage and Family Canada 2011. „What do marriage & fertility have to do with the economy?“, Ottawa: IMFC.
- International Development Research Centre 2013. „Separated and Divorced Women in India“, New Dehli: IDRC.
- Jungtinių Tautų statistikos skyrius 2017. „Statistical Yearbook 2017 edition“,
- Kenya National Bureau of Statistics 2014. „Kenya Demographic and Health Survey 2014“, Nairobi: KNBS.
- Liberia Institute Of Statistics And Geo-Information Services 2011. „Analytical Report on Fertility and Marriage Patterns“, Monrovia: LISGIS.
- National Institute of Statistics 2013. „Cambodia Inter-Censal Population Survey 2013“, Phnom Penh: CNIS.
- National Institute of Statistics of Rwanda 2015. „Demographic and Health Survey: Rwanda“, Kigali: NISR.
Niujorkas: UNSTAT.
- Organisation for Economic Co-operation and Development 2014. „Society at a Glance: Asia/Pacific 2014“, Paris: OECD.
- Pakistan Bureau Of Statistics 2014. „Compendium On Gender Statistics Of Pakistan 2014“, Islamabad: PBS.
- Pasaulio labdaros organizacijos fondas 2012–2017. „CAF World Giving Index 2012–2017“, Londonas: PLOF.

- Pasaulio sveikatos organizacija 2017. „World Health Statistics 2017: monitoring health for the SDGs, Sustainable Development Goals“, Ženeva: PSO.
- Pew Research Center 2011. „The Future of the Global Muslim Population“, Washington: PRC.
- Population Studies Center 2015. „Parental Divorce and Child Mortality in Sub-Saharan Africa: Does Context Matter?“, San Diego: Population Studies Center.
- South Asia Research Network 2015. „Social Protection in Sri Lanka: Current Status and Effect on Labor Market Outcomes“, New Dehli: SARNET.
- Sustainable Development Solutions Network 2017. „SDG Index and Dashboards Report 2017, Global Responsibilities“, New York: SDSN.
- The Heritage Foundation 2018. „2018 Index of Economic Freedom“, Washington: HF.
- United Nations 2016. „Human Development Report 2016“, New York: United Nations Development Programme.
- United Nations Development Programme 2014. „Iraq Human Development Report 2014“, New York: UNDP.
- United Nations High Commissioner for Refugees 2017. „Yemen: Operational Update“, Geneva: UNHCR.
- United Nations Population Fund 2017. „Population Situation Analysis of Nepal“, Patan: UNFPA.
- Zimbabwe National Statistics Agency 2015. „Zimbabwe Demographic and Health Survey 2015“, Maryland: ZNSA.

INTERNETINIAI ŠALTINIAI

- Pew Research Center (PRC) 2015. *The Future Of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050* [interaktyvus], Washington: Pew Research Center. Prieiga: <<http://www.pewforum.org/2015/04/02/europe/>>, [žiūrėta 2017 05 05].
- Islamo Konferencijos Organizacija (IKO) 2016. *OIC History* [interaktyvus], Jeddah: OIC. Prieiga: <http://www.oic-oci.org/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en>, [žiūrėta 2017 05 05].

- Pew Research Center (PRC) 2014. *Religious Diversity Index Scores by Country* [interaktyvus], Washington: Pew Research Center. Prieiga: <<http://www.pewforum.org/2014/04/04/religious-diversity-index-scores-by-country/>>, [žiūrėta 2017 04 12].
- Transparency International (TI) 2017. *Corruption Perceptions Index 2017* [interaktyvus], Berlin: Transparency International. Prieiga: <https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017>, [žiūrėta 2018 03 15].
- Tarptautinė darbo organizacija (TDO) 2017. *Unemployment rate ILO modeled estimates* [interaktyvus], Ženeva: TDO. Prieiga: <http://www.ilo.org/ilostat/faces/oracle/webcenter/portalapp/pagehierarchy/Page3.jspx?MBI_ID=2&_afLoop=292531490874220&_afWindowMode=0&_afWindowId=null#!%40%40%3F_afWindowId%3Dnull%26_afLoop%3D292531490874220%26MBI_ID%3D2%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D2ycl4p1tg_70>, [žiūrėta 2018 03 12].
- Tarptautinis Taikos Institutas (TTI) 2016. *Catalogue of Indices 2016: Data for a Changing World* [interaktyvus], Viena: TTI. Prieiga: <<https://theglobalobservatory.org/catalogue-indices-map-sdg2/#1Poverty190>>, [žiūrėta 2017 05 10].
- Tvarios visuomenės fondas (TVF) 2016. *Sustainable Society Index - your compass to sustainability* [interaktyvus], Haga: TVF. Prieiga: <<http://www.ssfindex.com/data-all-countries/>>, [žiūrėta 2017 04 10].
- Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) 2008. *Alcohol and drug use disorders* [interaktyvus], Ženeva: PSO. Prieiga: <<http://apps.who.int/gho/data/view.main.58100>>, [žiūrėta 2017 04 18].
- Central Intelligence Agency (CIA) 2016. *The World Factbook* [interaktyvus], Washington: Central Intelligence Agency. Prieiga: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2046.html>>, [žiūrėta 2017 04 10].

- Tarptautinis Taikos Institutas (TTI) 2016. *Freedom in the World: Civil Liberties* [interaktyvus], Niujorkas: TTI. Prieiga: <<https://theglobalobservatory.org/catalogue-indices-map/#FreedomHouseLiberty>>, [žiūrėta 2017 03 10].
- Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikalstamumo biuras (UNODC) 2012. *Drug-related mortality with ranking of drugs as primary cause of death* [interaktyvus], Vienna: UNODC. Prieiga: <www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/WDR2012/Drug-related_Mortality_2012.xls>, [žiūrėta 2017 04 12].
- Pasaulio bankas 2018. *Poverty headcount ratio at \$1.90 a day (2011 PPP) (% of population)* [interaktyvus], Vašingtonas: PB. Prieiga: <<https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.DDAY>>, [žiūrėta 2018 02 10].
- Pasaulio bankas 2017. *Strength of legal rights index* [interaktyvus], Vašingtonas: PB. Prieiga: <<https://data.worldbank.org/indicator/IC.LGL.CRED.XQ>>, [žiūrėta 2018 04 12].
- Pasaulio bankas 2017. *Inflation, consumer prices* [interaktyvus], Vašingtonas: PB. Prieiga: <<https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG>>, [žiūrėta 2018 05 10].
- Tarptautinis valiutos fondas (IMF) 2018. *Inflation rate, average consumer prices* [interaktyvus], Vašingtonas: IMF. Prieiga: <<http://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCH@WEO/OEMDC/ADV EC/WEOWORLD>>, [žiūrėta 2018 02 15].
- World Obesity Federation 2018. *Interactive Obesity Atlas* [interaktyvus], London: WOF. Prieiga: <<https://www.worldobesity.org/data/>>, [žiūrėta 2017 04 10].
- National Registration Department of Malaysia 2016. *Statistics For Year 2016* [interaktyvus], LDRM. Prieiga: <<http://www.jpn.gov.my/en/statistic-2016/>>, [žiūrėta 2018 04 02].
- Ghana Statistical Service 2016. *Population Statistics* [interaktyvus], GSS. Prieiga: <http://www.statsghana.gov.gh/pop_stats.html>, [žiūrėta 2017 05 10].
- MEMO 2017. *Marriage, divorce rates decrease in Gaza Strip in 2017* [interaktyvus], MEMO. Prieiga: <<https://www.middleeastmonitor.com/20180129-official-marriage-divorce-rates-decrease-in-gaza-strip-in-2017/>>, [žiūrėta 2018 03 12].

- National Assembly of Zambia 2017. *Withdrawal Of The Point Of Order By Mr G. G. Nkombo, Mp* [interaktyvus], <<http://www.parliament.gov.zm/node/7271>>, [žiūrėta 2018 03 12].

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Integruoto vystymosi indekso (I-DEX) sistema

I-DEX KOMPONENTAS (K)	MATMUO (DIMENSIJA) (D)	GALIMI IR <i>ĮTRAUKTI</i> ELEMENTAI (E)
	Dvasinis turtingumas (I)	<i>Tikėjimo tvarumas;</i> religinis mokymas

<i>VIDINIS (DVASINIS) PASAULIS (AL-DIN)</i>	Moralinių standartų laikymasis (II)	Korupcijos lygis; aukojimas; socialinis solidarumas; savanoriškas darbas
	Religinės praktikos (III)	Maldų atlikimas; zakato mokestis
<i>INTELEKTAS (AL-AQL)</i>	Apsauga nuo negatyvios įtakos (I)	Medijos; svaigiųjų medžiagų vartojimas; kriminalinė veikla
	Intelektų vystymasis (fizinis) (II)	Sveikatos priežiūra; sveikamityba ir švarus vanduo; švari aplinka
	Intelektų vystymasis (II)	Psichinė sveikata; edukacija ; prieiga prie interneto
	Intelektų panaudojimas (III)	Įsidarbinimas ; mokslinių tyrimų galimybės; žodžio ir minčių raiškos laisvė
<i>ASMENINIS ŽMOGAUS GYVENIMAS (AL-NAFS)</i>	Apsauga nuo grėsmių (žmogiškų) (I)	Viešasis saugumas; politinis stabilumas
	Apsauga nuo grėsmių (kitų) (I)	Sveikatos apsauga; medicininės paslaugos
	Būtiniausių poreikiai (fiziniai) (II)	Maisto, vandens, elektros, sveikatos, apgyvendinimo užtikrinimas; galimybė užsidirbti pragyvenimui
	Būtiniausių poreikiai (dvasiniai) (II)	Edukacija (religinė, arba ne)
	Socialiniai poreikiai (III)	Socialinis teisingumas; šeimos institucija; visuomeninis gyvenimas
	Moraliniai poreikiai (III)	Politinė laisvė; žmogaus teisės; teisingumas
	Turto ir nuosavybės apsauga (I)	Turto, nuosavybės teisių apsauga; juridinės teisės, teisėtumo principai
	Apsauga nuo asmeninės žalos netekus turto (I)	Draudimas

<i>MATERIALINĖ GEROVĖ (AL-MAL)</i>		
	Turto įgijimas ir jo (gerovės) vystymas (II)	Darbo santykiai; turto prieinamumas
	Turto cirkuliacija (III)	Finansinis tarpininkavimas
	Turto vertės išsaugojimas (III)	Kainų stabilumas
<i>ŠEIMOS, ATEITIES KARTŲ GEROVĖ (AL-NASL)</i>	Ateities kartų apsauga (I)	Aplinkos tvarumas; ekonominis tvarumas
	Palikuonių apsauga (I)	Reprodukcinė sveikata; vaikų mirtingumas
	Ateities kartų vystymasis (II)	Edukacija, raštingumas
	Šeimos išlikimas ir gerovė (III)	Santuoka, šeimos institucija; viešasis saugumas

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Amin, R. M. 2015, 168 p.

Integruoto vystymosi indekso (I-DEX) sandara

I-DEX komponentas	Rodiklis	Rodiklis apibūdina	Metai	Šaltinis	Lygmuo ¹⁰
Vidinis (dvasinis) pasaulis	Religinės įvairovės indeksas (angl. <i>Religious Diversity Index</i>)	Visuomenės religinės įvairovės lygį (atsižvelgiant į populiacijos pasiskirstymą tarp skirtingų religinių grupių)	2014	Nevyriausybinė organizacija „Pew Research Center“ (PRC)	(I)
	Korupcijos suvokimo indeksas (angl. <i>Corruption Perceptions Index</i>)	Kiek korupcija vienoje ar kitoje visuomenėje suvokiama, kaip grėsmė jos gerovei	2017	Nevyriausybinė organizacija „Transparency International“ (TI)	(II)
	Pasaulio aukojimo Indeksas (angl. <i>World Giving Index</i>)	Savanoriško aukojimo, pagalbos pašaliečiams, ir neatlygintinos veiklos rodiklius	2012- 2017	Pagalbos labdaros organizacijoms fondas, PLOF (angl. <i>Charities Aid Foundation</i>)	(II)
I-DEX komponentas	Rodiklis	Rodiklis apibūdina	Metai	Šaltinis	Lygmuo
Intelektinė gerovė	Alkoholio vartojimo rodiklis (angl. <i>Alcohol consumption per capita</i>)	Vienam gyventojui tenkantį gryno alkoholio kiekį (l)	2017	Pasaulio sveikatos organizacija, PSO (angl. <i>World Health Organization</i>)	(I)

10 Kai kurie elementai (viešasis saugumas, edukacija ir kt.) priskiriami skirtingiems I-DEX komponentams, todėl juos apibūdinantys rodikliai nurodyti tik prie vieno iš jų.

Su narkotinių medžiagų vartojimu siejamos mirtys (angl. <i>Drug related mortality rate</i>)	Dėl narkotinių medžiagų vartojimo pasireiškusių sveikatos sutrikimus (taip pat ir perdozavimas), ar nelaimingus atsitikimus pasibaigusius individų mirtimi	2008-2010	Pasaulio sveikatos organizacija (PSO); Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikalstamumo biuras, UNODC (angl. <i>United Nations Office on Drugs and Crime</i>); Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro, EMCDDA (angl. <i>European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction</i>)	(I)
Aplinkos gerovės indeksas (angl. <i>Environmental Performance Index</i>)	Aplinkos būklę ir jos įtaką žmogaus sveikatai, ekosistemos gyvybingumą, atsinaujinančių išteklių padėtį	2017	Yale Center for Environmental Law & Policy, YCELP	(II)
Išsilavinimo lygis (angl. <i>Education level</i>)	Santykį tarp gyventojų išitraukusių į pradinio, vidurinio ir aukštojo išsilavinimo procesą ir oficialiai šiai kategorijai priklausančios populiacijos dalies	2016	Tvrios visuomenės fondas, TVF (angl. <i>Sustainable Society Foundation</i>)	(II)
Nedarbo lygis (angl. <i>Unemployment rate</i>)	Nedirbančių asmenų, kurie galėtų ir norėtų dirbti, tačiau neturi tokios galimybės, santykis su visais darbingais asmenimis	2017	Tarptautinė darbo organizacija, TDO (angl. <i>International Labour Organization</i>)	(III)
Pilietinės laisvės indeksas (angl. <i>Civil Liberties</i>)	Žodžio ir įsitikinimų laisvę, kolektyvines ir asmenines teises	2016	Tarptautinis Taikos Institutas, TTI (angl. <i>International Peace Institute</i>)	(III)

	<i>Index)</i>				
--	---------------	--	--	--	--

I-DEX komponentas	Rodiklis	Rodiklis apibūdina	Metai	Šaltinis	Lygmuo
Asmeninio žmogaus gyvenimo raida	Išlaidų sveikatos apsaugai rodiklis (angl. <i>Expenditure on health</i>)	Išlaidas sveikatos apsaugai (proc. nuo bendrų valstybinio sektoriaus išlaidų)	2016	Jungtinių Tautų statistikos skyrius, UNSTAT (angl. <i>United Nations Statistics Division</i>)	(I)
	Populiacija žemiau skurdo ribos (angl. <i>Population below poverty line</i>)	Populiacijos dalį gyvenančia žemiau skurdo ribos (proc.). Remiantis Pasaulio banku, taikoma skurdo riba – tai 1.90 \$ per dieną	2016	Pasaulio bankas, PB (angl. <i>World Bank</i>); Sustainable Development Solutions Network, SDSN; Centrinė žvalgybos agentūra, CIA (angl. <i>The Central Intelligence Agency</i>)	(II)
	Politinės laisvės rodiklis (angl. <i>Political liberty Index</i>)	Teisę dalyvauti visuomeninėje, politinėje veikloje (susirinkimo laisvė, teisė balsuoti etc.); teisę į asmens gynybą ir teisingą teismą	2016	Tarptautinis Taikos Institutas (TTI)	(III)
I-DEX komponentas	Rodiklis	Rodiklis apibūdina	Metai	Šaltinis	Lygmuo
Materiali	Nuosavybės teisių rodiklis (angl. <i>Property rights index</i>)	Materialios ir intelektualios nuosavybės teisės	2017	„The Heritage Foundation“ (HF)	(I)
	Juridinių teisių indeksas (angl. <i>Strength of legal</i>	Teisinės sistemos visuomenės nariui	2017	Pasaulio bankas (PB)	(I)

gerovė	<i>rights index</i>)	suteikiamas teises			
	Pajamų pasiskirstymo lygis (angl. <i>Income distribution level</i>)	Pajamų pasiskirstymo lygis tarp 10 proc. turtingiausių ir 10 proc. vargingiausių atitinkamos valstybės gyventojų	2016	Tvrios visuomenės fondas (TVF)	(III)

	Infliacijos lygio (angl. <i>Inflation rate</i>) vidutinis pokytis	Infliacijos vidutinį pokytį 2012 – 2016 m. Apibūdina infliacijos svyravimą tiriamuoju laikotarpiu	2016	Pasaulio bankas, PB; Tarptautinis valiutos fondas, IMF ¹¹ (angl. <i>International Monetary Fund</i>)	(III)
I-DEX komponentas	Rodiklis	Rodiklis apibūdina	Metai	Šaltinis	Lygmuo
Šeimos (ateities kartų) gerovė	Ekonominio tvarumo rodiklis ¹² (angl. <i>Economic sustainability</i>)	Vidinių ir išorinių išteklių naudojimą, tvaraus ekonominio augimo užtikrinimą	2016	Tvrios visuomenės fondas (TVF)	(I)
	Vaikų mirtingumo lygis (angl. <i>Child mortality rate</i>)	Vaikų mirtingumo lygį (iki 5 metų)	2016	Pasaulio sveikatos organizacija (PSO)	(I)
	Skyrybų lygis (angl. <i>Divorce rate</i>)	Metinį skyrybų skaičių tenkantį tūkstančiui gyventojų	2008-2017	Jungtinės Tautos, UN (angl. <i>United Nations</i>); Ekonomikos kooperacijos ir plėtros organizacija, OECD (angl.	(III)

11 Siekiant išvengti asociacijų su Tvrios visuomenės fondo (TVF) santrumpa, Tarptautinis valiutos fondas žymimas, kaip IMF (International Monetary Fund)

12 Iš indekso sudėties pašalintas nedarbo lygio rodiklis, kadangi intelektualinio vystymosi komponentui priskirta TDO versija

				<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>); ir kiti šaltiniai ¹³	
	Visuomenės saugumas ¹⁴ (angl. <i>Societal Safety and Security</i>)	Bendrą saugumo situaciją šalyje, taip pat įtraukiant nusikalstamumo suvokimą ir jo lygį (įskaitant žmogžudystes), politinį stabilumą	2017	Ekonomikos ir taikos institutas, ETI (angl. <i>Institute for Economics & Peace</i>)	(III)

Šaltinis: sudaryta autoriaus

¹³ Išsamesnė informacija priede Nr. 7

¹⁴ Pasaulinio taikos indekso (angl. *Global Peace Index*) sudedamoji dalis

Integruoto vystymosi indeksas

Eil. Nr.	Valstybė	I-DEX			
			31 (+4)	Saudo Arabija	0.270
1	Japonija	0.332	32	Australija	0.267
2	Naujoji Zelandija	0.323	33	Jungtinė Karalystė	0.267
3	Singapūras	0.317	34 (+43)	Tunisas	0.265
4 (+26)	Kataras	0.312	35	Suomija	0.263
5 (+110)	Senegalas	0.304	36	Šri Lanka	0.263
6	Malta	0.298	37	Filipinai	0.263
7	Šveicarija	0.297	38	Urugvajus	0.262
8	Pietų Korėja	0.297	39	Kosta Rika	0.260
9	Islandija	0.293	40 (+17)	Turkija	0.259
10	Norvegija	0.292	41	Kenija	0.258
11	Vokietija	0.292	42	Liuksemburgas	0.257
12	Nyderlandai	0.288	43	Vengrija	0.257
13	Nepalas	0.288	44	Kanada	0.257
14 (+72)	Indonezija	0.288	45	Kambodža	0.255
15	Rumunija	0.287	46	Italija	0.255
16	Arija	0.285	47 (+59)	Pakistanas	0.255
17	Austrija	0.283	48	Paragvajus	0.254
18	Lenkija	0.279	49 (+68)	Uganda	0.253
19	Danija	0.279	50 (-3)	Omanas	0.250
20	Švedija	0.278	51	Tailandas	0.248
21	Izraelis	0.277	52	Slovakija	0.247
22	Bosnija ir Hercegovina	0.276	53	Čilė	0.245
23	Belgija	0.276	54	Kipras	0.245
24 (+14)	Jungtiniai Arabų Emyratai	0.273	55 (-4)	Malajzija	0.243
25	Slovėnija	0.273	56 (+4)	Albanija	0.242
26	Portugalija	0.272	57	Kroatija	0.241
27	Prancūzija	0.272	58	Gana	0.240
28	Peru	0.272	59 (+60)	Beninas	0.240
29	Čekija	0.272	60	Latvija	0.239
30 (+16)	Kuveitas	0.270	61	Indija	0.239
			62	Jungtinės Amerikos Valstijos	0.238

63	Bulgarija	0.234	94	Zambija	0.204
64	Lietuva	0.233	95	Ekvadoras	0.203
65	Ispanija	0.232	96 (+16)	Mauritanija	0.201
66	Panama	0.232	97	Mianmaras	0.201
67 (+0)	Alžyras	0.229	98	Pietų Afrikos Respublika	0.200
68	Makedonija	0.229	99	Zimbabvė	0.198
69	Meksika	0.229	100 (-4)	Tadžikistanas	0.198
70 (+53)	Malis	0.229	101	Argentina	0.197
71 (+22)	Marokas	0.229	102	Kinija	0.197
72	Armėnija	0.227	103 (+7)	Kamerūnas	0.195
73 (+52)	Sera Leonė	0.226	104	Vietnamas	0.194
74	Juodkalnija	0.226	105	Brazilija	0.193
75	Mongolija	0.225	106	Gruzija	0.192
76 (+23)	Bangladešas	0.224	107 (-16)	Kirgizija	0.188
77	Moldova	0.224	108 (-16)	Irakas	0.188
78	Graikija	0.222	109 (-26)	Gabonas	0.186
79	Malavis	0.222	110 (-49)	Libanas	0.185
80	Serbija	0.222	111 (-26)	Egiptas	0.184
81 (+41)	Drambio Kaulo Krantas	0.221	112	Liberija	0.183
82	Estija	0.221	113 (-33)	Uzbekistanas	0.181
83 (-13)	Jordanija	0.220	114 (-5)	Nigerija	0.181
84	Ruanda	0.217	115	Botsvana	0.178
85	Nikaragva	0.215	116 (-66)	Kazachstanas	0.174
86	Hondūras	0.215	117	Ukraina	0.167
87	Gvatemala	0.214	118 (-39)	Libija	0.166
88	Kolumbija	0.214	119	Haitis	0.165
89	Madagaskaras	0.214	120	Rusija	0.153
90 (-35)	Iranas	0.207	121	Angola	0.150
91	Dominikos Respublika	0.207	122 (-2)	Jemenas	0.140
92 (-29)	Azerbaidžanas	0.205	123 (-5)	Sūdanas	0.131
93	Salvadoras	0.204	124 (-17)	Srija	0.120
			125	Venesuela	0.118

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Žmogaus socialinės raidos indeksas 2016*

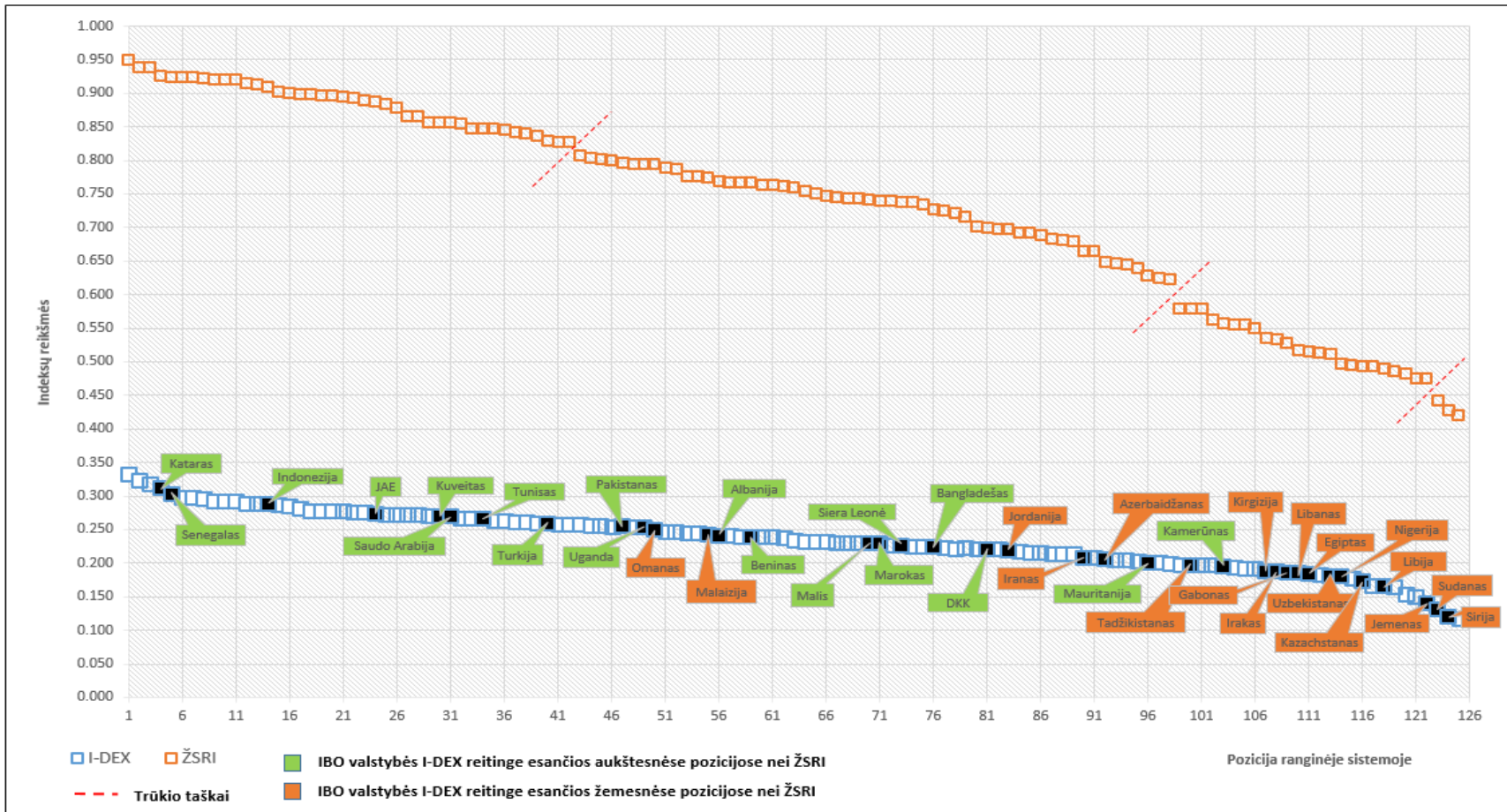
Eil. Nr.	Valstybė	HDI			
1	Norvegija	0.949	31	Malta	0.856
2	Australija	0.939	32	Lenkija	0.855
3	Šveicarija	0.939	33	Lietuva	0.848
4	Vokietija	0.926	34	Čilė	0.847
5	Danija	0.925	35	Saudo Arabija	0.847
6	Singapūras	0.925	36	Slovakija	0.845
7	Nyderlandai	0.924	37	Portugalija	0.843
8	Airija	0.923	38	Jungtiniai Arabų Emyratai	0.840
9	Islandija	0.921	39	Vengrija	0.836
10	Kanada	0.920	40	Latvija	0.830
11	Jungtinės Amerikos Valstijos	0.920	41	Argentina	0.827
12	Naujoji Zelandija	0.915	42	Kroatija	0.827
13	Švedija	0.913	43	Juodkalnija	0.807
14	Jungtinė Karalystė	0.909	44	Rusijos Federacija	0.804
15	Japonija	0.903	45	Rumunija	0.802
16	Pietų Korėja	0.901	46	Kuveitas	0.800
17	Izraelis	0.899	47	Omanas	0.796
18	Liuksemburgas	0.898	48	Urugvajus	0.795
19	Prancūzija	0.897	49	Bulgarija	0.794
20	Belgija	0.896	50	Kazachstanas	0.794
21	Suomija	0.895	51	Malaizija	0.789
22	Austrija	0.893	52	Panama	0.788
23	Slovėnija	0.890	53	Kosta Rika	0.776
24	Italija	0.887	54	Serbija	0.776
25	Ispanija	0.884	55	Iranas	0.774
26	Čekijos Respublika	0.878	56	Gruzija	0.769
27	Graikija	0.866	57	Turkija	0.767
28	Estija	0.865	58	Venesuela	0.767
29	Kipras	0.856	59	Šri Lanka	0.766
30	Kataras	0.856	60	Albanija	0.764
			61	Libanas	0.763
			62	Meksika	0.762

* Indeksas apima 2016-2018 m. periodą. Sąrašas sutrumpintas, įtrauktos tyrimui pasirinktos valstybės.

63	Azerbaidžanas	0.759	94	Nikaragva	0.645
64	Brazilija	0.754	95	Gvatemala	0.640
65	Bosnija ir Hercegovina	0.750	96	Tadžikistanas	0.627
66	Makedonija	0.748	97	Hondūras	0.625
67	Alžyras	0.745	98	Indija	0.624
68	Armėnija	0.743	99	Bangladešas	0.579
69	Ukraina	0.743	100	Gana	0.579
70	Jordanija	0.741	101	Zambija	0.579
71	Peru	0.740	102	Kambodža	0.563
72	Tailandas	0.740	103	Nepalas	0.558
73	Ekvadoras	0.739	104	Mianmaras	0.556
74	Kinija	0.738	105	Kenija	0.555
75	Mongolija	0.735	106	Pakistanas	0.550
76	Kolumbija	0.727	107	Srija	0.536
77	Tunisas	0.725	108	Angola	0.533
78	Dominikos Respublika	0.722	109	Nigerija	0.527
79	Libija	0.716	110	Kamerūnas	0.518
80	Uzbekistanas	0.701	111	Zimbabvė	0.516
81	Moldova	0.699	112	Mauritanija	0.513
82	Botsvana	0.698	113	Madagaskaras	0.512
83	Gabonas	0.697	114	Ruanda	0.498
84	Paragvajus	0.693	115	Senegalas	0.494
85	Egiptas	0.691	116	Haitis	0.493
86	Indonezija	0.689	117	Uganda	0.493
87	Vietnamas	0.683	118	Sudanas	0.490
88	Filipinai	0.682	119	Beninas	0.485
89	Salvadoras	0.680	120	Jemenas	0.482
90	Pietų Afrikos Respublika	0.666	121	Malavis	0.476
91	Kirgizija	0.664	122	Drambio Kaulo Krantas	0.474
92	Irakas	0.649	123	Malis	0.442
93	Marokas	0.647	124	Liberija	0.427
			125	Sera Leonė	0.420

Šaltinis: sudaryta remiantis UNDP „Human Development Report 2016“, 198 p.

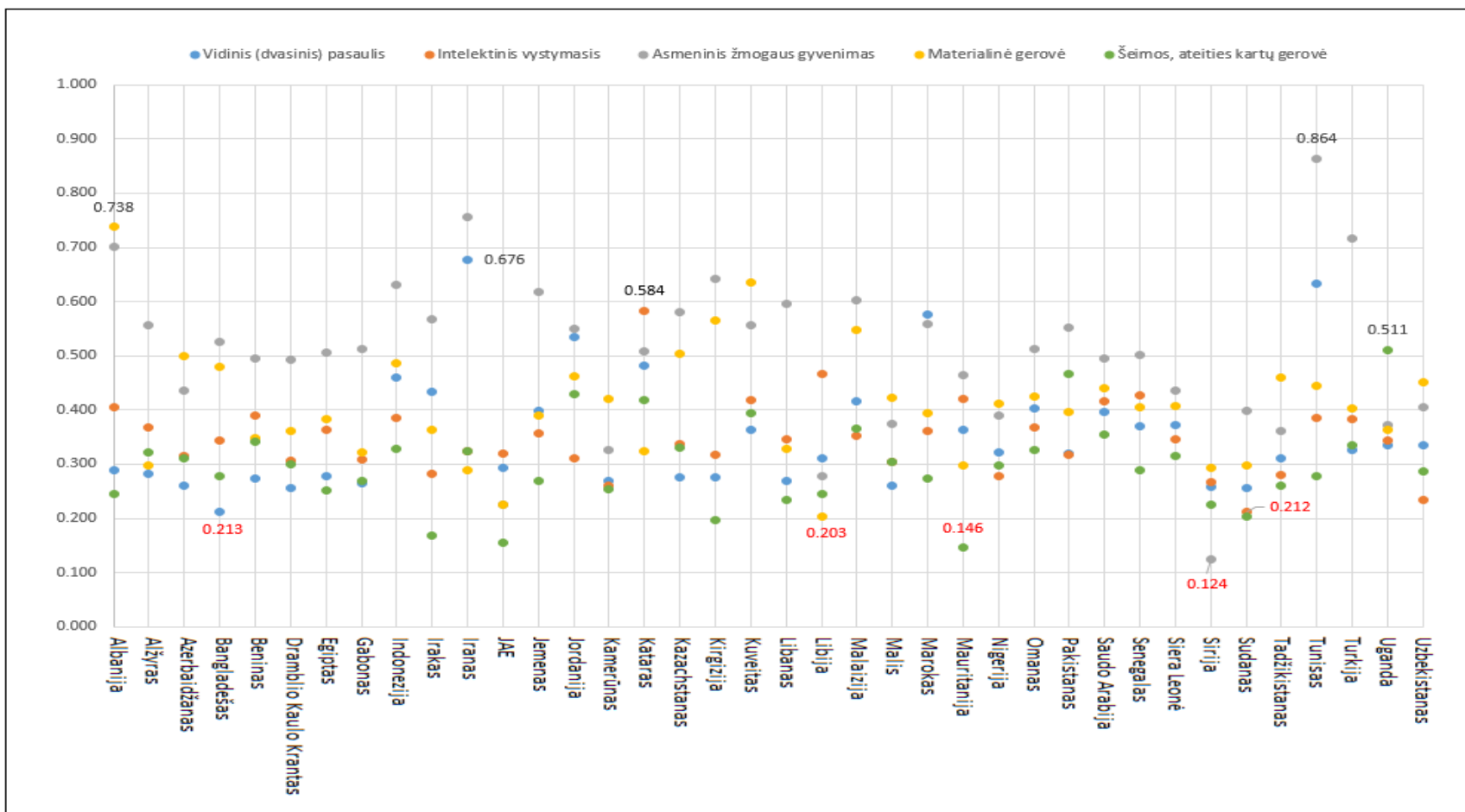
I-DEX ir ŽSRI vystymosi trajektorijos

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Priedas Nr. 6

IBO narių rezultatai pagal išsivystymo kategorijas

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Priedas Nr. 7

Rodiklių suvestinė

Valstybė	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20							
	Pasaulio aukojimo indeksas (PLOF)	Korupcijos suvokimo indeksas (TI 2017)	Religinės įvairovės indeksas (FRC2014)	Nedarbo lygis (proc.) (TDO 2017)	Pilietinės laisvės indeksas (1 - laisva; 7 - nelaisva) (TI 2016)	Aplinkos gerovės indeksas (YCELP 2017)	Išsilavinimo lygio rodiklis (TVF 2016)	Alkoholio suvartojimas (l. vienam gyventojui) (PSO 2017)	Su narkotinių medžiagų vartojimu susijusios mirtys (atvejai / mln. gyv.)	Populiacija žemiau skurdo ribos (% skurdo riba 1.90 \$ per dieną) (2016)	Politinės laisvės indeksas (1 - laisva; 7 - nelaisva) (TI 2016)	Išaidos sveikatos apsaugai (% nuo bendrų valstybės išaidų) (UNSTAT 2016)	Nuosavybės teisių indeksas (HF 2017)	Juridinių teisių indeksas (0 - silpnos; 12 - stiprios) (FB 2017)	Infliacijos rodiklis (vidutinis pokytis 2012-2016 m.)	Pajamų paskirstymo lygio indeksas (TVF 2016)	Ekonominio tvarumo indeksas (TVF 2016)	skrybių lygis (atvejai / tūkst. gyv.)	Visuomenės saugumo rodiklis (ETI 2017)	Vaikų mirtingumo lygis (iki 5m., atvejai / tūkst gyv.) (PSO 2016)							
Airija	53	2017	74	1.7	6.40	1.00	78.77	10	10.9	14.60	2010	EMCDDA	0.2	SDSN	1.00	13.4	87.7	7.00	0.5705	PB	6.79	5.83	0.60	2014	UN	1.604	3.6
Albanija	27	2017	38	3.7	13.87	3.00	65.46	8.84	5.7	0.70	2008	PSO	0.5	SDSN	3.00	9.4	54.1	8.00	0.3263	PB	8.38	3.30	1.30	2013	UN	2.54	14.0
Alžyras	18	2012	33	0.5	10.00	5.00	57.18	8.10	1.0	0.20	2008	PSO	1.9	SDSN	6.00	9.9	27.8	2.00	2.3649	PB	5.55	6.57	1.50	2016	MEMO	2.447	25.5
Angola	19	2015	19	2	8.20	6.00	37.44	6.70	10.8	0.30	2008	PSO	27.8	SDSN	6.00	5.0	36	1.00	7.6176	PB	3.30	2.79	N/A	N/A	N/A	2.831	156.9
Argentina	30	2017	39	3	8.70	2.00	59.3	10	9.1	0.90	2008	PSO	0.1	SDSN	2.00	6.9	40.8	3.00	3.1174	PB, IMF	2.32	6.38	2.00	2016	GCBA	2.439	12.5
Armėnija	20	2017	35	0.3	18.20	4.00	62.07	7.83	5.4	0.60	2008	PSO	2.5	SDSN	5.00	7.0	55.3	6.00	2.9486	PB	7.60	4.45	1.20	2015	UN	2.297	14.1
Australija	56	2017	77	5.6	5.70	1.00	74.12	10	11.2	12.30	2010	UNODC	0.2	SDSN	1.00	17.3	78.7	11.00	0.4840	PB	5.61	8.27	2.00	2015	UN	1.587	3.8
Austrija	42	2017	75	3.8	5.50	1.00	78.97	9.46	10.6	3.46	2010	UNODC	0.4	SDSN	1.00	16.3	83.5	4.00	0.3985	PB	6.87	7.36	1.90	2015	UN	1.39	3.5
Azerbaidžanas	19	2017	31	0.7	5.00	6.00	62.33	7.54	4.0	0.50	2008	PSO	0.2	SDSN	7.00	3.9	53.6	2.00	1.2897	PB	10.00	6.55	1.30	2015	UN	2.596	31.7

Bangladešas	18	2017	28	2.1	4.40	4.00	29.56	5.92	0.2	2.30	2008	PSO	8.1	SDSN	4.00	5.7	32.4	5.00	0.8321	PB	7.84	5.38	1.10	2016	BBS	2.617	37.6
Belgija	35	2017	75	5.7	7.40	1.00	77.38	10	13.2	0.40	2008	PSO	0.3	SDSN	1.00	15.1	81.2	4.00	1.0327	PB	8.05	6.59	2.20	2015	UN	1.844	4.1
Beninas	24	2017	39	7.2	2.50	2.00	38.17	7.31	2.6	0.20	2008	PSO	48.1	SDSN	2.00	9.6	35.5	6.00	2.6239	PB	3.86	4.81	0.03	2011	PSC	2.482	99.5
Bosnija ir Hercegovina	34	2017	38	6	25.60	3.00	41.84	7.80	5.9	0.04	2010	UNODC	0	SDSN	4.00	14.1	39.5	7.00	0.8651	PB	6.80	5.58	0.40	2015	UN	2.468	5.4
Botsvana	28	2017	61	5	18.10	2.00	51.7	7.69	8.2	0.30	2008	PSO	19	SDSN	3.00	8.8	57.7	5.00	1.2972	PB	1.00	6.79	7.00	2011	BS	2.113	43.6
Brazilija	32	2017	37	2.3	12.90	2.00	60.7	8.94	8.9	0.50	2008	PSO	4.1	SDSN	2.00	6.8	55.8	2.00	0.9784	PB	1.00	4.48	2.40	2014	MSPI	3.118	16.4
Bulgarija	19	2017	43	3.5	6.30	2.00	67.85	9.04	13.6	0.73	2010	UNODC	1.4	SDSN	2.00	11.0	63.6	9.00	1.5949	PB	3.99	7.50	1.50	2015	UN	2.098	10.4
Čekija	18	2017	57	4.1	3.10	1.00	67.68	9.36	13.7	1.65	2010	UNODC	0.2	SDSN	1.00	14.9	73	7.00	0.8160	PB	8.84	8.52	2.50	2015	CSO	1.651	3.4
Čilė	37	2017	67	2.2	7.00	1.00	57.49	9.61	9.0	0.80	2008	PSO	0	SDSN	1.00	15.9	67.9	4.00	1.1066	PB	1.41	6.46	2.00	2014	OECD	2.074	3.4
Danija	44	2017	88	3.3	5.90	1.00	81.6	10	10.1	7.60	2010	UNODC	0.9	SDSN	1.00	16.8	84.8	8.00	0.5370	PB	6.86	8.47	2.90	2015	UN	1.347	8.1
Dominikos Respublika	41	2017	57	2.4	5.50	3.00	64.71	7.79	6.6	1.40	2010	UNODC	0.3	SDSN	3.00	17.4	51.7	1.00	1.4770	PB	2.19	8.25	2.20	2015	UN	2.81	3.5
Dramblo Kaulo Krantas	28	2017	29	7.4	2.60	4.00	45.25	5.24	5.2	0.30	2008	PSO	17.5	SDSN	4.00	7.3	39.4	6.00	1.1751	PB	2.66	5.16	0.05	2015	UN	2.922	30.9
Egiptas	25	2017	32	1.1	12.10	5.00	61.21	7.80	0.4	13.50	2008	PSO	0.4	SDSN	6.00	5.6	32.7	2.00	1.6741	PB	8.02	4.48	2.10	2014	UN	2.779	92.6
Ekvadoras	36	2017	32	1.3	4.90	3.00	57.42	8.94	5.1	1.20	2008	PSO	3.9	SDSN	3.00	10.2	36.7	1.00	1.4598	PB	1.58	6.10	1.60	2015	UN	2.593	24.0
Estija	27	2017	71	5.5	6.80	1.00	39.34	9.73	12.8	17.70	2010	UNODC	0.6	SDSN	1.00	13.5	80.4	7.00	1.2494	PB	5.64	9.31	2.60	2015	UN	2.036	21.6
Filipinai	36	2017	34	1.6	2.80	3.00	57.65	8.51	5.6	0.30	2008	PSO	10.8	SDSN	3.00	10.0	45	1.00	1.0713	PB	4.01	6.22	0.11	2014	DRJ	2.997	2.9
Gabonas	27	2017	32	4.5	19.60	5.00	45.05	7.54	10.8	0.30	2008	PSO	2.3	SDSN	6.00	7.4	29.9	6.00	3.4291	PB	3.64	4.12	0.09	2012	PSC	2.544	28.0
Gana	43	2017	40	4.7	2.40	2.00	49.66	6.90	4.4	2.10	2008	PSO	21.4	SDSN	1.00	6.8	48.9	7.00	2.0783	PB	2.81	2.98	0.02	2012	GSS	2.13	50.8
Graikija	24	2017	48	2.5	21.40	2.00	73.6	10	8.5	1.40	2010	UNODC	1.7	SDSN	2.00	10.0	52.3	3.00	1.0369	PB	3.37	4.30	1.30	2014	UN	2.072	61.6
Gruzija	18	2017	56	2.3	11.60	3.00	55.69	8.30	8.1	3.70	2008	PSO	8.9	SDSN	3.00	5.0	62.8	9.00	1.7040	PB	3.80	5.64	2.50	2015	UN	2.447	4.6
Gvatemala	39	2017	28	1.1	2.70	4.00	52.33	6.89	3.1	9.40	2008	PSO	8.8	SDSN	4.00	17.8	40.4	9.00	1.1438	PB	1.00	5.40	0.40	2015	UN	3.049	11.9
Haitis	36	2017	22	2.7	14.00	5.00	33.74	5.84	6.3	0.30	2008	PSO	49.9	SDSN	5.00	6.1	25.1	2.00	2.7453	PB	1.00	5.05	N/A	N/A	N/A	2.672	29.1
Hondūras	39	2017	29	2.5	4.50	4.00	51.51	6.89	3.8	0.30	2008	PSO	17.3	SDSN	4.00	15.4	44.3	9.00	1.1016	PB	1.00	5.27	2.60	2007	UN	3.093	69.0
Indija	31	2017	40	4	3.50	3.00	30.57	6.90	5.0	1.90	2008	PSO	9.4	SDSN	2.00	5.0	55.4	8.00	1.9076	PB	6.69	4.47	0.03	2011	IDRC	2.4	20.4
Indonezija	60	2017	37	2.6	4.30	4.00	46.92	7.71	0.6	0.18	2010	UNODC	7.8	SDSN	2.00	5.7	49.3	6.00	1.2554	PB	6.78	6.34	0.70	2014	OECD	2.258	47.7
Irakas	39	2017	18	0.2	8.20	6.00	43.2	6.30	0.4	6.90	2008	PSO	0.7	SDSN	5.00	6.5	36.7	0.00	1.6005	PB, IMF	8.24	3.03	1.70	2014	UNDP	4.318	27.2
Iranas	45	2017	30	0.1	13.10	6.00	58.16	8.75	1.0	6.91	2010	UNODC	0	SDSN	6.00	23.6	32.5	2.00	10.6514	PB	5.65	6.54	2.10	2015	UN	2.656	32.0
Islandija	46	2017	77	1.1	2.90	1.00	78.57	9.96	7.5	22.10	2010	UNODC	0.2	SDSN	1.00	15.7	86.7	5.00	0.9069	PB	8.59	5.77	1.60	2011	OECD	1.232	15.5
Ispanija	33	2017	57	3.9	17.40	1.00	78.39	10	9.2	4.50	2010	UNODC	1.2	SDSN	1.00	14.5	73.1	5.00	0.8111	PB	3.42	6.62	2.10	2015	UN	1.834	2.0
Italija	30	2017	50	3.3	11.30	1.00	76.96	9.11	7.6	0.94	2010	UNODC	1	SDSN	1.00	13.7	71.2	2.00	0.7912	PB	3.99	6.62	1.40	2015	UN	2.166	4.1
Izraelis	41	2017	62	4.5	4.30	2.00	75.01	9.41	3.0	1.40	2008	PSO	0.4	SDSN	1.00	11.6	78.2	6.00	0.6072	PB	2.47	6.21	1.70	2015	UN	2.274	3.5
Japonija	24	2017	73	6.2	2.80	1.00	74.69	8.97	7.8	0	2010	UNODC	0	SDSN	1.00	20.3	86	5.00	1.4231	PB	6.22	4.69	1.70	2014	UN	1.384	4.0
Jemenas	13	2017	16	0.2	13.80	6.00	49.79	5.48	0.2	13.10	2008	PSO	31.3	SDSN	7.00	3.9	17.9	0.00	17.4105	PB, IMF	6.29	1.91	0.15	2016	UNHCR	4.013	2.7
Jordanija	32	2017	48	0.6	14.90	5.00	62.2	7.64	0.5	1.70	2008	PSO	0	SDSN	6.00	13.7	57.6	0.00	1.5245	PB	7.08	4.29	2.30	2015	UN	2.429	41.9
Jungtinė Karalystė	50	2017	82	5.1	4.30	1.00	79.89	9.98	12.3	5.20	2010	UNODC	0.2	SDSN	1.00	16.5	92.2	7.00	0.8408	PB	6.78	5.81	1.90	2014	UN	1.864	17.9
Jungtinės Amerikos Valstijos	56	2017	75	4.1	4.40	1.00	71.19	9.64	9.3	18.18	2010	UNODC	0.5	SDSN	1.00	21.3	79.3	11.00	0.8521	PB	2.66	5.27	2.50	2015	UN	2.117	4.2
Jungtiniai Arabų Emyratai	51	2017	71	4.4	1.70	6.00	58.9	6.27	3.0	0.30	2008	PSO	0.5	SDSN	6.00	8.7	76.3	2.00	1.4639	PB	6.44	7.73	0.54	2015	UN	2.089	6.5
Judokalnija	25	2017	46	4	16.00	3.00	61.33	8.87	9.6	1.40	2010	UNODC	0	SDSN	3.00	9.8	54.2	12.00	2.2338	PB	6.05	5.08	0.90	2015	UN	2.618	6.8

Kambodža	18	2017	21	0.7	0.20	5.00	43.23	6.25	5.3	7.10	2008	PSO	0.2	SDSN	6.00	6.1	36	10.00	1.3393	PB	8.25	4.78	0.06	2013	CNIS	2.599	4.7
Kamerūnas	33	2017	25	5.3	4.30	6.00	40.81	6.17	9.9	0.30	2008	PSO	22.4	SDSN	6.00	4.3	40.6	6.00	0.8896	PB	4.09	3.80	0.06	2011	PSC	2.953	28.7
Kanada	54	2017	82	5.3	6.40	1.00	72.18	9.30	10.0	10.45	2010	UNODC	0.3	SDSN	1.00	18.8	87.5	9.00	0.6577	PB	6.00	5.55	2.20	2011	IMFC	1.491	87.9
Kataras	47	2012	63	5.7	0.20	5.00	67.8	6.27	1.0	0.07	2010	UNODC	0.2	SDSN	6.00	5.8	70.3	1.00	0.8762	PB	1.00	6.97	0.40	2016	UN	1.861	4.9
Kazachstanas	30	2017	31	5	4.90	5.00	54.56	9.11	8.7	11.50	2010	UNODC	0	SDSN	6.00	10.9	56	4.00	2.3852	PB	9.40	6.34	3.00	2013	UN	2.463	8.0
Kenija	60	2017	28	3.1	11.50	4.00	47.25	6.72	4.4	0.20	2008	PSO	24	SDSN	4.00	12.8	47.9	7.00	1.3498	PB	1.62	3.99	0.01	2014	KNBS	2.821	14.1
Kinija	14	2017	41	7.3	4.70	6.00	50.74	7.77	7.8	N/A	N/A	N/A	0.7	SDSN	7.00	10.4	46.7	4.00	0.4423	PB	2.66	6.25	2.79	2015	UN	2.513	49.4
Kipras	38	2017	57	4.6	10.80	1.00	72.6	8.29	9.3	1.54	2010	UNODC	0.1	SDSN	1.00	7.6	71.2	7.00	1.2886	PB	6.69	5.12	2.10	2015	UN	2.333	10.7
Kirgizija	30	2017	29	2.4	7.30	5.00	54.86	7.94	5.5	3.63	2010	UNODC	0.8	SDSN	5.00	11.9	50.2	9.00	2.9899	PB	8.82	1.97	1.50	2016	UN	2.567	2.7
Kolumbija	34	2017	37	1.6	9.00	4.00	65.22	8.83	5.2	1.20	2008	PSO	6.2	SDSN	3.00	18.1	60.7	12.00	1.6622	PB	1.00	5.26	2.00	2011	IMFC	3.561	21.3
Kosta Rika	38	2017	59	1.9	8.50	1.00	67.85	9.44	4.1	0.66	2010	UNODC	1.6	PB	1.00	23.3	54.8	10.00	1.4872	PB	1.20	6.26	2.10	2015	UN	2.105	15.9
Kroatija	20	2017	49	1.4	10.80	2.00	65.45	8.99	13.6	3.01	2010	UNODC	0.7	SDSN	1.00	14.0	65.9	5.00	1.1280	PB	6.05	5.49	1.40	2015	UN	1.855	9.7
Kuveitas	41	2017	39	4.8	2.10	5.00	62.28	7.52	0.2	2.30	2010	UNODC	0.4	SDSN	5.00	5.8	52	1.00	0.2847	PB	8.61	7.54	1.80	2015	UN	2.274	4.3
Latvija	18	2017	58	5.7	9.10	2.00	66.12	9.34	12.3	0.52	2010	UNODC	0.9	SDSN	2.00	9.8	68.3	9.00	0.8236	PB	4.65	7.87	2.60	2015	UN	2.011	8.6
Lenkija	26	2017	60	1.2	5.00	1.00	64.11	9.73	12.3	0.79	2010	UNODC	0	SDSN	1.00	10.7	61.8	7.00	1.2324	PB	7.23	7.56	1.80	2015	UN	1.948	7.9
Libanas	31	2017	28	5.5	6.30	4.00	61.08	7.01	1.6	4.60	2008	PSO	4	SDSN	5.00	10.7	39.7	2.00	3.3300	PB	5.95	2.82	1.29	2014	UN	3.101	5.2
Liberija	46	2017	31	2.8	2.40	4.00	41.62	6.39	5.4	0.30	2008	PSO	72.6	SDSN	3.00	11.9	28.2	9.00	1.5217	PB	4.75	2.64	4.00	2011	LISGIS	2.568	8.3
Libija	39	2017	17	0.7	17.70	6.00	49.79	9.33	0.1	6.90	2008	PSO	33.2	PB	6.00	4.9	5.2	0.00	7.0900	PB, IMF	6.44	4.49	0.30	2016	MEMO	3.798	69.9
Lietuva	16	2017	59	2.1	7.10	1.00	69.33	9.48	18.2	2.22	2010	UNODC	0.7	SDSN	1.00	13.4	73.8	6.00	1.4409	PB	4.96	8.41	3.20	2015	UN	2.012	13.4
Liuksemburgas	38	2017	82	4.9	5.70	1.00	79.12	7.73	11.1	8.84	2010	UNODC	0.3	SDSN	1.00	13.6	82.7	3.00	0.5913	PB	5.93	8.58	2.40	2015	UN	1.341	5.2
Madagaskaras	18	2017	24	3	1.80	4.00	33.73	6.60	1.8	0.40	2008	PSO	78.7	SDSN	3.00	10.2	33.2	2.00	0.6098	PB	4.34	3.38	0.12	2009	PSC	2.243	1.9
Makedonija	34	2017	35	5.6	23.00	3.00	61.06	7.04	2.8	1.59	2010	UNODC	0.7	SDSN	4.00	12.9	64.8	10.00	0.9194	PB	3.04	6.27	1.10	2015	UN	2.582	49.6
Malaizija	46	2016	47	6.3	3.40	4.00	59.22	7.29	1.5	2.34	2010	UNODC	1.6	SDSN	4.00	6.4	83.8	8.00	0.6667	PB	2.17	5.93	1.70	2016	LRDM	2.253	5.5
Malavis	40	2017	31	3.4	6.00	3.00	49.21	6.91	2.4	0.30	2008	PSO	66.3	SDSN	3.00	16.8	33.1	11.00	2.8970	PB	2.78	2.59	0.09	2010	PSC	2.17	7.0
Malis	24	2017	31	1.6	7.90	4.00	43.71	5.11	1.2	0.30	2008	PSO	29.8	SDSN	5.00	7.0	31.9	6.00	2.8279	PB	7.24	4.61	N/A	N/A	N/A	3.046	64.0
Malta	48	2017	56	0.7	4.30	1.00	80.9	7.90	7.5	0.68	2010	UNODC	0.1	SDSN	1.00	15.6	68.1	2.00	0.8544	PB	8.20	5.87	0.90	2015	UN	N/A	114.7
Marokas	18	2017	40	0	9.30	4.00	63.47	7.16	0.8	8.00	2008	PSO	0.5	SDSN	5.00	6.0	53.8	2.00	0.8152	PB	4.48	4.50	1.20	2014	UN	2.295	6.4
Mauritanija	18	2017	28	0.2	10.20	5.00	39.24	4.98	0.1	0.30	2008	PSO	5.5	SDSN	6.00	6.0	23.9	2.00	1.3632	PB	5.05	1.48	4.80	2016	TDHIF, WFF	3.086	27.6
Meksika	26	2017	29	1.1	3.50	3.00	59.69	7.78	7.1	6.33	2010	UNODC	2.2	SDSN	3.00	11.6	58.6	10.00	0.4791	PB	1.92	6.48	1.00	2015	UN	3.266	84.7
Mianmaras	65	2017	30	4	0.80	5.00	45.32	5.21	2.2	3.80	2008	PSO	13	SDSN	6.00	3.6	32.5	2.00	2.6596	PB	1.72	5.69	N/A	N/A	N/A	2.378	13.2
Moldova	27	2017	31	0.6	4.50	3.00	51.97	7.07	15.9	1.74	2010	UNODC	0	SDSN	3.00	13.3	53.5	8.00	2.0834	PB	8.61	5.58	3.00	2012	UN	2.416	50.0
Mongolija	42	2017	36	6.5	7.00	2.00	57.51	8.59	7.8	N/A	N/A	N/A	0.2	SDSN	1.00	6.7	51	9.00	5.8175	PB	6.83	5.07	1.30	2015	UN	2.394	15.8
Naujoji Zelandija	57	2017	89	6.2	4.90	1.00	75.96	10	10.1	0.30	2008	PSO	0	SDSN	1.00	23.4	95.1	12.00	0.5341	PB	3.87	7.48	2.00	2014	OECD	1.38	22.4
Nepalas	36	2017	31	3.8	2.70	4.00	31.44	7.37	2.5	1.20	2008	PSO	7.1	SDSN	3.00	11.2	37.5	10.00	0.6267	PB	7.41	5.38	0.02	2012	UNFPA	2.7	5.7
Nigerija	42	2017	27	5.9	7.00	5.00	54.76	5.57	9.1	1.70	2008	PSO	43.7	SDSN	4.00	8.2	38	10.00	2.9498	PB	3.15	5.67	0.05	2010	IU DSW	3.376	35.8
Nikaragva	30	2017	26	2.8	4.40	3.00	55.04	6.98	5.1	0.30	2008	PSO	7.5	SDSN	4.00	24.0	29.8	1.00	0.9184	PB	1.76	5.72	1.10	2012	Britanica	2.658	108.8
Norvegija	45	2017	85	3.1	4.20	1.00	77.49	9.79	7.8	7.89	2010	EMCDDA	0.3	SDSN	1.00	18.2	86.4	5.00	0.7635	PB	8.82	8.86	1.90	2015	UN	1.249	22.1
Nyderlandai	51	2017	82	6.4	4.90	1.00	75.46	10	8.7	1.25	2010	UNODC	0.3	SDSN	1.00	20.9	87.9	2.00	0.5604	PB	8.09	6.83	2.00	2015	UN	1.545	2.6
Omanas	44	2012	44	2.9	16.00	5.00	51.32	7.75	0.5	0.20	2008	PSO	1.1	SDSN	6.00	6.8	59.5	1.00	0.9703	PB	6.44	5.03	0.90	2014	GCC	2.075	3.8

Pakistanas	31	2017	32	0.8	4.00	5.00	37.5	4.91	0.2	6.00	2008	PSO	4.1	SDSN	4.00	4.7	36	2.00	2.0897	PB	8.53	4.16	0.01	2011	PBS	3.09	11.6
Panama	35	2017	37	1.5	5.60	2.00	62.71	7.60	7.9	0.80	2008	PSO	2.5	SDSN	2.00	14.6	60.9	7.00	1.5483	PB	1.00	6.97	1.10	2015	UN	2.522	81.1
Paragvajus	21	2017	29	0.7	5.80	3.00	53.93	7.16	6.3	0.30	2008	PSO	2.1	SDSN	3.00	11.9	38.3	1.00	1.5487	PB	1.28	5.93	N/A	N/A	N/A	2.427	17.0
Peru	30	2017	37	1	3.70	3.00	61.92	8.36	8.9	1.00	2008	PSO	2.4	SDSN	2.00	15.0	56.9	8.00	0.4041	PB	1.79	6.78	0.40	2015	UN	2.651	20.5
Pietų Afrikos Respublika	43	2017	43	3.6	27.70	2.00	44.73	7.51	11.2	0.40	2008	PSO	25	SDSN	2.00	14.2	67.7	5.00	0.9076	PB	1.00	4.92	0.40	2012	MSPI	3.264	16.9
Pietų Korėja	34	2017	54	7.4	3.80	2.00	62.3	9.73	11.9	0.20	2008	PSO	1.7	SDSN	2.00	12.3	79.4	5.00	0.4358	PB	7.53	7.45	2.10	2015	UN	1.673	40.5
Portugalija	26	2017	63	1.4	9.00	1.00	71.91	9.91	10.6	0.38	2010	UNODC	0.6	SDSN	1.00	11.9	69.2	2.00	0.9843	PB	4.46	6.03	2.20	2013	UN	1.431	3.4
Prancūzija	33	2017	70	5.9	9.70	1.00	83.95	9.62	11.7	0.71	2010	UNODC	0.2	SDSN	1.00	15.7	84	4.00	0.5159	PB	6.54	6.28	1.90	2015	UN	1.934	3.6
Ruanda	26	2017	55	1.4	1.30	6.00	43.68	7.28	11.5	0.76	2010	PSO	49.2	SDSN	6.00	9.9	69.8	10.00	2.1070	PB	1.84	4.49	0.08	2014	NISR	2.774	4.3
Rumunija	31	2017	48	0.1	5.20	2.00	64.78	8.56	13.7	2.10	2010	UNODC	0	SDSN	2.00	12.8	61	9.00	1.5438	PB	8.73	7.45	1.60	2015	UN	1.923	41.7
Rusija	20	2017	29	4.9	5.20	6.00	63.79	9.21	13.9	8.98	2010	UNODC	0	SDSN	6.00	9.5	48.7	8.00	4.7290	PB	3.82	6.90	4.70	2013	UN	3.219	11.1
Salvadoras	27	2017	33	2.4	4.50	3.00	53.91	7.61	3.4	16.60	2010	UNODC	3.3	SDSN	2.00	16.7	37.3	9.00	1.1053	PB	3.08	4.08	1.09	2013	UN	3.147	9.6
Saudo Arabija	37	2017	49	1.5	5.70	7.00	57.47	9.57	0.2	0.20	2008	PSO	0.6	SDSN	7.00	8.2	53.1	2.00	0.8202	PB	6.44	7.43	1.10	2016	GCC	2.554	16.8
Senegalas	31	2017	45	0.8	4.90	2.00	49.52	4.69	0.5	N/A	N/A	N/A	34.7	SDSN	2.00	8.0	41.3	6.00	1.1039	PB	4.07	4.17	0.08	2015	PB	2.259	14.5
Serbija	18	2017	41	1.6	14.10	2.00	57.49	8.41	11.8	2.10	2010	UNODC	0.2	SDSN	2.00	13.9	46.2	6.00	1.7340	PB	7.87	4.43	1.30	2015	UN	2.194	47.2
Sera Leonė	49	2017	30	4	4.50	3.00	42.54	4.64	5.7	N/A	N/A	N/A	61.8	SDSN	3.00	10.8	33.6	5.00	2.0452	PB	6.88	3.94	0.04	2008	PSC	2.139	6.7
Singapūras	41	2017	84	9	2.00	4.00	64.23	10	1.9	N/A	N/A	N/A	1	SDSN	4.00	14.1	98.4	8.00	1.2578	PB	2.67	5.39	1.90	2015	UN	1.612	120.4
Srija	36	2016	14	1.6	15.20	7.00	66.91	5.41	0.8	2.90	2008	PSO	82.5	CIA	7.00	4.8	36.7	1.00	32.9494	WB, CIA	6.40	4.22	1.00	2016	MEMO	4.237	2.7
Slovakija	26	2017	50	2.9	7.90	1.00	70.6	8.19	12.3	2.82	2010	UNODC	0.5	SDSN	1.00	15.0	68.2	7.00	1.0315	PB	8.15	7.52	1.80	2015	UN	1.848	7.3
Slovėnija	34	2017	61	4	6.90	1.00	67.57	9.85	11.3	1.98	2010	UNODC	0.2	SDSN	1.00	12.8	76.6	3.00	0.8945	PB	8.90	6.99	1.20	2015	UN	1.411	2.6
Šri Lanka	57	2016	38	5.6	4.10	4.00	60.61	7.88	4.1	0.40	2008	PSO	0.5	SDSN	4.00	11.2	46.5	2.00	1.7643	PB	5.51	5.29	0.15	2010	SARNET	2.343	9.8
Sudanas	35	2015	16	2	12.80	7.00	51.49	4.80	3.3	3.50	2008	PSO	18.1	SDSN	7.00	11.6	27.8	3.00	8.8046	PB	5.70	4.16	1.16	2015	UN	3.709	70.1
Suomija	40	2017	85	3.5	8.70	1.00	78.64	10	10.9	9.10	2010	UNODC	0.1	SDSN	1.00	12.4	89	7.00	0.8949	PB	8.79	7.53	2.50	2015	UN	1.468	2.3
Švedija	41	2017	84	5.4	6.80	1.00	80.51	10	8.8	6.60	2010	UNODC	0.4	SDSN	1.00	19.0	92.6	6.00	0.5580	PB	7.96	9.15	2.50	2015	UN	1.373	3.0
Šveicarija	41	2017	85	3.7	4.80	1.00	87.42	8.81	10.0	2.50	2010	UNODC	0.1	SDSN	1.00	22.7	84.2	6.00	0.6298	PB	7.33	9.02	2.1	2015	UN	1.305	3.9
Tadžikistanas	36	2017	21	0.7	10.30	6.00	47.85	7.01	2.9	0.46	2010	UNODC	15.4	SDSN	7.00	6.8	46.8	1.00	0.6490	PB	7.74	4.72	1.00	2015	UN	2.555	44.8
Tailandas	46	2017	37	1.5	1.10	5.00	49.88	7.94	7.2	0.90	2008	PSO	0	SDSN	6.00	13.3	48.6	7.00	1.2522	PB	5.21	6.15	1.40	2014	OECD	2.912	12.3
Tunisas	28	2017	42	0.1	15.20	3.00	62.35	7.95	1.6	4.60	2008	PSO	0.6	SDSN	1.00	14.2	49.4	3.00	0.6870	PB	5.55	4.40	1.30	2015	UN	2.484	14.0
Turkija	18	2014	40	0.4	11.30	4.00	52.96	9.58	1.9	0.40	2010	UNODC	0.1	SDSN	3.00	10.5	54.7	4.00	1.0120	PB	3.90	7.42	1.70	2015	UN	3.102	13.5
Uganda	44	2017	26	2.7	2.10	5.00	44.28	6.28	11.8	0.10	2008	PSO	31.2	SDSN	6.00	11.0	43.5	6.00	2.9979	PB	3.80	5.16	0.01	2015	NTVU	2.709	54.6
Ukraina	29	2017	30	3.1	9.50	3.00	52.87	9.61	12.8	4.83	2010	UNODC	0.1	SDSN	3.00	10.8	41	8.00	21.1654	PB	9.70	2.90	3.00	2015	UN	3.34	9.0
Urugvajus	34	2017	70	5.7	8.10	1.00	64.65	8.99	6.8	0.30	2008	PSO	0.1	SDSN	1.00	20.8	69.3	4.00	0.4910	PB	3.08	7.23	3.20	2010	UN	2.335	10.1
Uzbekistanas	40	2017	22	0.7	7.20	7.00	45.88	6.80	5.1	3.00	2010	UNODC	16.6	SDSN	7.00	10.7	48.7	6.00	1.5500	PB, IMF	5.86	5.66	0.90	2015	UN	2.559	39.1
Venesuela	23	2017	18	2.2	8.10	5.00	63.89	8.78	7.1	5.50	2010	UNODC	8.9	SDSN	5.00	5.8	5.2	1.00	58.4699	PB	1.00	6.22	0.77	2015	UN	3.574	14.9
Vengrija	21	2017	45	3.5	4.30	2.00	65.01	9.16	12.3	0.40	2010	UNODC	0.4	SDSN	2.00	10.1	57.6	10.00	1.6283	PB	7.04	6.11	2.10	2015	UN	1.743	5.9
Vietnamas	23	2017	35	7.7	2.10	5.00	46.96	6.58	8.6	3.60	2010	UNODC	1.3	SDSN	7.00	14.2	46.4	8.00	2.6452	PB	4.92	4.61	0.20	2014	OECD	2.232	21.7
Vokietija	45	2017	81	5.3	3.70	1.00	78.37	9.65	11.4	2.27	2010	UNODC	0.1	SDSN	1.00	19.6	81	6.00	0.5057	PB	7.75	7.40	2.00	2015	UN	1.646	3.7
Zambija	45	2017	37	0.5	7.80	4.00	50.97	8.49	3.9	0.30	2008	PSO	54.2	SDSN	3.00	11.3	46	11.00	2.8235	PB	1.00	3.87	1.60	2017	NAZ	2.273	64.0
Zimbabvė	32	2017	22	2.7	5.20	5.00	43.41	5.91	8.5	0.10	2008	PSO	37.4	SDSN	5.00	8.5	27.6	5.00	1.7900	PB	2.12	3.95	0.11	2015	ZNSA	2.963	70.7

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Tarpinių ir galutinių rezultatų suvestinė

	Pasaulio aukojimo indeksas	Korupcijos suvokimas	Religinė įvairovė	Nedarbo lygis	Pilietinės laisvės	Aplinkos gerovės rodiklis	Išsilavinimo lygis	Alkoholio suvartojimas	Narkotinių medžiagų vartojimas	Populiacija žemiau skurdo ribos	Politinės laisvės indeksas	Išaidos sveikatos apsaugai	Nuosavybės teisių rodiklis	Juridinės teisės	Infliacijos rodiklis	Pajamų pasiskirstymas	Ekonominis tvarumas	skrybių lygis	Visuomenės saugumas	Vaikų mirtingumo lygis	I-DEX
Valstybė	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	I-DEX
Airija	0.8154	0.8315	0.0588	0.0313	1.0000	0.9011	1.0000	0.0092	0.0027	1.0000	1.0000	0.5583	0.8913	0.6154	0.4991	0.6786	0.6264	0.0167	0.7681	0.5278	0.285
Albanija	0.4154	0.4270	0.0270	0.0144	0.7143	0.7488	0.8845	0.0175	0.0571	1.0000	0.7143	0.3917	0.5498	0.6923	0.8726	0.8382	0.3545	0.0077	0.4850	0.1357	0.242
Alžyras	0.2769	0.3708	0.2000	0.0200	0.4286	0.6541	0.8097	0.1000	0.2000	0.9714	0.2857	0.4125	0.2825	0.2308	0.1204	0.5545	0.7056	0.0067	0.5035	0.0745	0.229
Angola	0.2923	0.2135	0.0500	0.0244	0.2857	0.4283	0.6700	0.0093	0.1333	0.4286	0.2857	0.2083	0.3659	0.1538	0.0374	0.3300	0.2995	N/A	0.4352	0.0121	0.150
Argentina	0.4615	0.4382	0.0333	0.0230	0.8571	0.6783	1.0000	0.0110	0.0444	1.0000	0.8571	0.2875	0.4146	0.3077	0.0913	0.2322	0.6854	0.0050	0.5051	0.1520	0.197
Armėnija	0.3077	0.3933	0.3333	0.0110	0.5714	0.7100	0.7825	0.0185	0.0667	0.9429	0.4286	0.2917	0.5620	0.5385	0.0966	0.7603	0.4781	0.0083	0.5364	0.1348	0.227
Australija	0.8615	0.8652	0.0179	0.0351	1.0000	0.8479	1.0000	0.0089	0.0033	1.0000	1.0000	0.7208	0.7998	0.9231	0.5883	0.5609	0.8875	0.0050	0.7763	0.5000	0.267
Austrija	0.6462	0.8427	0.0263	0.0364	1.0000	0.9033	0.9465	0.0094	0.0116	1.0000	1.0000	0.6792	0.8486	0.3846	0.7145	0.6868	0.7899	0.0053	0.8863	0.5429	0.283
Azerbaidžanas	0.2923	0.3483	0.1429	0.0400	0.2857	0.7130	0.7540	0.0250	0.0800	1.0000	0.1429	0.1625	0.5447	0.2308	0.2208	1.0000	0.7035	0.0077	0.4746	0.0599	0.205
Bangladešas	0.2769	0.3146	0.0476	0.0455	0.5714	0.3381	0.5922	0.5000	0.0174	0.7714	0.5714	0.2375	0.3293	0.4615	0.3422	0.7845	0.5775	0.0091	0.4708	0.0505	0.224
Belgija	0.5385	0.8427	0.0175	0.0270	1.0000	0.8852	1.0000	0.0076	0.1000	1.0000	1.0000	0.6292	0.8252	0.3846	0.2757	0.8045	0.7075	0.0045	0.6681	0.4634	0.276
Beninas	0.3692	0.4382	0.0139	0.0800	0.8571	0.4366	0.7310	0.0385	0.2000	0.2286	0.8571	0.4000	0.3608	0.5385	0.1085	0.3861	0.5164	0.3333	0.4964	0.0191	0.240
Bosnija ir Hercegovina	0.5231	0.4270	0.0167	0.0078	0.7143	0.4786	0.7798	0.0169	1.0000	1.0000	0.5714	0.5875	0.4014	0.6154	0.3291	0.6795	0.5988	0.0250	0.4992	0.3519	0.276
Botsvana	0.4308	0.6854	0.0200	0.0110	0.8571	0.5914	0.7693	0.0122	0.1333	0.5714	0.7143	0.3667	0.5864	0.4615	0.2195	0.1000	0.7286	0.0014	0.5831	0.0436	0.178
Brazilija	0.4923	0.4157	0.0435	0.0155	0.8571	0.6943	0.8935	0.0112	0.0800	0.8857	0.8571	0.2833	0.5671	0.2308	0.2910	0.1000	0.4806	0.0042	0.3951	0.1159	0.193
Bulgarija	0.2923	0.4831	0.0286	0.0317	0.8571	0.7761	0.9042	0.0074	0.0548	0.9714	0.8571	0.4583	0.6463	0.7692	0.1785	0.3989	0.8051	0.0067	0.5872	0.1827	0.234
Čekija	0.2769	0.6404	0.0244	0.0645	1.0000	0.7742	0.9356	0.0073	0.0242	1.0000	1.0000	0.6208	0.7419	0.6154	0.3489	0.8844	0.9147	0.0040	0.7462	0.5588	0.272
Čilė	0.5692	0.7528	0.0455	0.0286	1.0000	0.6576	0.9609	0.0111	0.0500	1.0000	1.0000	0.6625	0.6900	0.3846	0.2573	0.1407	0.6935	0.0050	0.5940	0.2346	0.245
Danija	0.6769	0.9888	0.0303	0.0339	1.0000	0.9334	1.0000	0.0099	0.0053	1.0000	1.0000	0.7000	0.8618	0.6923	0.5303	0.6863	0.9097	0.0034	0.9146	0.5429	0.279
Dominikos Respublika	0.6308	0.6404	0.0417	0.0364	0.7143	0.7402	0.7792	0.0152	0.0286	1.0000	0.7143	0.7250	0.5254	0.1538	0.1928	0.2189	0.8857	0.0045	0.4384	0.0615	0.207
Dramblio Kaulo Krantas	0.4308	0.3258	0.0135	0.0769	0.5714	0.5176	0.5236	0.0192	0.1333	0.6000	0.5714	0.3042	0.4004	0.5385	0.2423	0.2661	0.5540	0.2000	0.4216	0.0205	0.221
Egiptas	0.3846	0.3596	0.0909	0.0165	0.4286	0.7002	0.7801	0.2500	0.0030	1.0000	0.2857	0.2333	0.3323	0.2308	0.1701	0.8017	0.4807	0.0048	0.4433	0.0792	0.184
Ekvadoras	0.5538	0.3596	0.0769	0.0408	0.7143	0.6568	0.8938	0.0196	0.0333	0.9143	0.7143	0.4250	0.3730	0.1538	0.1950	0.1576	0.6551	0.0063	0.4751	0.0880	0.203
Estija	0.4154	0.7978	0.0182	0.0294	1.0000	0.4500	0.9727	0.0078	0.0023	1.0000	1.0000	0.5625	0.8171	0.6154	0.2279	0.5642	1.0000	0.0038	0.6051	0.6552	0.221
Filipinai	0.5538	0.3820	0.0625	0.0714	0.7143	0.6595	0.8513	0.0179	0.1333	0.7143	0.7143	0.4167	0.4573	0.1538	0.2658	0.4012	0.6673	0.0909	0.4111	0.0679	0.263

Gabonas	0.4154	0.3596	0.0222	0.0102	0.4286	0.5153	0.7543	0.0093	0.1333	0.9429	0.2857	0.3083	0.3039	0.5385	0.0830	0.3641	0.4424	0.1111	0.4843	0.0374	0.186
Gana	0.6615	0.4494	0.0213	0.0833	0.8571	0.5681	0.6904	0.0227	0.0190	0.5429	1.0000	0.2833	0.4970	0.6154	0.1370	0.2807	0.3198	0.5000	0.5784	0.0308	0.240
Graikija	0.3692	0.5393	0.0400	0.0093	0.8571	0.8419	1.0000	0.0118	0.0286	0.9714	0.8571	0.4167	0.5315	0.3077	0.2746	0.3373	0.4619	0.0077	0.5946	0.4130	0.222
Gruzija	0.2769	0.6292	0.0435	0.0172	0.7143	0.6370	0.8300	0.0123	0.0108	0.7714	0.7143	0.2083	0.6382	0.7692	0.1671	0.3800	0.6053	0.0040	0.5035	0.1597	0.192
Gvatemala	0.6000	0.3146	0.0909	0.0741	0.5714	0.5986	0.6893	0.0323	0.0043	0.7714	0.5714	0.7417	0.4106	0.7692	0.2489	0.1000	0.5792	0.0250	0.4041	0.0653	0.214
Haitis	0.5538	0.2472	0.0370	0.0143	0.4286	0.3860	0.5840	0.0159	0.1333	0.2000	0.4286	0.2542	0.2551	0.2308	0.1037	0.1000	0.5423	N/A	0.4611	0.0275	0.165
Hondūras	0.6000	0.3258	0.0400	0.0444	0.5714	0.5892	0.6892	0.0263	0.1333	0.6000	0.5714	0.6417	0.4502	0.7692	0.2585	0.1000	0.5652	0.0038	0.3983	0.0931	0.215
Indija	0.4769	0.4494	0.0250	0.0571	0.7143	0.3497	0.6904	0.0200	0.0211	0.7429	0.8571	0.2083	0.5630	0.6923	0.1493	0.6692	0.4803	0.3333	0.5133	0.0398	0.239
Indonezija	0.9231	0.4157	0.0385	0.0465	0.5714	0.5367	0.7709	0.1667	0.2222	0.8000	0.8571	0.2375	0.5010	0.5385	0.2268	0.6779	0.6803	0.0143	0.5456	0.0699	0.288
Irakas	0.6000	0.2022	0.5000	0.0244	0.2857	0.4942	0.6298	0.2500	0.0058	1.0000	0.4286	0.2708	0.3730	0.0769	0.1779	0.8236	0.3248	0.0059	0.2853	0.0594	0.188
Iranas	0.6923	0.3371	1.0000	0.0153	0.2857	0.6653	0.8753	0.1000	0.0058	1.0000	0.2857	0.9833	0.3303	0.2308	0.0267	0.5653	0.7019	0.0048	0.4639	0.1226	0.207
Islandija	0.7077	0.8652	0.0909	0.0690	1.0000	0.8988	0.9959	0.0133	0.0018	1.0000	1.0000	0.6542	0.8811	0.4615	0.3140	0.8586	0.6194	0.0063	1.0000	0.9500	0.293
Ispanija	0.5077	0.6404	0.0256	0.0115	1.0000	0.8967	1.0000	0.0109	0.0089	0.9714	1.0000	0.6042	0.7429	0.4615	0.3511	0.3418	0.7106	0.0048	0.6718	0.4634	0.232
Italija	0.4615	0.5618	0.0303	0.0177	1.0000	0.8803	0.9112	0.0132	0.0426	1.0000	1.0000	0.5708	0.7236	0.2308	0.3599	0.3986	0.7108	0.0071	0.5688	0.5429	0.255
Izraelis	0.6308	0.6966	0.0222	0.0465	0.8571	0.8580	0.9406	0.0333	0.0286	1.0000	1.0000	0.4833	0.7947	0.5385	0.4689	0.2465	0.6665	0.0059	0.5418	0.4750	0.277
Japonija	0.3692	0.8202	0.0161	0.0714	1.0000	0.8544	0.8966	0.0128	1.0000	1.0000	1.0000	0.8458	0.8740	0.4615	0.2001	0.6223	0.5030	0.0059	0.8902	0.7037	0.332
Jemenas	0.2000	0.1798	0.5000	0.0145	0.2857	0.5695	0.5478	0.5000	0.0031	0.3714	0.1429	0.1625	0.1819	0.0769	0.0164	0.6286	0.2051	0.0667	0.3070	0.0453	0.140
Jordanija	0.4923	0.5393	0.1667	0.0134	0.4286	0.7115	0.7640	0.2000	0.0235	1.0000	0.2857	0.5708	0.5854	0.0769	0.1868	0.7078	0.4602	0.0043	0.5072	0.1061	0.220
Jungtinė Karalystė	0.7692	0.9213	0.0196	0.0465	1.0000	0.9139	0.9981	0.0081	0.0077	1.0000	1.0000	0.6875	0.9370	0.6154	0.3386	0.6779	0.6234	0.0053	0.6609	0.4524	0.267
Jungtinės Amerikos Valstijos	0.8615	0.8427	0.0244	0.0455	1.0000	0.8143	0.9639	0.0108	0.0022	1.0000	1.0000	0.8875	0.8059	0.9231	0.3342	0.2656	0.5657	0.0040	0.5820	0.2923	0.238
Jungtiniai Arabų Emyratai	0.7846	0.7978	0.0227	0.1176	0.2857	0.6738	0.6266	0.0333	0.1333	1.0000	0.2857	0.3625	0.7754	0.2308	0.1945	0.6440	0.8303	0.0185	0.5898	0.2794	0.273
Judkalnija	0.3846	0.5169	0.0250	0.0125	0.7143	0.7016	0.8866	0.0104	0.0286	1.0000	0.7143	0.4083	0.5508	1.0000	0.1275	0.6050	0.5454	0.0111	0.4706	0.4043	0.226
Kambodža	0.2769	0.2360	0.1429	1.0000	0.4286	0.4945	0.6252	0.0189	0.0056	1.0000	0.2857	0.2542	0.3659	0.8462	0.2126	0.8253	0.5134	0.1667	0.4740	0.0662	0.255
Kamerūnas	0.5077	0.2809	0.0189	0.0465	0.2857	0.4668	0.6166	0.0101	0.1333	0.5143	0.2857	0.1792	0.4126	0.5385	0.3201	0.4094	0.4079	0.1667	0.4172	0.0216	0.195
Kanada	0.8308	0.9213	0.0189	0.0313	1.0000	0.8257	0.9303	0.0100	0.0038	1.0000	1.0000	0.7833	0.8892	0.7692	0.4330	0.6002	0.5955	0.0045	0.8263	0.3878	0.257
Kataras	0.7231	0.7079	0.0175	1.0000	0.4286	0.7756	0.6266	0.1000	0.5714	1.0000	0.2857	0.2417	0.7144	0.1538	0.3250	0.1000	0.7478	0.0250	0.6620	0.2375	0.312
Kazachstanas	0.4615	0.3483	0.0200	0.0408	0.4286	0.6241	0.9111	0.0115	0.0035	1.0000	0.2857	0.4542	0.5691	0.3846	0.1194	0.9402	0.6811	0.0033	0.5002	0.1348	0.174
Kenija	0.9231	0.3146	0.0323	0.0174	0.5714	0.5405	0.6722	0.0227	0.2000	0.4857	0.5714	0.5333	0.4868	0.6154	0.2109	0.1619	0.4279	1.0000	0.4367	0.0385	0.258
Kinija	0.2154	0.4607	0.0137	0.0426	0.2857	0.5804	0.7774	0.0128	N/A	1.0000	0.1429	0.4333	0.4746	0.3846	0.6438	0.2661	0.6707	0.0036	0.4903	0.1776	0.197
Kipras	0.5846	0.6404	0.0217	0.0185	1.0000	0.8305	0.8286	0.0108	0.0260	1.0000	1.0000	0.3167	0.7236	0.6154	0.2210	0.6688	0.5501	0.0048	0.5281	0.7037	0.245
Kirgizija	0.4615	0.3258	0.0417	0.0274	0.4286	0.6275	0.7942	0.0182	0.0110	1.0000	0.4286	0.4958	0.5102	0.7692	0.0952	0.8819	0.2111	0.0067	0.4799	0.0892	0.188
Kolumbija	0.5231	0.4157	0.0625	0.0222	0.5714	0.7461	0.8830	0.0192	0.0333	0.8286	0.7143	0.7542	0.6169	1.0000	0.1713	0.1000	0.5646	0.0050	0.3460	0.1195	0.214
Kosta Rika	0.5846	0.6629	0.0526	0.0235	1.0000	0.7761	0.9444	0.0244	0.0606	0.9714	1.0000	0.9708	0.5569	0.8462	0.1915	0.1199	0.6717	0.0048	0.5853	0.1959	0.260
Kroatija	0.3077	0.5506	0.0714	0.0185	0.8571	0.7487	0.8990	0.0074	0.0133	1.0000	1.0000	0.5833	0.6697	0.4615	0.2524	0.6048	0.5898	0.0071	0.6642	0.4419	0.241
Kuveitas	0.6308	0.4382	0.0208	0.0952	0.4286	0.7124	0.7524	0.5000	0.0174	1.0000	0.4286	0.2417	0.5285	0.1538	1.0000	0.8607	0.8097	0.0056	0.5418	0.2209	0.270

Latvija	0.2769	0.6517	0.0175	0.0220	0.8571	0.7563	0.9335	0.0081	0.0769	1.0000	0.8571	0.4083	0.6941	0.7692	0.3457	0.4649	0.8446	0.0038	0.6126	0.2405	0.239
Lenkija	0.4000	0.6742	0.0833	0.0400	1.0000	0.7334	0.9732	0.0081	0.0506	1.0000	1.0000	0.4458	0.6280	0.6154	0.2310	0.7230	0.8116	0.0056	0.6324	0.3654	0.279
Libanas	0.4769	0.3146	0.0182	0.0317	0.5714	0.6987	0.7006	0.0625	0.0087	0.9143	0.4286	0.4458	0.4035	0.2308	0.0855	0.5945	0.3025	0.0078	0.3973	0.2289	0.185
Liberija	0.7077	0.3483	0.0357	0.0833	0.5714	0.4761	0.6392	0.0185	0.1333	0.0857	0.7143	0.4958	0.2866	0.7692	0.1871	0.4754	0.2835	0.0025	0.4798	0.0272	0.183
Libija	0.6000	0.1910	0.1429	0.0113	0.2857	0.5695	0.9335	1.0000	0.0058	0.3429	0.2857	0.2042	0.0528	0.0769	0.0402	0.6440	0.4824	0.0333	0.3244	0.1418	0.166
Lietuva	0.2462	0.6629	0.0476	0.0282	1.0000	0.7931	0.9482	0.0055	0.0180	1.0000	1.0000	0.5583	0.7500	0.5385	0.1976	0.4956	0.9024	0.0031	0.6123	0.3654	0.233
Liuksemburgas	0.5846	0.9213	0.0204	0.0351	1.0000	0.9051	0.7731	0.0090	0.0045	1.0000	1.0000	0.5667	0.8404	0.3077	0.4816	0.5926	0.9210	0.0042	0.9187	1.0000	0.257
Madagaskaras	0.2769	0.2697	0.0333	0.1111	0.5714	0.3858	0.6600	0.0556	0.1000	0.0571	0.7143	0.4250	0.3374	0.2308	0.4669	0.4338	0.3632	0.0833	0.5493	0.0383	0.214
Makedonija	0.5231	0.3933	0.0179	0.0087	0.7143	0.6985	0.7036	0.0357	0.0252	1.0000	0.5714	0.5375	0.6585	0.8462	0.3097	0.3035	0.6729	0.0091	0.4771	0.3455	0.229
Malaizija	0.7077	0.5281	0.0159	0.0588	0.5714	0.6774	0.7287	0.0667	0.0171	0.9714	0.5714	0.2667	0.8516	0.6923	0.4271	0.2173	0.6369	0.0059	0.5468	0.2714	0.243
Malavis	0.6154	0.3483	0.0294	0.0333	0.7143	0.5629	0.6912	0.0417	0.1333	0.1143	0.7143	0.7000	0.3364	0.9231	0.0983	0.2782	0.2782	0.1111	0.5677	0.0297	0.222
Malis	0.3692	0.3483	0.0625	0.0253	0.5714	0.5000	0.5108	0.0833	0.1333	0.4000	0.4286	0.2917	0.3242	0.5385	0.1007	0.7236	0.4945	N/A	0.4045	0.0166	0.229
Malta	0.7385	0.6292	0.1429	0.0465	1.0000	0.9254	0.7900	0.0133	0.0588	1.0000	1.0000	0.6500	0.6921	0.2308	0.3333	0.8200	0.6307	0.0111	N/A	0.2969	0.298
Marokas	0.2769	0.4494	1.0000	0.0215	0.5714	0.7260	0.7164	0.1250	0.0050	1.0000	0.4286	0.2500	0.5467	0.2308	0.3493	0.4476	0.4828	0.0083	0.5368	0.0688	0.229
Mauritanija	0.2769	0.3146	0.5000	0.0196	0.4286	0.4489	0.4976	1.0000	0.1333	0.8571	0.2857	0.2500	0.2429	0.2308	0.2089	0.5053	0.1593	0.0021	0.3992	0.0224	0.201
Meksika	0.4000	0.3258	0.0909	0.0571	0.7143	0.6828	0.7776	0.0141	0.0063	0.9429	0.7143	0.4833	0.5955	0.8462	0.5943	0.1919	0.6957	0.0100	0.3772	0.1439	0.229
Mianmaras	1.0000	0.3371	0.0250	0.2500	0.4286	0.5184	0.5212	0.0455	0.0105	0.6857	0.2857	0.1500	0.3303	0.2308	0.1071	0.1720	0.6103	N/A	0.5181	0.0380	0.201
Moldova	0.4154	0.3483	0.1667	0.0444	0.7143	0.5945	0.7071	0.0063	0.0230	1.0000	0.7143	0.5542	0.5437	0.6923	0.1367	0.8612	0.5986	0.0033	0.5099	0.1203	0.224
Mongolija	0.6462	0.4045	0.0154	0.0286	0.8571	0.6579	0.8594	0.0128	N/A	1.0000	1.0000	0.2792	0.5183	0.7692	0.0489	0.6829	0.5440	0.0077	0.5146	0.0848	0.225
Naujoji Zelandija	0.8769	1.0000	0.0161	0.0408	1.0000	0.8689	1.0000	0.0099	0.1333	1.0000	1.0000	0.9750	0.9665	1.0000	0.5331	0.3867	0.8027	0.0050	0.8928	0.3333	0.323
Nepalas	0.5538	0.3483	0.0263	0.0741	0.5714	0.3596	0.7373	0.0400	0.0333	0.8000	0.7143	0.4667	0.3811	0.8462	0.4544	0.7409	0.5781	0.5000	0.4563	0.0531	0.288
Nigerija	0.6462	0.3034	0.0169	0.0286	0.4286	0.6264	0.5567	0.0110	0.0235	0.2571	0.5714	0.3417	0.3862	0.8462	0.0965	0.3152	0.6085	0.2000	0.3649	0.0175	0.181
Nikaragva	0.4615	0.2921	0.0357	0.0455	0.7143	0.6296	0.6984	0.0196	0.1333	0.8000	0.5714	1.0000	0.3028	0.1538	0.3100	0.1763	0.6145	0.0091	0.4635	0.0860	0.215
Norvegija	0.6923	0.9551	0.0323	0.0476	1.0000	0.8864	0.9794	0.0128	0.0051	1.0000	1.0000	0.7583	0.8780	0.4615	0.3729	0.8818	0.9516	0.0053	0.9864	0.7308	0.292
Nyderlandai	0.7846	0.9213	0.0156	0.0408	1.0000	0.8632	1.0000	0.0115	0.0320	1.0000	1.0000	0.8708	0.8933	0.2308	0.5081	0.8091	0.7328	0.0050	0.7974	0.5000	0.288
Omanas	0.6769	0.4944	0.0345	0.0125	0.4286	0.5871	0.7747	0.2000	0.2000	0.9714	0.2857	0.2833	0.6047	0.1538	0.2935	0.6440	0.5402	0.0111	0.5937	0.1638	0.250
Pakistanas	0.4769	0.3596	0.1250	0.0500	0.4286	0.4290	0.4910	0.5000	0.0067	0.8857	0.5714	0.1958	0.3659	0.2308	0.1363	0.8534	0.4463	1.0000	0.3987	0.0234	0.255
Panama	0.5385	0.4157	0.0667	0.0357	0.8571	0.7173	0.7597	0.0127	0.0500	0.9429	0.8571	0.6083	0.6189	0.6154	0.1839	0.1000	0.7482	0.0091	0.4885	0.1118	0.232
Paragvajus	0.3231	0.3258	0.1429	0.0345	0.7143	0.6169	0.7159	0.0159	0.1333	0.9429	0.7143	0.4958	0.3892	0.1538	0.1839	0.1282	0.6366	N/A	0.5076	0.0927	0.254
Peru	0.4615	0.4157	0.1000	0.0541	0.7143	0.7083	0.8362	0.0112	0.0400	0.9429	0.8571	0.6250	0.5783	0.6923	0.7046	0.1794	0.7274	0.0250	0.4647	0.1124	0.272
Pietų Afrikos Respublika	0.6615	0.4831	0.0278	0.0072	0.8571	0.5117	0.7514	0.0089	0.1000	0.4571	0.8571	0.5917	0.6880	0.4615	0.3137	0.1000	0.5278	0.0250	0.3775	0.0469	0.200
Pietų Korėja	0.5231	0.6067	0.0135	0.0526	0.8571	0.7127	0.9727	0.0084	0.2000	0.9714	0.8571	0.5125	0.8069	0.4615	0.6533	0.7533	0.7998	0.0048	0.7364	0.5588	0.297
Portugalija	0.4000	0.7079	0.0714	0.0222	1.0000	0.8226	0.9906	0.0094	0.1053	1.0000	1.0000	0.4958	0.7033	0.2308	0.2893	0.4464	0.6474	0.0045	0.8609	0.5278	0.272
Prancūzija	0.5077	0.7865	0.0169	0.0206	1.0000	0.9603	0.9615	0.0085	0.0563	1.0000	1.0000	0.6542	0.8537	0.3846	0.5520	0.6542	0.6746	0.0053	0.6370	0.4419	0.272

Ruanda	0.4000	0.6180	0.0714	0.1538	0.2857	0.4997	0.7275	0.0087	0.0526	0.2000	0.2857	0.4125	0.7093	0.8462	0.1351	0.1841	0.4819	0.1250	0.4441	0.0456	0.217
Rumunija	0.4769	0.5393	1.0000	0.0385	0.8571	0.7410	0.8557	0.0073	0.0190	1.0000	0.8571	0.5333	0.6199	0.7692	0.1844	0.8725	0.7999	0.0063	0.6407	0.1712	0.287
Rusija	0.3077	0.3258	0.0204	0.0385	0.2857	0.7297	0.9213	0.0072	0.0045	1.0000	0.2857	0.3958	0.4949	0.6923	0.0602	0.3817	0.7411	0.0021	0.3827	0.1979	0.153
Salvadoras	0.4154	0.3708	0.0417	0.0444	0.7143	0.6167	0.7610	0.0294	0.0024	0.9143	0.8571	0.6958	0.3791	0.7692	0.2576	0.3079	0.4384	0.0092	0.3915	0.1131	0.204
Saudo Arabija	0.5692	0.5506	0.0667	0.0351	0.1429	0.6574	0.9568	0.5000	0.2000	1.0000	0.1429	0.3417	0.5396	0.2308	0.3472	0.6440	0.7972	0.0091	0.4824	0.1310	0.270
Senegalas	0.4769	0.5056	0.1250	0.0408	0.8571	0.5665	0.4693	0.2000	N/A	0.3143	0.8571	0.3333	0.4197	0.5385	0.2579	0.4066	0.4477	0.1250	0.5454	0.0403	0.304
Serbija	0.2769	0.4607	0.0625	0.0142	0.8571	0.6576	0.8411	0.0085	0.0190	1.0000	0.8571	0.5792	0.4695	0.5385	0.1642	0.7869	0.4754	0.0077	0.5615	0.2836	0.222
Sera Leoné	0.7538	0.3371	0.0250	0.0444	0.7143	0.4866	0.4635	0.0175	N/A	0.1429	0.7143	0.4500	0.3415	0.4615	0.1392	0.6876	0.4234	0.2500	0.5760	0.0158	0.226
Sngapūras	0.6308	0.9438	0.0111	0.1000	0.5714	0.7347	1.0000	0.0526	N/A	1.0000	0.5714	0.5875	1.0000	0.6923	0.2264	0.2671	0.5790	0.0053	0.7643	0.7037	0.317
Srija	0.5538	0.1573	0.0625	0.0132	0.1429	0.7654	0.5412	0.1250	0.0138	0.0286	0.1429	0.2000	0.3730	0.1538	0.0086	0.6400	0.4528	0.0100	0.2908	0.1473	0.120
Sovakija	0.4000	0.5618	0.0345	0.0253	1.0000	0.8076	0.8185	0.0081	0.0142	1.0000	1.0000	0.6250	0.6931	0.6154	0.2760	0.8147	0.8078	0.0056	0.6667	0.2603	0.247
Sovēnija	0.5231	0.6854	0.0250	0.0290	1.0000	0.7729	0.9846	0.0088	0.0202	1.0000	1.0000	0.5333	0.7785	0.3077	0.3183	0.8901	0.7503	0.0083	0.8731	0.7308	0.273
Šri Lanka	0.8769	0.4270	0.0179	0.0488	0.5714	0.6933	0.7884	0.0244	0.1000	1.0000	0.5714	0.4667	0.4726	0.2308	0.1614	0.5510	0.5683	0.0667	0.5258	0.1939	0.263
Sudanas	0.5385	0.1798	0.0500	0.0156	0.1429	0.5890	0.4800	0.0303	0.0114	0.5714	0.1429	0.4833	0.2825	0.3077	0.0323	0.5700	0.4463	0.0086	0.3322	0.0271	0.131
Suomija	0.6154	0.9551	0.0286	0.0230	1.0000	0.8996	1.0000	0.0092	0.0044	1.0000	1.0000	0.5167	0.9045	0.6154	0.3182	0.8790	0.8085	0.0040	0.8392	0.8261	0.263
Švedija	0.6308	0.9438	0.0185	0.0294	1.0000	0.9210	1.0000	0.0114	0.0061	1.0000	1.0000	0.7917	0.9411	0.5385	0.5103	0.7959	0.9821	0.0040	0.8973	0.6333	0.278
Šveicarija	0.6308	0.9551	0.0270	0.0417	1.0000	1.0000	0.8809	0.0100	0.0160	1.0000	1.0000	0.9458	0.8557	0.5385	0.4521	0.7331	0.9680	0.0048	0.9441	0.4872	0.297
Tadžikistanas	0.5538	0.2360	0.1429	0.0194	0.2857	0.5474	0.7015	0.0345	0.0870	0.6571	0.1429	0.2833	0.4756	0.1538	0.4387	0.7745	0.5065	0.0100	0.4822	0.0424	0.198
Tailandas	0.7077	0.4157	0.0667	0.1818	0.4286	0.5706	0.7941	0.0139	0.0444	1.0000	0.2857	0.5542	0.4939	0.6154	0.2274	0.5207	0.6607	0.0071	0.4231	0.1545	0.248
Tunisas	0.4308	0.4719	1.0000	0.0132	0.7143	0.7132	0.7950	0.0625	0.0087	1.0000	1.0000	0.5917	0.5020	0.3077	0.4145	0.5545	0.4726	0.0077	0.4960	0.1357	0.265
Turkija	0.2769	0.4494	0.2500	0.0177	0.5714	0.6058	0.9576	0.0526	0.1000	1.0000	0.7143	0.4375	0.5559	0.3846	0.2814	0.3896	0.7965	0.0059	0.3972	0.1407	0.259
Uganda	0.6769	0.2921	0.0370	0.0952	0.4286	0.5065	0.6284	0.0085	0.4000	0.3714	0.2857	0.4583	0.4421	0.5385	0.0950	0.3797	0.5540	1.0000	0.4548	0.0348	0.253
Ukraina	0.4462	0.3371	0.0323	0.0211	0.7143	0.6048	0.9611	0.0078	0.0083	1.0000	0.7143	0.4500	0.4167	0.6923	0.0135	0.9705	0.3115	0.0033	0.3689	0.2111	0.167
Urugvajus	0.5231	0.7865	0.0175	0.0247	1.0000	0.7395	0.8987	0.0147	0.1333	1.0000	1.0000	0.8667	0.7043	0.3846	0.5800	0.3076	0.7760	0.0031	0.5276	0.1881	0.262
Uzbekistanas	0.6154	0.2472	0.1429	0.0278	0.1429	0.5248	0.6802	0.0196	0.0133	0.6286	0.1429	0.4458	0.4949	0.5385	0.1837	0.5864	0.6079	0.0111	0.4814	0.0486	0.181
Venesuela	0.3538	0.2022	0.0455	0.0247	0.4286	0.7308	0.8778	0.0141	0.0073	0.7714	0.4286	0.2417	0.0528	0.1538	0.0049	0.1000	0.6675	0.0130	0.3447	0.1275	0.118
Vengrija	0.3231	0.5056	0.0286	0.0465	0.8571	0.7437	0.9155	0.0081	0.1000	1.0000	0.8571	0.4208	0.5854	0.8462	0.1749	0.7045	0.6556	0.0048	0.7068	0.3220	0.257
Vietnamas	0.3538	0.3933	0.0130	0.0952	0.4286	0.5372	0.6577	0.0116	0.0111	0.9714	0.1429	0.5917	0.4715	0.6923	0.1076	0.4915	0.4953	0.0500	0.5520	0.0876	0.194
Vokietija	0.6923	0.9101	0.0189	0.0541	1.0000	0.8965	0.9647	0.0088	0.0176	1.0000	1.0000	0.8167	0.8232	0.5385	0.5630	0.7749	0.7939	0.0050	0.7485	0.5135	0.292
Zambija	0.6923	0.4157	0.2000	0.0256	0.5714	0.5830	0.8490	0.0256	0.1333	0.1714	0.7143	0.4708	0.4675	0.9231	0.1008	0.1000	0.4155	0.0063	0.5420	0.0297	0.204
Zimbabvē	0.4923	0.2472	0.0370	0.0385	0.4286	0.4966	0.5915	0.0118	0.4000	0.2857	0.4286	0.3542	0.2805	0.4615	0.1591	0.2122	0.4239	0.0909	0.4158	0.0269	0.198

Šaltinis: sudaryta autoriaus

ISLAMIC ECONOMY: CONTEMPORARY DEVELOPMENT POSSIBILITIES AND LIMITS

NERIJUS DOMSKIS

Paper for the Master's degree

Modern Asian Studies Master's Program

Vilnius University, Centre of Oriental Studies
Supervisor – dr. Konstantinas Andrijauskas

Vilnius, 2018

SUMMARY

91 pages, 6 pictures, 133 references.

Keywords: *Islamic economics, development, Islamic worldview, integrated development index, Islamic concept of development.*

On the western position today's world is constantly evolving, improving quality of life, but part of its population lives in poverty and turmoil, and climate change and resource scarcity are increasingly looking for opportunities for the future of this planet boundaries. But the question is, is it really the only western concept of development of today's development trajectory.

The main purpose of this master thesis is to determine Islamic concept of development and to provide new development assessments.

The thesis first describes the origin of Islamic economic thought. The second section describes the Islamic economic outlook later - today's economic system structure and operating principles. Then it defines the concept of Islamic Development. Further details regarding the structure based on an integrated development model for the delivery of an autonomous selection of the chosen calculation methodology, the data and the countries concerned selection criteria description. Finally, the results obtained, conclusions and recommendations for further research.

The research has shown that Islamic concept of development, unlike the West, cannot be regarded as a movement in a path (straight line) forward, but as searching for

balance. Material wealth is not a prerequisite for the development of society. Therefore, progress is not necessarily reflected in the traditional economic indicators.

Although based on the Islamic principles of worldview, Integrated development model not raise Islamic countries, and can therefore be regarded as appropriate when making a new map of the world development

According to the Islamic concept of development, the world is still far from the development of values. According to the HDI index, part of the leading countries is nearing the maximum development indicators. Meanwhile, the calculation of I-DEX turns out that all the state has a very low level of development indicators.

Western concept of development is purposeless movement forward, the development of Islamic philosophy gives the opportunity to stop, but does not provide ways to move later. The very concept of development is losing its relevance.